

Kabdebó Tamás nyolcvan éves - különszám

Péntek Imre: Egy befejezetlen „leltár”

A nyolcvan éves Kabdebó Tamás köszöntése

Kabdebó Tamás: Szellemi kalauz – születésnap összeállításához

Göncz Árpád köztársasági elnök levele, 1999 nyarán

Orbán Viktor miniszterelnök levele (Budapest, 2000. január 18.)

Kultúrpróbák a Duna-regény mentén

Zrínyi a csáktornyai várban (Két felvonásos dráma)

1849. Október vége (Rádiójáték)

Permenter Gáti Klára: Az Életútról

Kaiaetur (Emlékezés guyanai éveimre)

Szemelvény a **Duna ír szemmel** című regényemből

Dunaúszó (Részlet)

Kiadatlan verseimből

Téli szél

As Tom saw him sometimes; And as sees Tom

– Tom olykor így látta Őt, S ahogy Ő látja Tomit,

Itaka,

Milyen ez a magyar élet?

Régi bajai karácsony,

Sztriptíz,

A várakozók,

Mókuserék,

Haj, tartás!,

Virágkoszorú Etényi Ákosnak, temetése előestéjén,

Vers az öregségről

Péntek Borbála: Dublini jegyzetek, családi háttérrel

Makkai Ádám: Izompacsirta és szellemóriás: Kabdebó Tamás nyolcvan éves?

Pomogáts Béla: Kabdebó Tamásról – három tételben

Somogyi Zoltán: Dolce Vita

Kabdebó Tamás: Giorgione nyomában

Irodalmi Jelen Könyvek, Concord Media Jelen kiadó, Arad

Péntek Imre: Szépirói jutalomjáték

Kabdebó Tamás: Dunaúszó

Szemes Péter: Homo Danubicus

(Haklik Norbert Egy Duna-regény anatómiája című kötetéről)

Kabdebó Tamás: Írói munkásságom (Összefoglalás)

Szerzőinkről

A folyóirat archívum a www.pannontukor.hu weblapon elérhető.
Ugyanitt információ a folyóiratról és a Pannon Tükör könyvsorozatáról.

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök: Balogh László-Nagykanizsa

Cséby Géza - Keszthely, Hévíz

Gyutai Csaba - Zalaegerszeg

Kiss Gábor - Zalaegerszeg

Papp Ferenc - Nagykanizsa

SZERKESZTŐSÉG

Péntek Imre - főszerkesztő

Szemes Péter - főszerkesztő-helyettes

Bence Lajos (Lendva) - főmunkatárs

Kabdebó Tamás (Newcastle, Írország) -

főmunkatárs

Kardos Ferenc (Nagykanizsa) - munkatárs

ROVATVEZETŐK

Tóth Imre - vers

Somogyi Zoltán - próza

Szemes Péter - tanulmány, kritika

Horváth M. Zoltán - képzőművészet

Király László - zene

Kaj Ádám - fiatalok, pályakezdők

Készült Zala megye,

Zalaegerszeg, Nagykanizsa,

Lenti, Hévíz önkormányzatának,

a Magyar Művészeti Akadémia

és a Nemzeti Kulturális Alapprogram

támogatásával.

Szerkesztőségi cím:

Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900

Zalaegerszeg, Landorhegyi út 21.

E-mail: pannonfold@gmail.com

Telefon: 92/598-070

Kiadja a Pannon Írók Társasága

Kiadóvezető: Péntek Imre elnök

Előfizethető csekken vagy számlázással,

mely a szerkesztőség címén igényelhető.

Számlaszám:

Zalavölgye Takarékszövetkezet,

Zalaegerszeg 75500258-10809415

Az egyes számok ára: 1000 Ft.

Előfizetési díj egy évre: 3000 Ft.

ISSN 1219-6886

Előkészítés:

Náspáng Grafika

hmz@t-online.hu

Nyomdai munkák:

Gőcsej Nyomda

8900 Zalaegerszeg,

Bajcsy-Zsilinszky tér 2.

E-mail: info@gocsejnyomda.hu

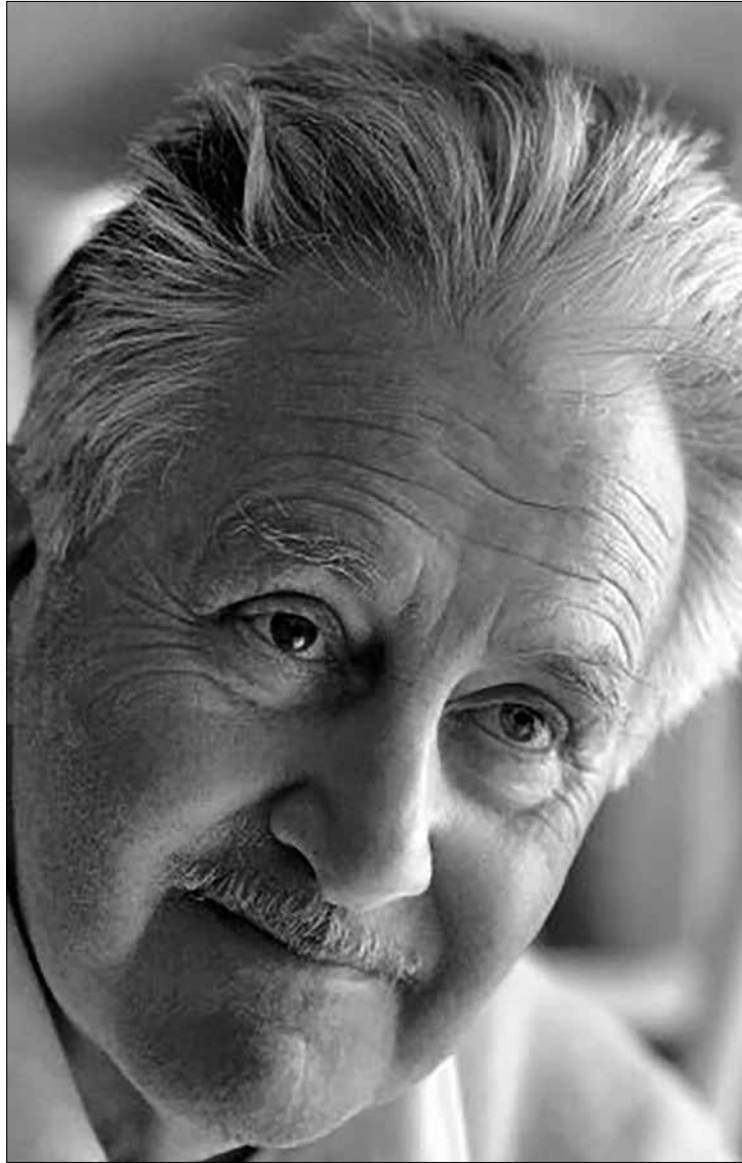
További támogatóink:

NB FORSZ

Szolgáltató és Tanácsadó Kft

Könyvvezetés - Könyvvizsgálat

Tel: 92-510005, Fax - 92-510006

Kabdebó Tamás

Péntek Imre

Egy befejezetlen „leltár” A nyolcvan éves Kabdebó Tamás köszöntése

Némi szorongással fogtam neki ennek az írásnak, több oknál fogva is. Szorongásom egyik forrása: maga az idő. Vagyis: a múlása. Mely mindannyiunkat meglegyint, figyelmeztet, visszatekintésre, számvetésre késztet. S egy-egy jelesebb dátumnál pedig felhorgad a József Attila-i összegző szándék: Kész-e a leltár? Van-e mit leltározni?

Nos, Kabdebó Tamás esetében még jól emlékszünk a 75. születésnap ünnepi pillanataira, s máris elértünk az újabb dátumhoz, a nyolcvanadik betöltéséhez. Vele kapcsolatban is felmerülhetnének a „leltározás” kérdései, ám, ha rá gondolunk, akkor az életmű gazdagsága, sokoldalúsága, műfaji és tematikai sokszínűsége az, ami zavarba ejtő. A „leltározó” irgalmatlan nehézségekkel kénytelen szembesülni. Versek, novellák, regények tucatjain kell átrágnia magát, ha a szépiróról akar képet kapni/adni... Aztán a műfordítások. Angolról magyarra-magyarról angolra. (Most csak az általa szerkesztett – és fordított – József Attila válogatást említeném, 1966-ból.) S szerkesztőként is, közreműködőként is számos kötetet jegyez. Kórász Mária 1999-es (újabb kiadás 2004-ben) *Kabdebó Tamás munkássága 1949-2003* című munkája bibliográfiai áttekintést ad erről a páratlan életműről. Azóta éppen tíz év telt el, s tavaly hagyta el a nyomdát a *Duna-úszó*, mely az író (egyik) legutóbbi munkája. A tíz év termése még feldolgozásra vár...

Kabdebó Tamás konzervatív ember: azt vallja, minden élet annyit ér, amennyit abból mások húznak. *Amonnan* (1992) című kötetének előszavában így vall erről: „1957 tavaszán Oxfordban egy kitűnő közgazdász nekem szögezte a kérdést: „Mivel akarsz használni és kinek?” Rávágtam: „Semmi más igazi belső ambícióm nincs, mint hogy magyar író lehessen és maradhassak.” Elképedt. „Akkor miért jöttél ki? Magyar földön kell magyar írónak lenni!” Ebből aztán vita támadt, mert mások is voltak ott, jobbára magyarok, többen sorstársak. „Otthon nem mondhatná el az igazat,” szölt az egyik. A másik: „Már azért is elképzelhető, amit eddig forradalmi újságcikkekben elmondott.”

Mire a kérdező: „A dolgokat ki kell böjtölni. Idekint elveszel a bábeli nyelvtelenségben”.

Jómagam: „A *Hét Évszázad Magyar Versei*. Azokat fordítom majd angolra. Megőriznek majd, hidd el, mint az imák.”

Megőrizték, valóban. Ezt a bizonyos „belső” hűségét magyarságához őrizte, őrzi – mindmáig. S felhalmozta írói teljesítményében, melynek igazi kibontakozására csak a rendszerváltás után került sor. Addig jóformán az íróasztalának írt. Hatvan éves korában a *New York Public Library*-ban műfordítóként, Washingtonban bibliográfusként tartották számon. Írországban könyvtárosként. Angliában történészként szerzett elismerést. Londoni diákjai – a magyar költői szeminárium előadójaként – költőnek hitték. Ő pedig – ahogy kissé régiesen fogalmazza – regényprózaírónak tartotta magát. S e műfajban valóban megmutatta nem mindennapi tehetségét. S ennek a bizonyosságtevésnek mindenképpen a *Danubius Danubia* a csúcspontja. Az „első szakasz” 1998-ban jelent meg, folyamregényként – kissé szokatlan terminológiával, *Árapály* címmel. Ezt követte a *Pezsdülés*. Záró részként a *Forrás*. A 2001-es kiadás már mind a három szövegtömböt tartalmazta, az Argumentum Kiadó jóvoltából.

Jómagam 1999-ben írtam a *Somogyban* a *Forrás* című kötetről, még Laczkó András biztatására-kérésére. S akkor derült ki, az *Argus* szerkesztőségében, Kabdebó Tamás és Sobor Antal, túl azon, hogy évfolyamtársak voltak az ötvenes években, az ELTE-n, évtizedeken át jó barátok maradtak. S Tamás nem csak az író becsülte Sobor Antalban, hanem a festőt is. Ki gondolta volna, hogy a három részt tartalmazó, keménytáblás kiadás címlapja, festménye – Sobor Antal akvarellje után készült?

S hármunk kapcsolata-barátsága amolyan „szent szövetség” formáját öltötte. Tónit és Tamást az ötvenes évek feledhetetlen élményei kötötték össze, engem Tamással a víz- és horgászat-imádat. Abban a baráti körben, ahol mindketten forogtunk, kevesen értették meg a csalik, horgászböjtök jelentőségét és a különös fogások részletesen előadott történetét. (Tamás egyébként számos ilyen történetet formált krimi izgalma novellává.)

Megtiszteltetésnek vettem, hogy az *Argus* Kiadónál kiadhattuk *A hal(l)ottakról jót vagy semmit* című remek esszéválogatását. (A számmisztika mindig vonzotta az írókat, a kötet alcíme: *Tizenkét irodalmi esszé.*) S ki gondolta volna 2002-ben, az akarattjai nyaralások, fürdészek, borozgatások idején, hogy mit tartogat a sors a következő években?

Sobor Antal – nem tudta folytatni hihetetlenül gazdag kontextusú kisesszé-sorozatát (amit kissé leegyszerűsítve naplójegyzeteknek nevezett) – 2010-ben eltávozott. Hiányát ma is érezzük, fájlaljuk. Én pedig Zalaegerszegen folytattam a szerkesztői pályámat. És amikor 2003-ban felkértem Kabdebó Tamást, legyen a *Pannon Tükör* munkatársa, azonnal igent mondott, bizalmat szavazott nekünk. (Talán nekem.) Azóta is büszkék vagyunk, hogy a nyugati magyar irodalom doyen-je (egy kissé) otthonra lelt szerkesztőségünkben.

Mi is próbáltuk viszonzni e bizalmat, megbecsülést. Egy kissé zalaivá avatva őt. 2004-ben a könyvheti megnyitón hallhattuk magvas gondolatait. 2006-ban – az 56-os forradalom 50. évfordulóján – előadtuk a *Köpölyözés* című drámáját. (A *Zrínyi Csáktornyán* című darab még színrevitelre vár...) 75. születésnapja alkalmából a *Pannon Tükör Könyvek* sorozatában jelent meg *75 – novellák, elbeszélések* címmel kisprózáinak színe-java. Talán kiadónk legszebb kötete született meg ez alkalommal. S még egy meglepetést tartogattunk neki: az *Énekmondó Együttes Pannon lant* sorozatában CD-én megjelentettük megzenésített verseit. Kelemen Gyula – a zeneszerző – nagyszerűen érzett rá a versek hangulatára, érzésvilágára. A Kabdebó Tamás-i ironia, kristálytisza (lírai) logika rendkívül hatásosan érvényesült, a zenei megformálás és az együttes előadása által.

És hirtelen itt van ez a nyolcvan év. A „kétszívű” ember, magyar és ír identitását egyaránt őrző költő és író – húsz év után – joggal érezkelheti, végleg hazaérkezett. 2012-ben a Pannon Írók Társasága és a Vörösmarty Társaság konferenciát szervezett munkásságáról, Székesfehérvárott. Kissé hangzatos lett a cím (én adtam, de nem bánom): *Égtájak és műfajok Odüsszeusza, irodalmunk nyugati követe* – Kabdebó Tamás-konferencia. Bevallom, sokáig töprengtem, miként foglaljam (röviden) össze azt a lenyűgöző sokszínűséget, ami életművéből oly elementáris erővel árad. S persze, személyiségéből is. Pomogáts Béla a „kalandor és tudós” alakját véli felfedezni benne, Makkai Ádám (itt közölt) versében „Apollo-Herkules” emberként ünnepli, jogosan. Próteuszi alkat. Valószínű, csak e különös személyiség-jegyek tették, teszik lehetővé, hogy a magyar próza élmény- és élettel, egyre időszerűbb értékvalasztásokat kifejező változatát tegye le a kortárs irodalom asztalára.

A nyolcvanadik évforduló csak megerősíthet bennünket, szakmai híveit, értő olvasóit: az életművet feltáró „leltározásnak” még sok-sok feladata van, a teljes birtokba vétel és a további művek még számos meglepetést tartogathatnak... Ehhez a „meglepetéshez” kívánunk az íróknak, lapunk munkatársának ki nem apadó alkotóerőt, jó egészséget, s azt a megbecsülést, ami rangjának, teljesítményének rég kijárt volna...

Kabdebó Tamás

Szellemi kalauz– születésnap összeállításához

2014. február 5-én betöltöttem a nyolcvanadik évemet. Hálát adhatok a Mindenhatónak, hogy ezt a szép kort megértem. Bajai vagyok, holott koraszülötten Budapesten jöttem a világra, hol édesanyám nagynénémet látogatta. Baján jártam elemibe, Baján és Pesten gimnáziumba. Részt vettem az 56-os forradalomban. Az ifjúsági válogatott úszókeret tagja voltam 17-18 éves koromban. Budapesten, Cardiffban (Walesben), Rómában, Londonban, Manchesterben jártam egyetemre. Könyvtárigazgató voltam Georgetown-ban (Guyánában), Londonban, Maynoothban (Írországban). Írtam 40 könyvet, fordítottam – szerkesztettem még ötvenet. Egy tucat irodalmi díjam van, a legfényesebb a József Attila-díj. Történelmi kurzust vezettem 56-ról Manchesterben.

Kétszer nősültem, két fészekaljából három gyerekem van.

Az összeállításban szereplő anyag 90 százaléka most jelenik meg először (A *Danubius* 3. kiadása, mint e-book is kapható magyarul, angolul.) Göncz Árpád és Orbán Viktor levele *Danubius Danubia* című Duna-trilógiámat köszöntötte.

A *Kultúrpróbák* a regény bajai bemutatójára készült. Az *1849. Október vége* című hangjáték a regény egyik utórezgése (12 hangjátékot írtam).

Az *Életút* című könyv recenzióját unokahúgom írta. A könyv kibővített, angol nyelvű változata: *No Matter Where I am, I see the Danubia* Dublinban jelent meg a Phaeton Kiadónál 2011-ben. Kiárulták.

A *Kaietur* című guyanai visszaemlékezésemet 2012-ben írtam.

A *Róma ír szemmel* könyvem első fejezete, a 2013-as budapesti könyvvásár egyik portékájából való. A könyvet eredetileg angolul született, de kiadója, ki a *Tracking Giorgione* című regényemet 2009-ben Dublinban publikálta, később váratlanul meghalt. A *Dunaúszó* című regényemet, kiadója az Argumentum, a 2013-as könyvvásáron kiárulta.

Kiadatlan verseim csoportjából kettő ismétlés. Színdarabjaimból, a szerkesztőség kérésére, tekintettel Zrínyi halálának 350. évfordulójára, Zrínyi Csáktornyan című darabot tettem az összeállításba, esszéimből, novelláimból nem került egy sem ebbe a válogatásba. *As Tom Saw Him Sometimes* című díjnyertes versemet angol eredetiben és saját fordításomban adom közre.

Göncz Árpád levele

1999 nyarán

Dr. Kabdebó Tamás úrnak

National University of Ireland

Maynooth, Co. Kildare,
Ireland

Kedves Tamásom!

Egy hetet lent töltöttem Tihanyban; békességes körülményeink között igyekeztem egy kicsit lazítani, és utolérni magamat az olvasnivalómmal. A *Danubius-Danubiá*-t vittem magammal. Elsősorban engedd meg, hogy most – miután majdnem egy ültő helyemben végigolvastam -, köszönjem meg a kötetet, amit valószínűleg már nagyon régen elolvashattam volna, ha nem porosodik számomra addig ismeretlen temetőjében. Nem tudom, mikor olvastam könyvet legutóbb ilyen élvezettel és odaadással, mint a te művedet. Az első tíz oldalon szíven ütött érzelmi gazdagságával, kristálytisza nyelvi szépségével, és a századik oldalnál már teljesen magával ragadott abszolút történelmi és hangulati hitelével. Én többé-kevésbé ugyanazoknak az élményeknek voltam részese, mint Te, így többnyire fájóan érzem a kortársaim visszaemlékezéseinek hamisságát, csináltságát, felületességét. A Te írásod egy pillanat alatt visszaidézte közösen megélt esztendeink sűrű levegőjét. Ezt a hitelességet fokozatosan sűrűsödő formában a könyv utolsó oldaláig éreztem és élveztem. Lehet, hogy a titka és kulcsa ennek az, hogy Tebenned korunk átélt élményei hitelesebben maradtak meg, mint idehaza bárkiben, mert nem lepte be őket egymásra rétegződő hazai hétköznapi sűrű üledéke. Ily módon könnyebb volt felidézned a kor lényegét, mint bárki itthon maradottnak, és Téged nem szippantott magába a tudatos nyelvszegényítés és nyelvi mocsok nálunk szinte kikezdehetetlen ingoványa.

Mondhatatlanul élveztem, és nagyon szeretem az egész könyvön felismerhetően, de nem szembeszökően végighúzódo rendező elvet, a Duna-táj népeinek közös élményvilágát és a dunai népek tragédiájának egyetemlegességét.

Szívemből gratulálok a könyvedhez: talán író kollegaként irigylem is, mindenekelőtt azt, hogy volt időd és tartalékenergiád rendberakni önmagadban hihetetlenül bonyolult, összetett, indulatokban és érzelmekben oly gazdag közelmúltunkat. Ami a jelenünket is meghatározza.

A könyvet kötelező olvasmányként olvastatnám el mindenkivel. Mindenekelőtt idehaza jelent üdítő kivételt irodalmi jelenidőnkben, amit hajlamos vagyok olykor sivatagként érzékelni.

Búbáj Búbájba – félek – tartósan beleszerettem.

Az elkésett olvasásért nem tőled kérek elnézést, hanem hivatalnok-létemmel pörölok. Jó lett volna ezt a levelet már jóval korábban megírnom Neked. Talán érzed, hogy nem a kötelező udvariasság beszél belőlem.

Budapest, 1999. május 5.

Öllelek:
Árpád

A Magyar Köztársaság Miniszterelnöke

Dr. Kabdebó Tamás

igazgató úr részére

Egyesített Maynooth Egyetemi Könyvtár

Maynooth

Tisztelt Igazgató Úr!

Nagy megtiszteltetés számomra, hogy Danubius Danubia címmel megjelent könyvét – hosszú viszontagságok után – kézhez kaptam. Sajnos sokszor kell szembesülnünk azzal, hogy akár könyvről, küldeményről, segítő szándékról, jó akaratról legyen szó, milyen nehezen és szövevényes utakon jut el végül a címzetthez.

Engedje meg, hogy levelemben megköszönjem nem csak a küldeményt és türelmét, hanem egész eddigi tevékenységét is, amelyre Magyarország joggal lehet büszke. Ön a világ más táján, hazánktól távol is bizonyította Magyarorszáért és a magyar irodalomért érzett felelősségét.

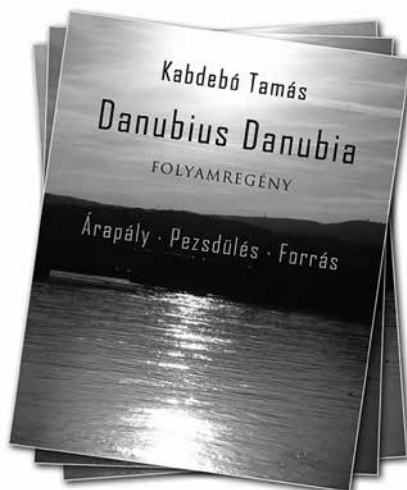
További munkájához kitartást, erőt és jó egészséget kívánok Önnek.

Budapest, 2000. január 18.

Őszinte tisztelettel:

Orbán Viktor

Kultúrpróbák a Duna-regény mentén

Most egy olyan Duna kirándulásra hívom hallgatóimat, melynek során bejárjuk a Duna 2840 kilométeres hosszát, vízi járművekkel, csónakkal, motorcsónakkal, hajóval. A fontosabb helyeken megállunk egy rövidebb – hosszabb időre, és igyekszünk legalább egy fontos látnivalót, kultúrponzt magunkévá tenni. A sok-sok közül egyet-egyét, mely az adott tájra, városra jellemző.

Kezdjük a Duna kúttal a Fekete erdei Fürstenberg kastélyban, hol Danubia istennő szobra néz a mendence gyűjtő vizébe. Ez lenne a Duna eredete – és ez megkérdőjelezhető. Ugyanis itt egyesül két patak, a Breg és a Brigach vize. A következő száz kilométeren át a Duna, mint a vízgyűjtőből kilépő kis csermely, hol a föld fölött egy kis árokban fut – ez olykor átugorható -, hol pedig a föld alá bújik. Ahol folyócska lesz, az Sigmaringen, a Hohenzollernek és a Stauffenbergeket ősi fészke. Hitler meggyilkolását itt tervezte Graf von Stauffenberg.

Ulm városánál lesz amolyan Sugovica szerű, motorcsónakozható folyócska, melynek sebes folyását innen még nyolc zsilip és gát túrtözteti. Minden zsilip előtt tóvá lesz a Duna. Ulmban kötelező jelleggel meg kell nézni a középkori katedrális, melynek 165 méteres rekord tornyát az utolsó 30 méterig a jeles magyar költő, Szabó Lőrinc is megmászta. Keilheim előtt a folyó eléri maximális sebességét – óránként 17 kilométer.

A következő vízi lépés Donauwörth-be vezet. Magyar vonatkozása kettős. Itt telepítették le a Magyarországról, részben Bajáról kitelepített svábokat – sokan közülük később is a magyart tekintették hazájuknak. Nem messze az ékkő minőségű városkától van Blenheim, az 1704-es ütközet helye, melyben az angolok legyőzték a franciákat. Számunkra ez azért jelentős, mert ekkor a Napkirály beszüntette Rákóczi segélyezését.

Nagyobb város és már erősen iparosított Ingolstadt, ahol az Audi 31 000 munkása dolgozik. A kishajózás nagyhajózáshoz vezet Regensburgnál. E régi császári város fölött tizenegy lukú híd áll, alatta már nagy személyhajók és tolatók várakoznak. A középkor óta itt gyártják és innen viszik a sört a papának.

Minden Duna-járó embernek megvan a maga kedvenc városa; nekem, Baján innen: Passau. A hidakkal összekötött szigeten, annak két partján épült ragyogó város három folyót kebelez be. A sziget sarkán állva látjuk a szélesebb és gyorsabb Innt, az északról jövő keskenyebb Dunát. És mégis a Duna a leglényegesebb, mert medre kétszer olyan mély. Passau alatt egy Gellért-hegynyi dombon büszkélkedik a német Walhalla. Építészeti az athéni Parthenon utánzata. Szoborcsarnokában kétszáz bölcs, lángész, író, építész szobra

látható. Bécs előtt a legnagyobb dunai város: Linz. El ne mulasszuk a linzer megköstölését, valamint az új koncertterem megtekintését. Egyébként Linznek is megvolt a maga külön bejáratú Mikulása, helybeli püspöke. Linz alatt Grein tiszteséges nagyközség, valamikor katona város. Itt borultam be egy Duna-tengerjáró hullámainál kenummal a Dunába. Nem messze van innen, bár nem a Duna partján, Willendorf, ahol az öklömnyi, híres őskori Vénuszt találták.

A Duna partján álló legmagasabb hegyen épült a dűrensteini sziklavár. Ma már romos, de a 12. században itt tartották foglyul Oroszlánszívű Richárdot, amíg az angolok 3000 arany váltságdíjat nem fizettek érte. Akkoriban ezért egy várost lehetett vásárolni.

A Bécs előtti Duna szakasz legnagyobb látványossága a melki Benedek rendi kolostor. Egykor kétszáz szerzetes lakta, ma 20. A hatalmas épület középpontjában van a közel százezer kötetes könyvtár, barokk fölépítésével, aranyozott falaival talán a legszebb könyvtár a világon.

Azt hinnők, hogy Johann Strauss álmodott, amikor kékek titulálta a Dunát, hiszen a folyó általában szürkés-sárga. Ám Strauss idejében Klosterneuburgban, Bécs előtt volt egy kékítő üzem. Beeresztvén a kékítőt a Dunába, a folyó egy szakasza időről időre kékké vált.

A Nagyduna két kilométerre van Bécstől, mint Bajától. De ahogy Bajánál a Sugovica visz a városhoz, Bécsnél a Duna kanális. A város maga annyi kincset rejteget, hogy egy kirándulást ajánlok a Prater parkban, melynek óriáskerekéről nézve belátható a főváros színe-java. A magyar emlékek után kutatók menjenek a nemzeti könyvtárba, a Burgba és töltsenek el egy nyári napot Schönbrunnban. És egy apróság: mikor Mátyás király 1485-ben bevette Bécset, a Szent István dóm tetőfedéséhez Visegrádból hozatott zöld cserepet.

Az ereszkedés egykori nagy fővárosa Pozsony, a mai Bratislava. Megtekintendő a bal parton álló vár. Még a szlovák területen épült a sok vitát kiváltó Gabčíkovo gát. Kétségtelen, ez villamos áramot hoz a szlovákoknak és az osztrákoknak, de csaknem tönkreteszi az Észak-Dunántúl talajvízrendszerét.

Győr legfontosabb kultúrkincse az ír kegykép a katedrálisban. Egy 17. századi emigráns ír püspöktől származik az 1650-es évekből.

Esztergomban csodáljuk meg a kultúrkincsek kettősét: a várost, ahol Balassi Bálint esett el, valamint a hatalmas kupolájával felé bólintó Székesegyházat. Közép-Európában ez a legnagyobb templom, hosszát a római Szent Péter bazilika talapzatán is jelzik.

Visegrád mindannyiunk előtt ismeretes, két történelmi várával, a sólymokkal és az íjászokkal. Nem véletlen, hogy hatalmas kanyarja után itt lassul le a Duna a magyar terület 3-5 kilométeres átlagára, mely sebesség az ár nagyságától, illetve a lejtés szögétől függ.

Szentendrén érdemes megállni, egy napot tölteni. Legjellegzetesebb kultúrkincse, szerintem, a Kovács Margit alkotta majolika szobrocskák.

Budapestet nem jellemzem, hisz mindenki ismeri a világ legszebb dunai hídját, a Lánchidat is, a József Attila szobrot, mi a Parlament mellett a Dunára néz. Elmesélem azonban egy 1953-as dunai élményemet. Folyambajnokságot rendeztek. Az úszótáv a Margit-sziget felső csücskétől a Szabadság-hídig tartott. Európa bajnokok is indultak, és lám, én, a mellúszó, harmadik lettem. Egy dunai térkép segítségével bemértem az áramlás hollétét. Többet ésszel, mint erővel.

Baja előterének intendánsa: Érsekcsanád. Mint dunai átkelőhely és Veránka-sziget testvére évszázadokra megy vissza. Kedves emlékem, hogy egykor az ott megálló gőzhajó fedélzetéről ugrottam a Dunába és úsztam le a Türr Istvánig.

Bajáról az összesűrített élményeket a következő versben fejeztem ki.

A bőség városa

Jegenyesor, halatváro vizek,
ó-templomok, régi ciszterek hona,
Szentháromság tér, meglátni tégedet
hetedhét országból eljöttem haza.

Elmémben hordtam ezt a költeményt
mint számban a görögdinnye illatát,
Tóth Kálmán és Jelky András utódként
Türrt köszöntöm s vele Dunánk kishugát.

Fürdés, evezés, motorcsónakázás,
hol az élet fenékig csak strandolás
- vized tükrében megcsillámlik Baja -

városom lány szíve, Sugó-Vica.
Üdvöz légy! S te is csípős halpaprikás,
s te, bogrács alatt fellobbanó parázs.

Az évek gyakran sötéten repültek,
háborúk zúgtak itt is, forradalmak;
árvizet, tűzvészt, deportálást küldtek,
hídrombolást – égi s földi hatalmak.

Aztán csend lett, s holtakat temettek
fokosos magyarok és bicskás rácok.
Sokacok, svábok ugyanúgy szerettek
Mint a zsidók, szerbek, meg a bunyevácok.

Lelkükben egykor mind magyarok voltak
- a vizályszítók bármit is papoltak.
A rabbi megkóstolta a disznótorost,
találkoztunk reformátusokkal
éjféli misén, s egy ateista rendre
elbandukolt a húsvéti körmenetre.

Ez volt hát egykori pátriám, Baja.
Itt élesítette kardját Damjanich,
Mészáros Lázár is idejárt haza
s a gimnáziumban tanított Babits.

Úgy látom a tájat mint Éber Sanyi
bácsi. Tőle kölcsönözöm a palettát;
Ybl Miklóst, Marichot és Nagy Istvánt
a város természetes arányai
tervezés előtt: látni tanították.
Itt tanultam úszni, lestem a szoknyát,
amott kiabáló csókákra letem,
melyek ellepték fönt a szerbtemplomot.
A víz tükrén a parafadugót figyeltem –
Mondd, Imre, mondd ki: „itt voltunk boldogok”.

Mohácsot a két nagy Duna-parti csata jellemzi, az 1526-os vereség és az 1687-es győzelem. Csak a vereségnek van emlékparkja.

Bezdán a mai szerb Duna előőrse. 1973-ban itt találkoztam testvéreimmel, mivel magyar vízumot akkor még nem kaptam. Péter öcsém itt mentett ki egy vízbe borult részeget.

Újvidéken van egy jó magyar lap, magyar rádió és egy bolondóra, mely akkor kongat, amikor baj van.

Belgrádban van talán a legnagyobb regattás élet. A dunai versenyeket, a szkiff, dubló, négyes, nyolcas kategóriákat rendjén a szerbek nyerik. Bár az 1456-os nándorfehérvári vár nincs meg, helyében ott áll egy emléképület. Belgrád alatt egy félnapnyi evezésre áll az egykori Szendrő – Smederevo vár tizenegy bástyája. Az 1400-as években huszonegy bástya kerített be egy négyzetkilométernyi területet. 1520-ban lett ez a szerb-magyar vár a töröké. A Közép-Duna végéhez közeledünk ezután, a Kazán-szoroshoz. Az addig kilométer széles folyó most pár száz méter szélességre szorul, sziklák közé. A rómaiak emlékét a Traianus emléktábla őrzi, melyet 30 méterrel megemelték a vízszinttel együtt. Az egykori vaskapu így a víz alá került, a hajózás biztonságos lett.

A Dunán egy hatalmas zsilip épült, 1972-ben, Orsova régi városa elmerült, újat építettek helyébe. A régi Orsova kapujában állt az a nagy tölgyfa, ahol a koronát Kossuth hívei 1849-ben elásták.

Orsova után Turnu Severin a célpontunk. Itt található Traianus egykori hídjának romjai. Ez volt az első híd a Dunán. Közel hozzá van egy kávéház, hol egy délután cappuccinót ittam egy méretes gesztenyefa árnyékában. A kávé befőzve felálltam, mikor is egy hatalmas szél rázta meg a fát, egy derékvas-tagságú ág letörött, és összezúzta a kávéasztalt csészéssel együtt.

A Dunán már érezhető az Al-Duna lehelete. A Duna elterped, felszínén vízimadarak halásznak, halbő lesz megannyi morotva, és megsokszorozódnak az uszályok. Braila, Galati, Tulcea megannyi hajókikötő. Brailában van egy csodálatos városi park, honnan Duna szélére van kilátás. Galati tele van görög stílusú görögkeleti templommal. A legnagyobbban, a katedrálisban van a híres ukrán hős, Bulba Taras eltemetve. Tulcea a dunai hajóépítés központja. Innen három ág vezet a Fekete-tengerhez: a Kiliai-, a Szent György- és a Sulina-ág. Ez vezet a legegyszerűbb úton a tengerhez. Sulina városa, ahová a hajók járnak, olyan, mint egy víz-főutca, melynek két oldalán vannak a házak. Maga a delta, összességében egy kiismerhetetlen vízi gubanc, a szigetek ezreivel, hol paradicsomi állapotban élnek a kócsagok, gémekek, fekete gólyák, pelikánok, darumadarak.

Zrínyi a csáktornyai várban

(Két felvonásos dráma)

Dramatis personae Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér
Löbl Zsófia, a felesége
Löbl Johann, Zsófia unokabátyja
Zrínyi Péter, a költő öccse
Frangepán Katalin, Zrínyi Péter neje
Zrínyi Ilona, Péter leánya
Bethlen Miklós, az erdélyi kancellár fia
Vitnyédi István, lutheránus prédikátor
Zichy Pál, a kamaraelnök fia
Freiherr von Schweinsteiger, bécsi ügynök
Chevalier Gremonville, francia követ
Paka, vadász, szolga, mindenes

(A szereplők lehetőleg korabeli ruhát viseljenek.

nota bene A szöveg jó része régies helyesírást tartalmaz.

A dráma 55 percre írt szöveget tartalmaz, beleértve a táncidőt is.

Az előadás két felvonását egy 10 perces szünet választja el.

A Szigeti Veszedelem betétjeit a Hölgykórus az Énekmondó Együttes által szerzett dallamra kántálja.)

ELSŐ FELVONÁS

(A színpad egy fogadóterem. Szemben egy turbán és szögön tarisznya lóg.

Mellette a falon, letakarva, egy vaddisznófő. Körülötte jobbról-balról fölakasztott fegyverek: puskák, pisztolyok, nyilpuskák, török.

A színpad bal sarkában egy szeglet, átlátszó tüllfüggöny mögött Zrínyi „író szobája”, vagyis egy szeglet, íróasztallal, három székekkel. A színpad üres.)

(Weber: Bűvös vadász c. operájának nyitánya szól, halkán. A színpadra berobban Paka, megtépett öltözékben. Középen lerogy a szármolyra. Mellén egy gongot visel, ez lehet egy fém mellvért.)

ZRÍNYI: *(előléptet szegletéből, ingénél fogva felemeli Pakát)* Beszélj!

PAKA: *(jelzi, hogy nem tud beszélni)*

ZRÍNYI: Hát mi van, kivágták a nyelved?

PAKA : *(igent int)*

ZRÍNYI: A törökök persze. Mert ilyen a Vasvári Béke.

PAKA: *(ismét igent jelez)*

ZRÍNYI: Köprülü Mohamed táborában voltál, ahova küldtelek?

PAKA: *(megrázza a fejét)*

ZRÍNYI: Ali Ahmed táborában?

PAKA: *(megrázza a fejét)*

ZRÍNYI: Martalócok kaptak el?

PAKA: *(igenel)*

ZRÍNYI: És kivágták a nyelved, hogy ne mondhasd el, hol vannak és hányan vannak. Nemde?

PAKA: *(igent int)*

ZRÍNYI: De azért én azt csak megtudom tőled. A Dráva és a Mur között?

PAKA: *(megrázza a fejét)*

ZRÍNYI: A Dráva és a Száva között?

PAKA: *(igent int)*

ZRÍNYI: A Csezma folyótól nyugatra?

PAKA: *(igent int)*

ZRÍNYI: Értem. No, és hányan vannak, figyeld az ujjam: 1 ezren. *(fölmutatja mutatóujját)*

PAKA: *(kettőt üt a cintányérvárára, mely hasára van kötve)*

ZRÍNYI: Tehát kétezren. No, ezt majd elintézzük. Te meg menj el, mosakodj meg, pihenj!

PAKA: *(a tarisznya elé húzza zsámolyát és távozik)*

ZRÍNYI: Talán nem kellett volna követségbe küldenem.

PAKA: *(elvonultában obszcén mozdulatot tesz, amit Zrínyi nem lát, a közönség igen)*

(A színpad két oldaláról közelít két pap, Vitnyédi lutheránus talárban, Johann Löbl reverendában)

JOHANN: Ön itt? *(egyszerre)*

VITNYÉDI: Ön itt? *(egyszerre)*

JOHANN: Ha jól látom, ön Vitnyédi István lutheránus prédikátor, a hit embere.

VITNYÉDI: Ne csúfolódjék. A hit a legfontosabb dolog az életben. Ezt most egy példabeszédben bizonyítani fogom. Egy anya méhében két ikergyermeket hord, egy hívőt és egy kételkedőt. A hívő azt mondja: testvérem, készüljünk el a külső életre, arra, hogy a szánkkal eszünk, a lábunkkal megyünk. Lehetetlen, véli a kétkedő: étkezésre itt a köldökzsinór. Erre a hívő: a köldökzsinór egyszer elszakad és találkozni fogunk anyánkkal. Anya? Az hol van? - kérdi a kétkedő. A hívő így felel: Benne létezünk és hidd el, igazi életünk születésünkkel kezdődik. Önök, pápista lelkészek a babonában hisznek, nem az anyai bibliában.

JOHANN: Mondhatta volna kedvesebben: úgy, hogy önök, katolikus papok. És, ami azt illeti, mi valamennyien hiszünk az Isten szavában. Egyébként én, az unokahúgomnak, Löbl Zsófiának, a ház úrnőjének vendége vagyok, Löbl Johann a nevem. És önt ki küldte vagy hozta várkastélyunkhoz?

VITNYÉDI: Az Úr szava.

JOHANN: Melyik uré? A ház uráé, Zala és Somogy megyei főispáné, horvát báné, egykori főkapitányé, vagy az ő öccse uráé, Zrínyi Péter kapitányé?

VITNYÉDI: Van egy nagyobb, nemesebb, hatalmasabb úr náluknál is.

JOHANN: Hogyne. Őfelsége I. Lipót osztrák császár, magyar király.

VITNYÉDI: Megadom, Lipót Európa egyik, a Habsburg Császárság jelenleg vitathatatlan uralkodója. Nagy császár, kis emberke, de nincs dolgom vele és nem is akarom látni. Lipót nem segíti honunkat, hanem sanyargatja. És én még tőle is hatalmasabb urat szolgállok.

JOHANN: Ezt már nem hiszem. Hisz sem XIV. Lajos, francia király, sem pedig a török padisah nem bír nagyobb uralommal Lipót császárnál. Habár jelenleg csupán Magyarhon egyharmada fölött uralkodik.

VITNYÉDI: Bizony, bizony. De a három fölség közül egyik sem az én uram. Ők, ha lehet, egyenlők a földi téreken. Én azonban a Magasságos Úristenre gondoltam, kihez képest a földi királyok törpék.

JOHANN: Huh. Szóval az Egek Ura üzen önnek, Vitnyédi István lutheránus prédikátornak! Vajh a rezgőhangú czitera avagy a légyhangú fuvola, esetleg a harci trombita hangján? Mivel az emberi nyelv szavával legutoljára, tudomásom szerint csak Szent Fiához szólott a Teremtő, fönt a Tábor hegye fölött. Előzőleg pedig a Jordán folyó feletti felhőkbe burkolódzva.

VITNYÉDI: Ne tréfáljon, tiszteletlen uram. Jól tudja, hogy az Isten a magamformához a lelkiösme-
ret hangján szól. Így szólított fel engem tehát, hogy visszazerezsem Miklós és Péter urakat a lutheránus
igaz hitnek.

JOHANN: Miket beszél ön, nagytiszteletű uram? A Zrínyi fivérek sohasem voltak ágostai hitűek.

A római katolikus vallásban éltek és élnek. Maga a szépreményű primás, Pázmány Péter vette őket a
keze alá, ifjú korukban. Ő nevelte mindkét Zrínyit.

VITNYÉDI: Igen, ő vala, aki eltérítette őket az igaz útról, rávezette őket a pápistaság bozotos ösvé-
nyére. A két fivér apja, a megboldogult Zrínyi György úr Luther igaz tanait követte ifjú korában.

JOHANN: Igen. De aztán visszatért ősei hitéhez, betért a Szent Római Katolikus Anyaszentegyház
kebelébe. A Zrínyiek katolikusok, a világ rendje ez. Katolikus volt a törökverő Szigeti Zrínyi Miklós,
katolikus az ő fia, I. Zrínyi György, és immáron katolikusnak születtek és azok maradtak a jelenlegi
Zrínyiek. Ez a ház katolikus marad mindörökre.

VITNYÉDI: Mindörökre? Látom, ön, tisztelendő úr, felcsapott jósnak. Cumeai, dodonai vagy kapi-
téliumi béljósnak? Tán az egyházatyák egyikének orákulumait veszi segedelműl. Ők, ugyebár, kizárólag
az óhitű keresztényekkel társalognak. Ki az ön anyamestere, Iréneusz vagy Athanáziusz?

JOHANN: Ne gúnyolódjék nagytiszteletű úr. Az önök prófétája és atyamestere, Luther Márton,
fölrúgta az egyházatyák tanításait a félremagyarázó bibliamánikusság érdekében. A hit, a hit, a hit. Igék
magyarázat híján. Maguk úgy ülepen billentették a Biblia tanításait, miként Jakab apostolt, aki meg-
mondta: a hit halott, a jócselekedetek nélkül.

VITNYÉDI: A hit készíti a jó cselekedeteket. Így kezdődik minden. Ha nem készíti, akkor halott
a hit is, meg a jó cselekedetek is. Ám mi van a maguk oltári szentségével? Hol mondja azt a szent könyv,
hogy a kenyeret és a bort a pap át tudja változtatni, ugyanúgy, mint azt egyszeribe az Utolsó Vacsorán a
Mégváltó tette?

JOHANN: Miért, maguk azt is tagadják, hogy Isten jelen van kenyér és bor színében?

VITNYÉDI: Az Isten mindenütt jelen van, mindig. Semmiféle átváltoztatás, semmi hókusz-pókusz.

JOHANN: Ez türhetetlen beszéd! *(Megragadja vándorbotját és Vitnyédi fejére ütne, aki saját botjával
kivédi a vágást. Szabályos vívás alakul ki, botokkal.)*

VITNYÉDI: Ördögfattya pápista! Istenkáromló!

JOHANN: Szemenszedett eretnek. *(Vívnak, kiabálnak)*

ZRÍNYI: *(előjön a szegletből, írásztala mögül)*

Mi van itt kérem, kakasviadal vagy zsibvásár?! *(Lefegyverezi a két papot)* Verekedjenek a török ellen, a
csatatéren. Püföljék a rusnya hitetlent. Nem pedig szétszabdalt országunk még hazánknak tudott sarká-
ban egymást, azért, mert másképp imádják az Úrjézust. Ha már lenyugodtak, akkor pedig másolják le
az én röpirataimat, a *Mátyás királyról* szólót és a *Vitéz Hadnagyot*.

(szavalja) „Seregök közt kik vattok hadnagyok, keröszvény hitet az kik vallotok, Igyetökben nyerni ha
akartok, hallgassátok azt és megtanuljátok: ez nagy szükség vitéz hadnagyok, megtanulni, mint hada-
kozjátok. *(Kíhoz szobájából és átad a két egyházfőnek egy-egy röpiratot, kik ezután távoznak. Bejön Löbl
Zsófia, kezében egy nagy szakajtó gesztenyével, amit az asztalra helyez)* Zsófia, lelköm, ide hozzám!

ZSÓFIA: Parancsolatjára édes uram.

ZRÍNYI: Nem parancsolhatok én neked semmit. A háztartás az te birodalmad. Tsupán kérhetek,
tsupán kérdezhetek, tsupán...

ZSÓFIA: Tsupán... Tudom én azt, édös gazdám. *(Odaszalad hozzá, átöleli. Megcsókolják egymást)* Minden jól szolgál, minden rendben vagyunk itt, itthonunkban, hites uram. Kis tsemeténk, Ádám növekszik és okosodik, szépen gyarapodik. Két esztendő fiúcskánk immáron magyarul, horvátul és németül is gagyog.

ZRÍNYI: Remélem, csak a játék módján szolgál neki a nyelvi tudomány. Tudod, amikor a nyáron levittem őt az Adriához feredni, egy rákocskát hozott nekem kézbe és azt mondta: *Papa, rák!* Nos, ez a mondat magyarul is, horvátul is ugyanaz.

ZSÓFIA: Aztán hallottátok-e, jóuram, ottan a tengerparton az Ádriai Tengernek Szirénáját?

ZRÍNYI: *(nevet)* Hallottuk. De már nem Viola kegyetlenségéről szólott, hanem Zsófia kedvességéről, készségéről.

ZSÓFIA: Nocsak. Gyenge asszony vagyok én. Gesztenyesütő. Ha pedig megfőzöm, illata vetekszik a bükköny illatával.

ZRÍNYI: De nem a te bőröd illatával... Hasonlatosabbat tehozzád, ha sok földet, havasokat bejárnék, kívánatosabbat tehozzád soha nem találnék.

ZSÓFIA: Ám most engedj dolgomra, szerelmes jóuram. Majdannyi vendég leszen itten, mint török a behódolt magyar hazában. Sok. Csak jobbák, nyájasabbak.

(Bejön Paka, vadászruhában, kétszer üt gongjára, mely Zrínyi Péterné, Frangepán Katalin és leánya, a 21 éves Zrínyi Ilona megérkezését jelzi. Mindketten tálat hoznak, az egyik mogyoróval van tele, és mazsolával, a másik dióval. A tálat az asztalra teszik. Zrínyi visszavonul szeglet szobájába, ott az íróasztalához ül. Az asszonyok a hosszú asztalhoz ülnek, üdvözlik, átölelik, megcsókolják egymást.)

ZSÓFIA: Isten hozott benneteket, kedves sógorasszony és fénylő gyöngyöm, Ilona. Jól utaztatok?

KATALIN: Eltekintve attól, hogy a hintó bal első kereke eltört és ki kellett cserélni, valamint, hogy martalócokat láttunk a láthatáron, útunk egyébiránt eseménytelen volt. Férjem megduplázott lovas csapata kísért bennünket, ez, gondolom, elriasztotta a martalócokat.

ZSÓFIA: És te, gyöngyöm, virágszálam, Ilonkám, unatkoztál-e az úton?

ILONA: Kedves nénémasszony, nem volt időm unatkozni. Édes mamám kezembe nyomott egy történet könyvet, Tinódi Lantos Sebestyénnek *Egervárnak csoda nagy szerencsés viadaláról*. Ezt olvasgatom szaporán. Közben elképzeltem azt a lehetetlen helyzetet, hogy várúrnő vagyok és váramat ostromolják.

ZSÓFIA: Kedveseim, foglaljatok helyet az asztalnál, és lássunk neki, mi hárman, az aggfák termésének hántásához.

KATALIN: Nemde a szolgálk tennivalójára szorítasz, veled együtt mindhármunkat, lelkem, sógorasszony. Az én családom, a Frangepánok, arról nevezetesek, hogy a szolgálóknak és egyéb szegény sorsúaknak javakat juttatnak, nem pedig helyettük dolgoznak. *Frangepán* azt jelenti: *oszd a kenyeret*. Ősanyám Rómában megvendégelte Assisi Szent Ferencet és tőle tanulta a jótékonykodást. Mindazonáltal a dió nemes termés. Gömbölyű, mint a földgolyó, rajta egy dudor: Magyarhon. Ha pedig kinyitod, a dióbélből Szent Ferenc arcába néz rád.

ZSÓFIA: A cselédek mindannyian el vannak foglalva a vadászvacsora előkészítésével, kivéve ezt a jóvadászt, *(Pakára mutat)* aki ott ül a zsámolyon és gongjával jelenti be az érkezőket. *(Paka feláll, meghajol)* Ennek a szerencsétlennek nemrég, török fogságban kivágták a nyelvét, hogy ne tudjon beszámolni azokról a török erősségekről, amiket látott. Viszont a füle jó, mindent hall, mindent megért, engedelmeskedik.

PAKA: *(Két kezével szétárja füleit, ismét meghajol.)*

ZSÓFIA: Más cselédek fűtik a kemencét, készítik a nyársat, hogy azon pörzösljünk az erdei disznót.

KATALIN: Talán előbb el kéne löni azt az erdei disznót... Ne együnk előre a gesznó bőrére. Ám az ivásra a mogyoró is biztat. Kiváló borkorcsolya.

ZSÓFIA: Persze, persze. Nos, hát akkor a ludak. Hatnak metszették el a nyakát a ludaskása iránt.

ILONA: Sok lúd disznót győz, és ha lúd legyen kövér.

KATALIN: Mondd hát, hogyan készítik el Csáktornyan az erdei disznót?

ZSÓFIA: Az erdeinek szép húsát vágjad fel elegendes, azt mosd meg erősen sós vízben, míg a húsa fő, az levét addig tegyed fel borban, hányj fekete cipót reá, hogy immár látod, hogy megfőtt az húsa, vedd ki, szűrd el az levét róla, össz hideg vizet reá és abból abáljad ki, az édes húsában hagyj meg három vagy négy konczokat, azt pirítsd meg az urad asztalára, ha mind megpiríthatod is, nem árt, azt rakjad szép tiszta fazékban, verd által az levét szitán, hányj mandolát reá, malosaszőlőt, almát, körtvét, mézeld, borsold, szekfüved meg, egy kicsény szint is adj neki sáfránnyal, ezt ugyan valóban megfőzzed az szer számmal együtt, és minden szerszámát megadjad; add fel.

KATALIN: Bon appetito! mondja erre a velencei talján. Idestova hozzájuk készülök egy kereskedelmi ügyben és kitanulni a diplomáciai szándékokat. Hovatovább én is tanultam, múltkori vizitemkor egy fáintos talján receptet, mely rögvest jóuram, Péter kedvenc étele lett.

ZSÓFIA: Mondjad sógorasszony, hamar, frissen. Te pedig Paka, isprinc, szerezzél papiroost és lúdtollat az uramtól és írd le a receptet.

PAKA: *(el, s Zrínyi irodájából hoz lúdtollat, papiroost és kalamárist. Letérdel és a számolót használva alátétnek írja a receptet)*

KATALIN: *Stekka circolare con tagliatelle*, magyarul *sniclis tészta*. Szép marha felsál szeleteket jól kiversz, megtöltöd ezeket a következőkkel: tejbe beáztatott zsemlet jól kinyomsz, belekeverve apróra vágott petrezselymet, tikmonyt, sót, borsot ízlés szerint, hogy olyan legyen, mint a csirke töltelék, aztán meg kaprot bele; híg ne legyen. Ezzel megtöltöd a felsál szeleteket, öszve sodrod gömbölyűre, cérnával átkötöd. Lábasba karikára vágott hagymát tégy disznózsírba, és néhány szelet sárgarépát. Vigyázva, lassan dinszteld, rajta a felsál szeletekkel, mindig csak kevés vizet öntvén utána. Ha a göngyölegek megpuhultak, leoldod a cérnát, felszeleled a húst karikára, de benne hagyod a saftban - félrehúzza kis lángra. Gyúrj jó tojásos metéltet, kifőzd külön és a sniclis karikákra tedd, jól öszvekeverd - azért annyi zsíron párold a felsált, hogy a tészta is saftos legyen. Aztán tűzálló cserépben 8-10 percig a sütőben süsd.

ILONA: Eszerint hát akkor rajtam a sor, egy szerény, de teljes háromfogásos ebéd receptjével, melyet jövő Péter-Pálkor főzők-sütők-irányítók édes jóapám neve napján.

1. Bor-Leves.

Tölts egy fazékba egy jó iccze bort, fél meszely vizet, czukrot a' mennyi tetszik, szerecsenydió virágot, és egy darab fa héjjat; ezeket együtt főzd meg jól, ekkor sodorj el habzó fával egy fazékban hat tojás székít, és tölts reá egy fél meszely forró téjfelt, a' többbit is mind belé, s keverd fel igazán.

Továbbá, mivel apám sohsem rossz, hanem jómájú, kijár néki a

2 Pulyka máj téjfelben.

Az egész pulyka májkat sózd meg, olvassz vaját, tedd bele a' májkat, szerecsenydió virágot, szekfüvet, bort, téjfelt hozzá, és zsemle morzsát, főzd meg, mikor megfőtt, tölts levecskét reá, és vess czitromhajakat belé, és a' májjal együtt igen csendesen főzd meg.

Ez az ebédke megelőzi ugye a bankettes estebédet, melyet anyám készített. Az enyém így végződne.

3 Szerecsenydió tortáta.

Egy font mandolát tisztíts és apróra vágj meg, adj hozzá egy font szitált czukrot, 4 lat fa héjjat, 2 lat szerecsenydiót reszelj meg, 2 egész tojást, és annyi sárgáját, hogy tészta gyúrhasd, és sikárolhasd, tedd ostyára, egy éjjel szárítsd meg, más nap süsd meg csendesen, felyül több tüzet mint alól.

PAKA: *(Kongat. Zichy Pál érkezik, a három hölgyhöz közelít, akik felállnak. Zichy megemeli süvegét, meghajol és külön-külön kezét csókol Katalinnak, Zsófiának, Ilonának)*

ZICHY: Zichy Pál vagyok, szolgálatukra, hölgyeim. E ház ura, Zrínyi Miklós gróf volt kegyes meghívni engem a holnapi vadászatra, továbbá valamelyes instructióra a törökkel való hadakozás miá.

ZSÓFIA: Amott, az író szobájában megtalálja jó uramat, ifiúr. Már várja önt.

ZICHY: Köszönöm az eligazítást, de elébb még átadnám a hölgyeknek kücsük ajándékomat, melyet iszákom rejteget. *(Leoldja válláról az iszákot és elővesz abból, egyenként, egy zöld fejkendőt, egy fehér csipkés vállgallért és egy gyöngyfüzért.)* Ezt a bohémiai fejkendőt önnek hoztam, asszonyom, hogy övezzé azt az asszonyfőt, melyben a legtöbb tudomány lakik: ékesbeszéd magyar, német horvát, latin és talján nyelven és a kiolvasott könyvek bölcsessége. *(Katalin kapja a fejkendőt)*

KATALIN: Lenyűgöz kedvessége és ékes beszéde, ifiuram. Bár igyekszem előre haladni a történet tudományban, a *Thuróczi Krónika* sok fejezetét valóban már magamévá tettem, viszont a *Respublica et Status Regni Hungariae* című Elsevir kiadványnak tsupán az elején tartok.

ZICHY: *(Zsófiának)* Ez a csipkegallér, melyet Brüsszelben vertek ügyes kezű nők, övezzé imént a ház úrnőjének hattyú nyakát.

ZSÓFIA: Ünnepnapokon, kedves Zichy. Nem konyhára készülődés idején. De tudja akármilyen impressziózus a könyvbéli tudomány, a leánynak meg kell tanulnia főzni is, hogy nagyobb kedvet találjon, mind leánykorában szüleinél, mind házassága után szerelmes uránál. És ebben jó vagyok.

ZICHY: *(átadja a gyöngysort Ilonának)* Volt a mesében egy leány: Tündér Ilonának hívták. Ő sem érdemelte volna meg e gyöngyöt jobban, mint ön: Zrínyi Ilona.

ILONA: Káprázatos a kedvessége, uram. De vajon elfogadhatom-e eme páratlan ajándékot öntől, egy csaknem ismeretlen nemesúrtól, mikoris én, hovatovább egy Rákóczival, a Felvidék nagyurával leszek eljegyezve?

ZICHY: Nem tudhatják azt ama gyöngyhalászok, mikor ű hálójuk az Ádriába meríték, s kihalászák azt gazdag szép prédával az meglett gyöngyökkel, hogy kinek rejtezhessen megannyi gyöngy a kebelében. Szép kisasszony, amíg hó-kezeit hitgyűrű nem ékesíti addig, ha ezt elfogadja, az annak az ajándékozóját tüstént lelkesíti.

ZRÍNYI: *(előjön író szobájából, kitárja két karját, nyújtja jobbját)* Isten hozott minálunk, szépöcsém Zichy Pál. Vártalak. Mi hírt hozol, otthonodból?

ZICHY: Jóatyámnak, a kamara elnöknek szíves kívánságát: hogy jó erőben, egészségben találjam önt és háza népét. Dehát van rosszabb hírem is. Itt vagon számunkra a vasvári állítólagos béke. A török-magyar harc oklevéllel való lepecsétölt beszüntetése. Mindazonáltal egy muzulmán martalóc csapat megtámadta zsámbéki erősségünket és ha az ormon elhelyezett négy ágyúnk nem lett volna megtöltve és rájuk sütvé, a martalócok betörték volna és kiraboltak volna bennünket, mert elég fegyveresünk nem volt kéznél.

ZRÍNYI: Tisztában vagyok ezekkel a dolgokkal, édes fiam. Az úgynevezett béke az csak a nagy csapatokra, a basák seregeire vonatkozik. A defterdárók nyúzzák a hódoltság népét. A rablócsapatok betörnek a mi maradék királyi földünkre is, és ha őrizetlenül találják, akkor elrabolják és háremekbe tuszkolják lányainkat. A fiúkat ugyanígy, de azokból janicsárokat nevelnek. A béke csupán egy lepedő, amivel beborítják az országot. Rossz ez, de nem a legrosszabb.

ZICHY: Hogyan, nagyuram?

ZRÍNYI: Példabeszéd: egy nemesurat vitt az ördög a hátán a pokolba. Azt mondja neki bámuló szomszédja: szánom kendet, mert akit az ördög visz a hátán, annak már rosszabb nem lehet. Nem-é? feleli a nemesúr. Így legalább amíg visznek, kényelmesen vagyok. De képzelje el kend, mennyivel rosszabb lenne nékem, ha nékem kellene az ördögöt vinni a hátamon. *(Nevet)* Tehát a megkötött béke rossz, de az elvesztett háború még rosszabb.

ZICHY: Dehát hogyan és miként tovább, mi járatban legyünk, főméltóságú uram? A jövendő mit hozand?

ZRÍNYI: *(az ifjú vállára teszi a kezét)* Szólíts engem egyszerűen Miklós bátyádnak. Én megírtam, részleteztem a *Török áfium ellen való orvosságot*. Jer be írószobámba, ragadj tollat és árgust, a főbb tételeket lediktálom néked. *(bemennek a szegletbe, Zichy tollat, papirost ragad, írni kezd)*

ZRÍNYI: Csúfsága lettünk a nemzeteknek és magunknak, ellenségünknek pedig, valahonnan jön reánk, prédájává. Miért? A vitézségnek disciplinája meg nem tartásáért, a részegségért, a tunyaságért, az egymás gyűlöléséért, és ezer ilyen vétkünkért. Két kúrát ajánlok a török kiűzésére: örökös armádiát, vagyis magyarokból és horvátokból álló állandó hadsereget - melyhez akár 20 000 katonával tudok én járulni. Körmös kézzel kell irányítani a háborút. Másodsorban pedig, vagy ha úgy tetszik elsősorban: az országnak belső reformra van szüksége, a vallási viszályt ki kell küszöbölni és az egész ország minden rétegét meg kell adóztatni, a nemest is.

(Gong. Paka gongja bejelenti Bethlen Miklós érkezését. Magasra emeli Bethlen süvegét, aztán visszaadja neki. Zrínyi elébe megy Bethlennek, átöleli, maga elé tessékeli, leülteti az író szobába. Bethlen és Zichy kezét fogják.)

ZICHY: Csak nem háztűznézőbe jöttél, barátom, Bethlen Miklós?

BETHLEN: Tisztelegni jöttem az ország harmadik méltóságának házához. Ez a csáktornyai vár kétszer akkora, mint a mi keresdi Bethlen kastélyunk.

ZICHY: Mert ti, erdélyiek, csak addig nyújtózkodhattok ameddig a török enged.

ZRÍNYI: Öcsémuram, druzsám, Bethlen Miklós, előljáróban tudni szeretném tőled Erdély állapotját. Számolj be nékem szaporán, egybe elegyítvén a közelmúlt éveit a jelennel.

BETHLEN: Nagyuram, domine Miklós bán! Szíves engedelmevel, onnan kezdeném, amikor ön, itt Csáktornyan II. Rákóczi György követeit jószívvel fogadta...

ZRÍNYI: Így igaz. Ez majd tíz esztendővel ezelőtt, 1655 januárjában történt. Azt reméltem akkor, hogy Rákóczi leend az, aki két malomkő között őrlődő országunk erejét összevonja, s mint szövetséges, a török ellen vonul.

BETHLEN: Nemes elgondolását az az inspiráció is vezérelhetette, hogyha a Habsburgok úznék ki a törököt országunkból, akkor ők tapodnák el nemzetünket és százados rabságba vetnék azt.

ZRÍNYI: A veszélyt érzem, de a katasztrófa nem föltétlenül következne be, öcsémuram. Mert ha egy föderáció jönne létre a török kizavarására, akkor mi, magunk is a sarkunkra állhatnánk. Nézzed csak a térképet: *(a szeglet fölött a 3 részre szakadt haza térképe lóg)* vékonyan vagyunk, de általunk a török birtok körül van kerítve, ha Erdélyre is számíthatunk. De folytasd, kérlek.

BETHLEN: *(elővesz iszákjából egy háromszögletű cipőt)* Ezt önnek hoztam, nagyuram, Erdély országból. Édesanyám sütötte, édesapám küldötte, általam.

ZRÍNYI: *(átveszi a kenyeret)* Az édesapja, Bethlen, erdélyi kancellár. *(Megtapogatja a kenyeret)* No, de ez a cipő megkeményedett a hosszú úton, az iszákodban, szépöcsém.

BETHLEN: Talán ne is a keménységével legyen dolgunk, hanem a kenyér formájával.

ZRÍNYI: Igen, igen. Hát háromszögletű. És masolák vannak a tetején.

BETHLEN: Azok a masolák a városaink, nagyuram. Kolozsvár, Nagyszeben, Segesvár, Brassó...

ZRÍNYI: Hohó! Értem már. Ez a cipő Erdély. *(forgatja)* De lám egy papirus vagyon elrejtve a kenyér közepében. *(kihúzza onnan)*

BETHLEN: Édesapám levele önnek.

ZRÍNYI: *(olvassa)* Őrizkedj a disznótól! Szent Imre királyfit erdei disznó emésztette el. De lehet,

hogy azt a német császárság öröklését féltők küldték reá. *(Zrínyi elgondolkozik)* Folytassad a Rákóczi-ról szóló beszámolódat, Miklós.

BETHLEN: Rákóczi nem a török ellen indult seregével, hanem csatlakozott X. Károly, svéd király seregéhez, aki megtámadta volt Lengyelhont.

ZRÍNYI: Mert Báthori István erdélybeli lengyel király példáján fölbuzdulva meg akarta szerezni a lengyel koronát. Elfoglalta Varsót, de közben szövetségeseit, a svédeket a dánok megtámadták, Rákóczit a svédek cserbenhagyták. Hasonlatos ez a mi Mátyás királyunk akciójához: ő elfoglalta Bécset, hogy Ausztriával megerősítve mehessen a törökre. Ám ki tudja, tőrbe ejtették.

BETHLEN: Dehát Rákóczi sem járt sikerrel. A török szultán a fejére küldte a tatárokat.

ZRÍNYI: Bűn és büntetés. A rossz irányú hadakozás büntetése.

BETHLEN: Nagyuram, mindazonáltal meg kell adni, hogy Rákóczi személyes vitézsége példa nélkül áll. Egmaga levágott a csatában 17 tatárt.

ZRÍNYI: És magára maradt. Hazaszökött, cserbenhagyva seregét.

BETHLEN: A Porta megalékelte fejedelemségét, lemondatta, helyébe Rhédey Ferencet választotta. Ám Rákóczi 1658-ban ismét fejedelemmé tette magát. Ezért aztán Köprülü Mohamed rátámadt Erdélyre és Barcsay Ákost ültette a fejedelmi székbe. Rákóczi elűzte Barcsayt és harmadszor is fejedelem lett.

ZRÍNYI: Három a magyar igazság, de elmaradt a ráadás. A török basa a szászfenesi csatában legyőzte Rákóczit, őt magát is megsebesítették, sebébe belehalt. Ennek 4 éve. A legutóbbi erdélyi események homályosak előttem, mert a magam csatáival, utánpótlásaival, szövetségeseik keresésével törődtem. Egyébként nagy hideg idők álltak be. A florenci tudós, Vincenzo Viviani hiányolta a napfoltok megjelenését. Tán éppen ezeknek a hiánya miá hűl földünk. Kemény páncél takarta tavaly a Dunát, Drávát, Szávát...

BETHLEN: És minálunk a Szamost, Marost. Édesapám is a napot okolja. Ő ugye immáron Apafi kancellárja, de elviselte a Barcsay báb fejedelmet aztán Kemény Jánost, kit a székelyek választottak helyébe. Keménynek németbarát híre lőn, a törökök újabb ármádiát küldtek ellene. Montecuccoli, császári olasz hadvezér megsegítette Keményt, aki a harcban elveszett. Aztán jött Apafi Mihály.

ZRÍNYI: Hát igen. Montecuccoli Kolozvárig nyomult, aztán otthagya Erdélyt, mint Szent Pál az oláhokat. És azt merészelte mondani, hogy kudarcának mi, magyarok voltunk okai.

BETHLEN: De Miklós bátyám az orrára koppintott, nemde?

ZRÍNYI: Mondd-te-kukurikú! Még néhány orrintás, baklövés, majd ki nem használt győzelem. *(Zrínyi övéből kihúzza törét és levágja a térképet a falról.)*

(Gong. Paka megjelenik, mellén a gongra üt. Paka bort is hoz és kupákat, az asztalra teszi azokat.)

ZRÍNYI: Ki érkezett?

PAKA: *(magasra emeli Zrínyi Péter fővegét)*

(Zrínyi, Zichy, Bethlen előrejönnek, Zrínyi átöleli Péter öccsét.)

PÉTER: Ave, bátyámuram, szóm van veled.

ZRÍNYI: *(Bethlenre és Zichyre néz)*

PÉTER: Bethlen Miklós a mi árkánumaink őrzője, előtte nyugodtan szólhatsz. Zichyt kevésbé ösmerem.

ZRÍNYI: Ő viszont az én belügyeim őrzője. Jóbarát. Tehát mondd:

ZSÓFIA: *(közben felkel az asztaltól és hozzájuk sodródik)* Péter, kedves sógor, mielőtt folytatná, kóstolja meg kelmed a dióbélét és a kihántott mogyorót, masolával. A gesztenyét meg rögvest sütjük. A masolát, mármint a zsugorított szőlőt Sziciliából hozták velencei hajók, mik fel-alá járnak Itália partjain.

(A férfiak mind az asztalhoz járulnak és csemegéznek. Isznak. Ilona egy kis tálkára minden ételből rakodik és körbe kínálja az ennivalókat)

PÉTER: *(evés közben)* Miklós, mit szölsz a Vasvári Békéhez?

ZRÍNYI: *(látványosan kiköpi a szájában lévő csemegét, majd rátapos)* Szégyenteljes. Bár az a furmányos Mondd-te-kukuríku ezúttal elporolta a törököt. Főleg azért tehetette, mert a török hadvezér, Köprülü Bécs városát vette célba s azért vesztett Szentgotthárdnál, mert a szövetséges haderőkkel találta szembe magát. A béke azonban szégyenteljes. Ahelyett, hogy hazánkat felszabadítanák, ők készülnének megszüntetni a török kiűzésére szánt háborút és végleg lemondanak Erdélyről. *(Belérug Paka számolyába)*

PÉTER: Nem gondolnád, hogy ezentúl már *nem* a legyengült, a koncokat marcangoló török lenne az ádáz ellenségünk?

ZRÍNYI: Értem mire célzol. Én az év elején Bécsben kihallgatást kértem Lipót császártól...

PÉTER: *(közbeszúrja)* Csúf, undok törpe. Fölvonuláson láttam. Akkora álla van, mint egy cipó. És púpos, mint egy terc.

ZRÍNYI: Szóval nem jutottam a császár és király elébe. Ennek okáért panaszos levelet írtam. *(Bethlenhez)* Miklós fiam, vedd le író szobám polcáról a második könyvet és olvasd föl annak első passzusát.

BETHLEN: *(olvas)* „Amit én az udvartól kaptam az bizony szép segítség. Elvették váramat, Új Zerinvárt, elpusztították Muraközt, elűzték a jobbágyokat.”

PÉTER: Tehát az udvarban, a császár és királyban és hadaiban nem lehet ezentúl bízni - minthogy eddig sem lehetett.

ZRÍNYI: Abban nem, hogy őmaguk, a császáriak önmaguk erejéből megtisztítják az országot. De ha mi, a mi magyar katonáinkkal, saját nemzetünk adózásával fölállítunk egy nemzeti hadsereget, akkor a kettő szövetsége, a Habsburg hadak és mi magunk, no meg esetleg a lengyelek...

PÉTER: Ámokfutó vagy bátyám. Álmodat kergetsz. Bécsset csak a saját biztonsága érdekli. De itt vannak a franciák, a Napkirály diplomatai és seregei. Ők nem engednék, hogy Bécs kivívja magának az európai hegemoniát. Ellenségünk ellenségei a mi barátaink. Nézd *(lehúzza az ujjáról egy gyűrűt és fölmutatja)* Tudod-é, mi ez?

ZRÍNYI: *(átveszi a gyűrűt, megvizsgálja)* Arany gyűrű, kígyófejjel.

PÉTER: Igen. A török Ahmed bég gyűrűje. Gazdáját tavaly a vízvári csatában elfogtam, majd idén, Taróczy Balázssal, török fogságban raboskodó hadnagyommal kicseréltem. Ezt a kígyófejű gyűrűt Ahmed bég hűséggyűrű gyanánt húzta fel ujjamra. A Habsburg nem veri ki a törököt. A muzulmánok nem mennek ki maguktól, ergo Magyarhont egyesíteni kell Erdéllyel, a padisah védelme alatt. *(Leemeli a falon függő turbánt és Zrínyi Miklós fejére teszi. Az lekapja, levágja s mint egy labdába, nagyot rúg bele. Paka visszateszi a turbánt a szögére.)*

ZRÍNYI: Agyadra ment a keserűség. Elborította elmédet. Igen, üllő vagyunk két kalapács alatt. A segítségnek ideplántált császári katonaság csaknem oly kártevő, mint a török rablóbandák, de miért áldozta föl Szigetvári Zrínyi Miklós az életét? Nemde felajánlotta neki is Szulimán szultán a békés behódolást? Péter, a töröknek hinni nem lehet. A Koránban is olvashatod, hogy a gyauroknak - tehát a nekünk, keresztényeknek adott szó nem kötelezi őket annak betartására. Küldd vissza a bégnek a gyűrűt. *(visszaadja)* Igenis szövetségre van szükség, de nem velük, hanem ellenük, hogy kiseprűzhessük őket. Katonák kellene: német, francia, olasz, horvát és főleg magyar katonák. Idenézz! *(Zrínyi előveszi nyakába akasztott óráját. Rámutat)* Péter, lásd, itt ez az óra. Tehát ütött a cselekvés órája. Mert ez a hódoltság, ez sem tart örökké, 125 év alatt sem lettünk törökké!

(Gong)

ZRÍNYI: Ki érkezett?

PAKA: *(magasra emeli Gremonville lovag fővegét)*

GREMONVILLE: *(belép, átveszi a süveget, ezzel meghajol)*

ZRÍNYI: Salve, Monsieur Gremonville. Hivatalos útban jár? Kedvező szél hozza mihozzánk?

GREMONVILLE: Tisztelgő látogatás a tiszttem, nagyuram. Bizonyára emlékszik arra, hogy az év elején a szövetséges csapatok táborában találkoztunk. Mi több, koccintottunk is egymás egészségére.

ZRÍNYI: Jól emlékszem. És arra is, hogy őfelsége XIV. Lajos ötezer katonája milyen vitézül harcolt a csatában. Nyertünk. A Szövetség diadalmaskodott.

PÉTER: Nemkülönben tudomásod van arról is, Miklós, ugye, hogy a Napkirály, korábban anyagilag is támogatta az erdélyi hadak Habsburg ellenes hadjáratát?!

GREMONVILLE: Uraim, uraim, én nem a francia udvar megbízásából járok itt. Az n felesége *(Péterre mutat)* tudomásomra juttatta, hogy *vigasság* készül Zrínyi Miklós udvarában, itt Csáktornyan. Én, mint francia, jó ételeknek nagy barátja, a muzsikának és a táncnak kedvelője vagyok. Na persze, kedvemre való, ha közben öreg szót kovácsolhatok.

Gong (Paka kimegy és bejön egy hegedűvel, amit fölmutat. Megszólal a zene, magnetofonon. A Zrínyi szobaszeglet átlátszó függönye szétnyílik és egységes lesz a színpad. Ennek tulsó felén feláll az asztaltól a három hölgy: Zsófia, Katalin, Ilona. Zichy Pál fölkeri Ilonát, Gremonville Katalint, Zrínyi Zsófiát. Táncolnak, mosolyognak, nevetgélnek. Egy-két kör után Péter lekéri Katalint Gremonville-től. Pár perc elmúltával Gong.)

Paka fölmutatja Freiherr von Schweinsteiger kócsagtollas süvegét.

ZRÍNYI: *(leáll, Schweinsteigerhez lép, kölcsönösen meghajolnak.)* Nem várt látogatás! Mi szél hozta önt, udvari tanácsos Von Schweinsteiger báró, szerény lakomban?

Schweinsteiger Csak ne szerénykedjék méltóságod. Ez a csáktornyai várkastély az erősségnek és a kényelemnek sajátos magyar-horvát ötvözete. Bázis, ahonnan röptére indul a sarkantyú.

ZRÍNYI: Tehát jöttenek célja?

SCHWEINSTEIGER: A vadászat, jó uram. Grazban jártam a minap, hol egyik vendégétől értesültem, hogy vigasságra és vadászatra készülődnek. Az udvari tanács is készítetett arra, hogy ezen - szíves utólagos engedelmével - részt vegyek. Stájerországban engem tartanak a legjobb lövőnek. Legjobb tudomásom szerint a szomszédos kursaneci erdőben elszaporodtak az erdei disznók. Szíves engedelmével beállnék a vadászok közé a disznókat ritkítani.

ZRÍNYI: Lám, lám, a helybeli horvát-magyar disznók híre Stájerországig is eljutott.

SCHWEINSTEIGER Igen, igen, eljutott. Cselekvésre ingerlően.

ZRÍNYI: No nézzük, tisztelt Freiherr. *(A fegyverfalról leemel egy íjpuskát és tegezt, hozzávaló nyílveszszőkkel.)* Próbálja ki uram a tudományát.

SCHWEINSTEIGER: *(átveszi az eszközöket és a letakart disznóföbe lö, majd Gremonville-hez fordul)* Ön is a vadászatra jött, chevalier?

GREMONVILLE: Kedves báró, engem főképp a vigasság érdekel. A vadászat előtt, majd azt követően. Hisz oly sok lövés eldurant már, részint Erdélyben, részint a török ellen, hogy ideje lenne már egy kis felüdülésre melyet a lakomák, italozások, a fehérnépnek szánt udvarló beszédek nyújtanának. Elég volt már a hadakozásból, vérontásból, s a nyúzókból, kik sok szörnyű dolgot műveltek.

PÉTER: Vadászat, vigasság, hölgytársaság, mind kívánatos, szívhez szóló dolgok, de legfőképpen a szabadság az. Uraim, ott vannak a kupák az asztalon, koccintsanak, igyanak, mint illik, magyar szabadságra.

(A társaság minden tagja - Pakát kivéve - az asztalhoz lép, koccintanak a Vivat libertas szólammal.)

ZRÍNYI: Áldott magyar nemzet kevés maradékja, régen Európának ki valék csillagja, avagy az világnak tüköre s zászlója, az jó tisztességes hívek kívánója, szolgálatom néked örökké kívánom.

FÜGGÖNY

II. FELVONÁS

ZSÓFIA: *(egy kétpados piciny kápolnában letérdepelve imádkozik a kereszt előtt)* Édes Jézusom, üdvözítőm, borzadályos álmom volt az éjjel, reá riadtam pirkadatkor. Bő, bibliai vízáradat lepte el a csáktornyai várkastélyt, az árkok vize földuzzadt, a falak ormáig emelkedett. Mi tsolnakokban próbáltunk menekedni a kursanikai erdő felé, de azok törékenyek valának és a dühödt hullámok felboríták mindünket. Én egy úszó gerendába kapaszkodva mentettem árva életemet, kicsiny fiacskámnak, Ádámnak tömlő vala a derekán, ő tehát lebegett a vizeken, de hites uram, Miklós bán, pánczélba volt öltözve és bár egyébként nem volt híjával az úzás mesterségének, most ezen vízözönben alámerült. Sírhatnókomban csak akkor vigasztalódtam, amikor láttam, hogy hites uram fölébredésemkor mellettem vala a hitvesi ágyban és békésen szuszogott. Édes Megváltóm, Kegyes Jézusom, buzgalommal vigyázd Zrínyi Miklós drága életét.

JOHANN: *(Közelít, megérinti az imádkozó vállát, az fölül, ő mellé helyezkedik a padra.)* Zsófia, szép húgom, bár dicsérendő a reggeli imádság, nemcsak az áhítat, hanem valami más rajzolja orcádra az esedező kétségbeesést.

ZSÓFIA: Édes bátyám, kegyetlen rosszat álmodtam. Kísértetieset. Az uram, Zrínyi Miklós odaveszett.

JOHANN: Az álmokat néha az Isten küldi, figyelmeztetésül, néha a démonok, ijesztésül, hogy megfélemlítsenek bennünket. Mivel nem tudjuk, melyik melyik, hinni bennük balgaság. Húgom asszony, hálás lennék, ha a helybeli plébános helyett, aki, úgy tudom, gyengélkedik, a vasárnapi misét a csáktornyai templomban én celebrálhatnám. Tudomásom szerint az udvar népének dandárja hitű római katolikus.

ZSÓFIA: Úgy szólván mindenki, Vitnyédi uramtól és a féltucatnyi, szolgasorban lévő török fogolytól eltekintve, minden egyes buzgó lélek Krisztus hívő. Milyen szentbeszédre készülsz, édes bátyám?

Johann Elmondanám, a tőlem telhető retorikával, hogy, per primo, minden hitbéli eltérülés, szétszakadás, maradék keresztényi erőink csökkenéséhez vezet, majd, per secundo, rávezetném a híveket arra a gondolatra, hogy a Vasvári békében bízni nem lehet, azt a török tsupán erő gyűjtésre fogja használni.

ZICHY: *(Megérkezik és engedelmiükkel leül velük szemben)* Helyes a bögés oroszlán, azaz jól szolt tisztelendő úr. A török most, semmi kétség, öszveszedi magát. Gyanítom, hogy a muzulmán titokban készül Bécs újabb ostromára. Nem maradhatunk mi sem tétlenek. Valamikor, a néhai Lajos király haláláig, a mohácsi csatamezőn, egy teljes ország valánk, a térképen egy nagy karaj kenyér rajza. Aztán a szélekre, a végekre szorított a török, a valóságban már mastan tsupán kenyérhaj ország vagyunk. De ha öszvefogunk, ha maradékaink öszvetartanak...

SCHWEINSTEIGER: *(megérkezik, helyet kér)* Öszvetartanak és öszvefűzik magokat a birodalommal. Mintha ehhez a ház urának, Zrínyi Miklósnak nem lenne teljes kedve. Ő önállósodik.

ZICHY: Ne mondjon ilyet, tanácsos uram. Zrínyi Miklós törökverésre, országrész visszaszerzésre tette fel az életét.

SCHWEINSTEIGER: Hm. Hm. Tegnap, késő este fölkértem őt, a császári, királyi, birodalmi hűségsküjének megerősítésére.

ZSÓFIA: És mit felelt az én uram?

SCHWEINSTEIGER: Azt felelte, hogy ez főkapitányi visszahelyezésének egyenes záloga. Féltékeny Montecuccolira.

ZICHY: Zrínyi bán jól tudja, hogy a Habsburg katonaság és a birodalmi erőforrások nélkül nem sikerülhet Magyarhon fölszabadítása.

SCHWEINSTEIGER: Viszont Zrínyi húszezer katonája és támadást megállító képessége nélkül még egy újabb török bécsi ostrom sikere is elképzelhető. Persze, ez a horvát sarok önmagában is ellenálloképes és ha minden kötél szakad, Zrínyi sem pótolhatatlan.

ZICHY: *(dühösen)* Ilyet nem mondhat egy kamarás. Pláne, akit disznófőnek hívnak. Én a kamaraelnök fia vagyok és határozottan visszautasítom a Zrínyi Miklós elleni beszédet. Ő a nélkülözhetetlen horvát bán és a legnagyobb magyar hazafi.

(Zichy, Zsófia, Johann és Schweinsteiger el. Az egyébként üres színpadon csak Paka ül, középpütt, zsámolyán. Egy talpig fekete köpenybe öltözött, kámzsás és álarcos alak lopakodik be. Köpenyéből pénzes zacskót vesz elő és a falra akasztott tarisznyába teszi, majd eloson. Paka tanúja ennek a jelenetnek. A tarisznyához megy, kivesszi a pénzes zacskót, ruházatába rejti, majd visszaül a zsámolyra. A kápolna mögött megjelenik Schweinsteiger, ott elbújik, hallgatódik. A kápolna melletti fa tövében ül le Bethlen Miklós és az érkező Vitnyédi István. Az utóbbi a Bibliát forgatja kezében.)

VITNYÉDI: Remélem, öcsémuram, minden este, lefekvés előtt olvas a szent könyvből egy passzust.

BETHLEN: Ha nincs szorgos írni valóm vagy hivatalos okmányokat tanulmányoznom nem kell, bizony elmélyedek a Szentírásban.

VITNYÉDI: Ez a serénység és egyszerűség különböztet meg bennünket a pápistáktól, azoknak ceremóniás módjaitól, noha az eredendő bűn bennünk is motoz.

BETHLEN: Csakhogy az az alma, amit az őszülők megették, felettébb szimbolikus volt.

VITNYÉDI: *(megdöbben)* Hogy értsem ezt?

BETHLEN: Úgy, hogy az eredendő bűn nem más, mint az emberi önzés. Ennek erejét kell gyöngíténi a keresztséggel.

VITNYÉDI: Attól tartok, ifjú uram, hogy a külföldi tudományok, az ott tapasztalt tekervényes hitágazatok megmételtyezték az ön ítéletét.

BETHLEN: Én pedig attól tartok, nagytiszteletű uram, hogy gyermekem magyarázatokat ad ön a Biblia szimbolikus sorainak.

VITNYÉDI: Például?

BETHLEN: Mondja meg nekem, halálos bűn-e a vérfertőzés.

VITNYÉDI: Bizonyára az. Nem kétséges.

BETHLEN: Hát akkor hogy lehet az, hogy Isten, Ádám és Éva fiai és leányait szükségszerűen a vérfertőzés bűnébe mártotta. Hisz így csakis a báty-húg kapcsolatból szaporodhatott az emberi faj.

VITNYÉDI: Hallatlan dolgokat mond. Az ősidőkben más törvények jártak.

BETHLEN: Ha igen, akkor ezeket a más törvényeket ki nem nyilatkoztatja a Biblia. Véljük inkább azt, szerintem, hogy az első emberpár tsupán úgy volt első, hogy ők értették meg helyel-közzel Isten szavait elsőnek. Ugyanekkor más emberszabású lények is léteztek és őszülőink gyermekei velük párosodtak. Így tehát a vérfertőzés kiküszöbölődött.

(Péter és Katalin érkeznek, csatlakoznak Vitnyédihez és Bethlenhez)

PÉTER: Nos, miről folyik az etye-petye, a törökkel való tervekről?

BETHLEN: Az a bizonyos gyűrűt adó Ali Ahmed bég könnyen feltalálható-e és lenne-e szavának huzatja Köprülü fővezérnél?

KATALIN: Van egy másik vonatunk is, Galatti szenátornál, ki a Serenissima, a Velencei tanács tagja. Hozzá készülök, mert levelében megígérte, hogy a muraközi gabonánkért cserébe velencei hajórajt, gályákat kölcsönöz a szultánnak. A mennyiségeket kell kialaknunk.

BETHLEN: Hát már ilyen előre haladtunk? Megállapodtunk-e végérvényesen magunk között, hogy a pogány török jobb-e nekünk, mint a keresztény német?

PÉTER: Ez most már nem vitás, fiatal barátom. Változnak az idők. A Habsburg császár seregei épp-úgy prédálják javainkat, mint a török padisah pribékjei. Csakhogy a császár ereje nem hanyatlik, a török emberemlékezet óta nem volt képes egy negyvenezer főnél nagyobb armádiát kiállítani. Ha a törökkel tartunk, helyrebillen az egyensúly. A császáriak nem lesznek képesek bennünket rontani, a töröknek nem lesz érdeke bennünket bántani.

VITNYÉDI: A török fennhatóság alatt mindenütt vallásszabadság van. Az új hit gyorsabb terjedése részint nekik volt köszönhető. Míg a császáriak és a zsoldjukban álló magyar főpapok, miként Pázmány, tűzzel-vassal térítettek az ellenreformáció nevében, addig Luther, Kálvin vagy éppenséggel az nitáriusok reformizáló tanai a keleti megyékben szabadon terjedtek.

BETHLEN: Ahhoz, hogy érvényt és tekintélyt szerezzen a törökkel való szövetség, Zrínyi Miklóst, a leghatásosabb törökverőt meg kell nyerni ügyünknek. Ez pedig nehéz lesz.

PÉTER: Sőt, ez sajnos lehetetlen. Miklós elkötelezett törökverő. Az egyetlen, amit tehetünk ez ügyben, hogy Miklós bátyámat elküldönjtjük, megmutatjuk neki, hogy az ország főurainak oroszán része olyan török békét kíván, mely a velük való szövetségben végződik. A legjobb, amit a bánnal elérhetünk, az az ő semlegessége.

KATALIN: Emlékezzünk arra, hogy évszázadok harca után, melyben az ötmillió Hungária lassan fölmorzsolódott a húszmillió török birodalom malmában, volt egy királyunk, aki felismerte, hogy a végveszélyben reális érdekeinkért jobb velük, mint ellenük menni.

BETHLEN: Zápolya Jánosra tetszik utalni?

PÉTER: Igen, Zápolyára. De a politikusok között Martinuzzi Györgyre is, valamint családod kiemelkedő tagjára, Bethlen Gábor fejedelemre. Tehát a jövő ne a jelenlegi három részre darabolt terület legyen, egy vékony kenyérhaj magyarsággal, hanem egy egységes terület, a török védnöksége alatt. Aztán, idővel, a törökség szétfoszlik, alkotó elemeire. Lesznek bolgárok, albánok, szerbek, mi pedig megmaradunk magyarnak és horvátnak a Kárpáti medencében.

(Mind a négyen el. Schweinsteiger a közelben változatlanul hallgatódzik. Paka kettőt gongol. Ennek nyomán a kápolna felől besétál Gremonville lovag, a terem közepéig, hol az írószobájából előre jövő Zrínyivel találkozik.)

ZRÍNYI: Salve, Gremonville lovag. Hogy érzi magát minálunk?

GREMONVILLE: Salut, méltóságos bán. Kitűnő a közérzetem. A csáktornyai konyha, melynek ízével szerencsétlenné, vetekszik a fontainebleu-ival, hol küldetésem előtt soggiarnóztam, részben őfelsége, a francia király társaságában.

ZRÍNYI: Tudomásom van arról, hogy korábban létezett egy francia-erdélyi szövetség, mely...

GREMONVILLE: ... Mely inkább barátságközi pénz kölcsönzésnek volt mondható. Önök azonban, itt Csáktornyán láthatólag nem szükségeltetnek semmiben.

ZRÍNYI: Az önök Loire menti kastélyai biztosan szebbek, fényesebbek, és gazdagabbak a mi Mura-menti lakainknál.

GREMONVILLE: Meglehet. Ám a királyi kastélyt körülvevő erdő szelídebb, alig van benne annyi vad, mint önöknél, itt a kursaneci horvát erdőben, hol lóháton voltam. A sűrűbe ugyan nem mentem, de már a hatalmas tölgyfák árnyékában is láttam egy szarvas csapatot, nem messze a kápolnától.

ZRÍNYI: Nem vagyunk híjával a bozótnak, abban tizenhatos-tizennyolcas szarvasbikákban, virgonc vadmacskákban és félelmetes erdei disznókban. A kanok szőre varcskosabb, agyaruk nagyobb, mint

egyéb disznóknak. A hamarosan meginduló vadászat egyik célja a ritkítás. De megkövetem chevalier, hogy most másra fordítom a szót. A nemrégi francia-erdélyi barátságot meg lehetne-é újítani úgy, hogy Magyarországra is kiterjedjen?

GREMONVILLE: Amint tudja uram, Frankhon és Erdély között a szövetség nem volt más, mint tsupán jóindulatú hozzájárulás, kölcsön a principalitás kiadásaihoz.

ZRÍNYI: Látja, a principalitás! Ma is Erdélyen áll vagy bukik minden. Ha Erdély végkép a szultán markában marad vagy Isten bocsá' onnan egyből a császáriak csapdájába esik, akkor vége van az egységes Magyarországnak, a három rész egyesítése örök álom marad. Nekünk Erdély a jobb kezünk. Ha azt levágják, örökre bénák leszünk.

GREMONVILLE: Európában napjainkban négy nagyhatalom van: az ángliusoké, akik gazdagok, de távol vannak. A török szultáné, aki berontott az ajtón, a lábunkra tiport és most is azon áll. A Habsburg császáré, kinek kizárólagos érdeke Közép-Európa gyarmatosítása. S végül a francia királyé, aki a terjeszkedést megakadályozandó tsupán az equilibrium érdekében visel, ha visel hadat.

ZRÍNYI: Talán hozzá tehetnők Hispániát, mint ötödiket. Nagy katlan a történelem. Ebben dinasztikus háborúk is főnek, mint például a spanyolok és a franciák között. Ami azonban bennünket magyarokat illet, nekünk minden áron egyesülnünk kell elszakadt országrészeinkkel. A törököt, sine qua non, ki kell űznünk.

GREMONVILLE: Ehhez, ugyebár, önnek nemcsak nemzeti érdeke fűződik, hanem területi is. Az ön magyar-horvát bázisának is küszöbén áll a török. És ha jól tudom, az ön dédatyja Szigetvári gróf Zrínyi Miklós is azon munkálkodott, hogy a hitetlenek erejét megtörje.

ZRÍNYI: Mondjuk úgy, hogy ellenálljon a török faltörő kosnak. Hogy a Bécs ostromára indulóknak erejét meggyöngítse.

GREMONVILLE: Némi sikerrel, ugyebár. Rémlik, hogy ön írt egy eposzt, melyben felidézi a szigetvári Zrínyi alakját és végső hősi cselekedetét.

ZRÍNYI: Igen. Torquato Tasso módján énekekbe foglaltam a történeteket. Sajnos francia fordítása nincs művemnek, de van egy ötletem. Ifjabb koromban Itáliában járva, a savoyardok udvarában láttam egy teátrumi előadást, melyet ők *Commedia del Arte* névvel illettek.

GREMONVILLE: Oh igen, Fontainebleau-ban, a Napkirály kastélyában rendszeresek a teátrumi előadások. Mulatságosak, tanulságosak.

ZRÍNYI: Na mármost. Én a *Szigeti Veszedelem* történetét, lerövidítve, teátrumi előadássá tehetném, az ön mulattatására, holott művem nem commedia hanem *Tragedia del Arte* lenne.

GREMONVILLE: Önnek Thália papjai is állnak rendelkezésére?

ZRÍNYI: Nem hivatásosak. Jóllehet itt a vendégsereg. Eljátszhatnák Szigetvári Zrínyi Miklós tragédiáját, a vendégek közreműködésével, ebben a teremben, mint Thália csarnokában.

GREMONVILLE: Ez az idea engem Corneille művére, az *El Cid*-re emlékeztet, ki ugyanolyan hazáját mentő hős volt, mint az ön dédatyja.

ZRÍNYI: És hasonlóképpen vesztette életét. (*Paka vadászhoz fordul*) Paka, ide hozzám. Gyűjtsd össze a vendégsereget és noszogasd ide.

PAKA: (*meghajol, majd az utasításra elsiet*)

(*Egy perc múltán a vendégek mind bejönnek, Zrínyi köré sereglenek*)

ZRÍNYI: Atyámfiái és leányai, házam ijaftai: mi mindannyian - mármint Chevalier Gremonville és Freiherr von Schweinsteiger kivételével - ismeritek már históriás művemet, a *Szigeti Veszedelemet*. Jó Péter öcsém ezt horvát nyelvre is lefordítá. Na mármost, ez imént említett két kitűnő vendégünk tiszteletére

előadjuk az eposzt, noha teátrális formában. A férfiakat két táborra osztom: törökök leendnek: Zrínyi Péter, Bethlen Miklós és Vitnyédi István. (*balra tereli őket*) A várvédő magyarok leendnek: Löbl Johann, Zichy Pál és jómagam, saját dédapám szigetvári Zrínyi Miklós köntösében.

BETHLEN: Nagyuram, azaz Miklós bátyám. És ki lehetne közülünk a török szultán?

ZRÍNYI: A nagytiszteletű Vitnyédi István prédikátor. (*Pakához*) Paka, a fegyverfalon csüng egy török turbán. Hozd ide, és illeszd Vitnyédi uram fejére. (*Megtörénik*) Továbbá: az eposz történetét, amely valójában a várostromot dolgozza föl, én mondom el, prózai összekötő szöveg gyanánt. Viszont a történet ízét és zamatát a vers betétek adják, melyeknek kántálásához a hölgykoszorút kérem fel, Katalint, a sógornőmet, Ilonát, kedves unokahúgomat és hites feleségemet, Zsófiát. (*Pakához*) Paka, hozd el a könyvecskéket az író szobámból. (*Ez megtörténik. A három nő és Zrínyi is kap egy kötetet*) Tehát híveim, fogjunk neki. (*Olvas*) „Vergilius 10 esztendeig írta az Aeneidet; énnekem pedig egy esztendőben, sőt egy télben történt véghezvinnem munkámat. Vagyon fogyatkozás verseimben, de vagyon mind az holdban, mind az nagyban. Fabulákkal kevertem az históriát, de úgy tanultam mind Homerustul, mind Vergiliustul; az ki azokat olvasta, mind esmérheti egyiket a másikkal. Én Zrínyi Miklós kezeinek tulajdonítottam Szultán Szulimán halálát... ám akár mint is volt, ottveszett Szigetnél Szulimán császár, az bizonyos. (*a férfi szereplőkhöz*) A két tábor, kérem, pontosan szemtől szembe álljon egymással, hogy akár egymás szemük fehérlését is haraggal láthassák. (*a hölgyekhez*) Kezdődjék tehát az ének! (*int, mint egy karmester*)

HÖLGYKOSZORÚ KÁNTÁLJA:

Én az ki azelőtt ifjú elmével
Játszottam viola kegyetlenségével
Küszködtem Viola kegyetlenségével
Mastan immár Mársnak hangosabb versével
Fegyvert, s vitézt éneklék, a török hatalmát
Ki meg merté várni Szulimán haragját
Ama nagy Szulimánnak hatalmas karját,
Az kinek Europa rettegte szablyáját.

ZRÍNYI: A külső sáncot Szigetvárban vízárak vette körül. Ezen belül belsőfal övezte a lakóépületeket, a löszeres tornyot, a kaszárnyát hol háromezer vitéz lakott. Az istállóban kétszáz ló, az udvarokon és a bástyák ormain huszonnégy ágyú kapott helyet. Az ostromló török nyolcvanezer katonával jött reá, Szulimán szultán főparancsnoksága, két basa parancsnoksága alatt. Szulimán úgy vélte, e vakondtúrást eltörli a föld színéről, majd hadával Bécsnek megy, megtörni Európa legerősebb bástyáját. A háborúnak kipattintó okát, én, csáktornyai Zrínyi Miklós, költő és hadvezér, egy, a szultánra küldött démon működésének tulajdonítottam. Ez az Alecto, a görög mitológiában egyike volt az Erynniseknek. (*beint a hölgykoszorúnak*)

HÖLGYKOSZORÚ: Nagy vigan Alecto el tűnik ott mindgyárt,
Mert láta haragra gyujtotta Szulimánt,
Ő pedig felugrott, fegyvert, fegyvert kiált,
Mert szintén esze-veszett Alecto miátt.

ZRÍNYI: A kezdeti csetepaték után, melynek során a török a külső bástyásor ostromlásánál tovább nem jutott, a magyarok egy váratlan kirohanással ritkították az ostromlókat (*a férfiakhoz*) Kérem, az itt lévő törökök öklöbe szorított kézzel emeljék karjukat, a magyarok ezt nyitott tenyérrel fogadják: az öklök a kezekkel öszvecsattanjanak. (*megtörténik, ismételten*) Az ostrom első for-

dulójának a tatár Demirhám, a legnagyobb török hős megjelenése vet véget. Neki egyelőre egy magyar vitéz sem tud ellenállni. (*beint a hölgyeknek*)

HÖLGYKOSZORÚ: Demirhám az erős melynél erősb nem volt
Sehol, valamelyre Szulimán parancsolt
Mert ez gyökeréből nagy Tölgy-fát kirántott
Ököllet agyonvert egy nagy elefántot

ZRÍNYI: A török hatalma és hadserege, ebben az időben fölülmúlt minden európai királyságot. Szulejmán hódításai Európában és Ázsiában ellenállhatatlannak látszottak. Ami pedig a szultán személyét illeti, nőhódításaiban Szolimán szerény volt, mindössze kétszáz feleséggel és ágyassal rendelkezett, hogy annál több ideje és ereje maradjon országok letiprására.

HÖLGYKOSZORÚ: Igazat kell írnom, halljátok meg mastan
Noha ellenségünk volt Szultán Szulimán
Csak aztat kiveszem, hogy hite volt pogány
Soha nem volt ily úr törökök közt talán

ZRÍNYI: A Szigetnek rontó török ostromgyűrűvel veszi körül a várat. A szorongatott magyarok és horvátok azonban éberebbek és éjjel másodszor is rajta ütnek a táborozó törököknek. Zrínyi dédapám ekkor már nem volt fiatal ember, 1566-ban az ötvennyolcadik évében járt, de életerős, hatalmas férfiú volt.

HÖLGYKOSZORÚ: Uram, te Felségedet arra is kérem
Látod immár az vénség majd elér engem
Immár nem lesz oly erő az én testemben
Hogy ellenségedet, mint előbb, törhessem
No már én jó szolgálaim bátran induljunk,
Urunk Jézus nevét háromszor kiálcsuk,
Az pogány ebektől mi semmit ne tarcsunk,
Mert Isten mi vezérünk és a kemény paisunk.

ZRÍNYI: Ádáz harc kerekedik (*a férfiakhoz*) - csapkodjátok kezetekkel szaporán, a török fél török szót kiáltson: ALLAH AKBÁR, - egyre erősebben - a magyar fél JÉZUS, JÉZUS erősödő kiáltással válaszoljon. A török haderőben csak az az egységes, hogy mindenki muzulmán; a harcosok egyébként törökök, tatárok, arabok és minden déli nemzetből kiképzett janicsárok. A szigeti védők fele magyar végvári vitéz, fele pedig horvát, részint a király, részint a bán zsoldján. Megfér mellettük egy kis csapatnyi német zsoldos is, és néhány, talán pattantyús tűzszerész.

HÖLGYKOSZORÚ: Mindennek vagyon már szemén ellensége,
Török s keresztény össze van keverve,
Halók jajgatása, élők serénysége,
Nagy porral kevereg együtt magas égbe.

ZRÍNYI: A nem várt ellenállás keménysége és a tüzes harcban elesett török ostromlók sokasága arra készteti Szulimán szultánt, hogy maradék - bár még tekintélyes - erejét tartalékolja és megadásra szólítsa föl a várvédő Zrínyi Miklóst. Seregének legderekabb vitézét, Demirhámot küldi követségbe.

HÖLGYKOSZORÚ: Az ú kívánsága: ez várat kezében
Adgyad, és ne bízzál nagy keménységemben,
Haszontalan harag az ki nincs erőben
Esztelen ki kíván az mi lehetetlen
Barátságomról is röviden felelek,

Soha töröknek baráttya nem lehetek,
Valameddig látom ő árt keresztyénnek,
Barátság, ártalom öszve nem férhetnek.

ZRÍNYI: Miután a követség célja, a vár megadása, megghiúsul, ismét összevesznek a támadók a védőkkel. Egyre hevesebben. Két deli is harcol a magyar védőseregben. Az egyik a magyar Dely Ferenc hadnagy, a másik a horvát Deli Vid, Zrínyi rokona. Az én költői tolmácsolásomban ennek a harci fejzetnek az ábrázolása a horvát Deli Vidnek, a török Demirhámval való párbaja. Kérem a Deli Videt itt megtestesítő Zichy Pál ifjú barátomat, hogy keljen birokra Demirhámval, akit itten másik ifjú barátom, Bethlen Miklós képvisel.

(Bethlen és Zichy birkóznak, a küzdelem döntetlennel végződik)

HÖLGYKOSZORÚ: Deli Vid nem retten, ugrik Demirhámhoz,
És nagy erősséggel csap az orczájához
Nem megyen heába vitéz kard pogányhoz
Orra közepétül lemenne szájához
Demirhám mint fáklya, hogy láttya utolját
Duplázni akarja vitézséges voltát,
Vid kezébül gyorsan kitekeri magát,
S nagy csapással vágá Deli Vidnek nyakát.

ZRÍNYI: Érdemös tudatni, hogy eleink jobbára ugyanazon fegyverrel vitézkedtek, mint mi, tsupán ósdibb volt elöltöltős pisztolyuk, karabélyuk, ágyújuk. A legféntosabb szablyák akkor is damaszkuszi aczélből készültek, a legjobb török a cselvető velenceiektől jöttek, de divatba volt még a dárda, az íj és a nyílpuska is. A tüzet a görögöktől tanult égő golyóbisok közvetítették kisebb-nagyobb ostromgépek által. A török rövid görbe karddal hadakozott, ostromlétrákat használt és olykor görögtüzet. Mivel a szigeti belső várba betörni nem tudtak, tüzes golyóbisokkal fölgyújtották a belső épületek faszerkezetét. Zrínyinek nem volt más választása: bennégni vagy kitörni a belső várból.

Hölgysosorú Zrínyi jól esmérvén életének végét,
Ötszáz bátor vitézt számlál maga-mellett,
Minthogy nem tűrheti immár égő-tüzet
Kiviszi magával azért mind ezeket.

ZRÍNYI: A magyarok és a törökök petárdákat, pattantyúkat vessenek egymás elé, dulakodjanak, így képviselvén a harc hevesességét.

HÖLGYKOSZORÚ: Nem mer az nagy bánhoz közel menni senki,
De jancsár golyóbis Zrínyit földre veti
Mellyébe ez esett, más homlokát üti
Vitézivel együtt az földre fekteti.

(Az utolsó sor kántálásának másodperceiben Paka föláll és számolyát Zrínyihez hajítja. Az elesik, majd föltápáskodik és most már ő mondja el a Szigeti Veszedelem legutolsó nyolc sorát)

ZRÍNYI: Véghöz vittem immár nagy hírű munkámat,
Melyet irígy üdő sem tűz el nem bonthat
Sem az ég haragja, sem vas el nem ronthat
Sem az nagy ellenség irígység nem árthat.
De híremet nem csak keresem pennámmal,
Hanem rettenetes bajvívó szablyámmal,
Míg élek harczolok az Ottoman holddal
Vígán buríttatom hazám hamvaival

BETHLEN: Miklós bátyám, nagyuram! Megkövetem, hátrább az agarakkal. Mi, szétszabdalt magyarok tudjuk, hova vitt Szigetvári Zrínyi Miklósnak, az ön dédatyjának útja. A halálba, hogy áldozatával Európát a töröktől megmentse. De hová, visz az öné, nagyuram, két vas közé szorítva? Satuban?

ZRÍNYI: Fiam, fiaim és leányaim. Én életemet tettem föl a törökkel való tusakodásra. Javaimat kockáztattam, szolgálmat, katonáimat, hogy szolgáljam a királyt, ám ármánykodó udvaroncai elütöttek a fővezérségtől, a döntő ütközet lehetőségétől. Tehát csak reátok támaszkodhatok véreim, magyarok és horvátok, és arra, hogy az európai hatalmak majd segítségünkre sietnek. Mert gondoljátok meg: az ötödfélszáz esztendeje nyakunkra hágó török a kultúrájának egy barbárabb fokán garázdálkodott és garázdálkodik földünkön, tehát rosszabb, mint a másik idegen hatalom. Van, aki azt mondja: egyik kutya másik eb. Nos, ez a másik azt akarja, hogy feladjuk nemzeti érdekeinket, katonáinkat, szabad vagy félig szabad földjeinket, hogy elnyelhessenek bennünket. Még a nyelvünket is elnémetesítenék! Szipolyoznak bennünket, mint a nadály.

ZICHY: Tehát, domine. Megtagadni a németet, ám voksolni a király mellett? Hiszen az fából vaskarikal!

JOHANN: Kedves bán, drága unokasógor. Türelemmel légy. Az Isten malmi lassan őrölnek. Isten-félt ember vagy, bízol a keresztény Istenben, kövesd papjainak intelmeit.

ZRÍNYI: Tisztelendő uram, én bízom Istenben, de az őt aprópénzre váltó papokban sehogy sem. Nem vagyok nap után járó fű - napraforgó -, sem a pap után járó fő. Két jelszavam van: sors bona, nihil aliud, azaz jóserencse, semmi más, valamint: Segíts magadon, az Isten is megsegít.

BETHLEN: Nem lenne-e tanácsos megtagadni a németet?

ZRÍNYI: Nem fiam. A német mint szövetséges szükséges rossz és arra kell, hogy járulékos erejének támogatásával kiverjük a törököt. Vele, de nem alatta! A király az a fő, aki felettük és felettünk is uralkodik, anélkül, hogy mi ketten, a német meg a magyar eggyé válnánk. Kelltek a magyar nemesi katonai adó, hogy abból felállíttassék a nemzeti hadsereg. Most pedig, kedves népem itt a fegyverfalon megtaláltok mindent, puskát, pisztolyt, íjpuskát, törököt. Ki-ki ragadja meg a magáét és rajta, utánam a sűrűbe. *(Maga is egy pisztolyt vesz le a falról és dölyfös léptekkel kivonul a kursaneci erdő irányába. A többiek utána. Paka, mikor már mindenki eltávozott, leemeli a leplet a vaddisznó főről és azt a fejére teszi. Aztán leveszi az utolsó fegyvert, egy puskát, a falról, vállra csapja, kirohan. A színpad üres. Pár másodperc múlva kintről puska lövés hallatszik.)*

ZSÓFIA: *(berohan és sírva kiáltozik)* Jaj, az uram, odavan. Odavan az uram. Odavan!

(Utána egyenként jönnek a többiek, kivéve Zrínyit, Schweinsteigert és Pakát. Visszhangozzák Zsófiát)
Odavan, az úr odavan!

BETHLEN: Vadkan ölt-e meg vagy golyóbis? Fennen szárnyal lelked. Mi pedig áldva fűzünk szent emlékedre borostyánt.

FÜGGÖNY

1849. Október vége

(Rádiójáték)

Szereplők: Johann, bajor származású szőlősgazda a Mecsekben

Johanna, a szőlősgazda lánya, Szendrő főhadnagy hitvese

Gábor, dunai Szendrő Gábor, huszárfőhadnagy

Simity, megbízott rendőr

Brno, császári tisz

(Történet 1849 októberében, a Mecsek egyik lejtőjén épült házban.)

Speciális effektusok: harangzúgás, egylovas hintó trappolása, csecsemősírás, a pincegádor vasajtájának puffanása, pisztolylövés, hordódongák döngése, kutyaugatás, ostorcserdítés, templomi ének – Boldogasszony anyánk -, a Kossuth-nóta (*Szendrő Gábor éneklé*).

(Vasárnap déli harangzúgás. Felerősödik, majd fokozatosan elhalkul. Pár másodperc szünet után felhangzik, mintegy a székesegyházból belülről kifelé a Boldogasszony anyánk utolsó strófája, az utolsó két sor megismétlésevel.)

JOHANN: Kapaszkodj a karomba, lányom, jóóó – aztán tudod, egy ruganyos lépés fel és máris hupansz a hintó teljibe. (*Enyhe bajoros akcentussal beszél.*)

JOHANNA: Igen apám, jól ülök már. A lópokróc melegen tart. Maga meg vigyázzon ott fenn a bakon, meg ne fújja a szél.

JOHANN: Gyí te, gyí szürke! Szaporázd! (*Ostorával cserdít. – a ló patája kopogni kezd a pécsi katedrálister kövén. Aztán elhal a kocogás.*) A Daru dülön vár az ebéd. Téged meg az abrak.

JOHANNA: Mondja el, mit lát, édesapám!

JOHANN: Rőtbe fordult a világ. Már az avarban járunk. Piros nyárfa, pergamen vékony vörös akáclevél. A sarkon a vén tölgy még szivárványszínű, s amott az a... tudod, az a magos lábon álló kőris félkopasz már, de amiye van, az kitart a zölddel.

(Kutyaugatás.)

Csiba te, hallgass már. Meg se ismered már a gazdi kocsijának zörgését? Akkora a szád, mint a Haynának – kire az Isten rogyassa rá az eget!

JOHANNA: Pszt, édesapám, csendesebben. Meghallhatják. Hát nem elég a baj körülöttünk, még maga is bevásárolna egy kocsiderékra valót?!

JOHANN: Ugyan már, Johannácskám. Ne aggodalmaskodj örökké. Itt a tenyerem, érezd a hajlását,

lépj bele a topánkáddal, leemellek. A meredekeken magad is felkapaszkodsz, mint szoktál, szőlőkarótól szőlőkaróig.

JOHANNA: Hát persze.

(*Csecsemősírás.*)

Az Antalka. Éhes az anygalkám. Várjál, Ducikám, jövök már. No, az Olga. Látom is már a dada párnaformáit. Ide a gyereket az ölembe. Buba te. Tele is vagyok tejjel te kis mohó. Faljál, ha jólesik. Nekem is jólesik, anygalkám.

JOHANN: Á! Végre itt a *Zeitung*. Hetek óta az első újság, mely a kezembe került. Ezt is félve nyitom ki. Jó hír az, manapság, ha nincs hír. (*Az újsággal zörög. Olvas.*) Herr Graf Batthyány, a rebellis magyar miniszterelnök életét vesztette. Itt pedig az aradi tábornokok. Akik világonál letették a fegyvert. Vécsey, úriember volt, a hazáját védte. Kiss Ernő. Az egyetlen hibája, hogy egykor császári tiszt is volt. Jaj a legyőzötteknek! Ernst von Pöltenberg! De hiszen osztrák vádlott volt az istenadta. Maga a király rendelte Magyarországára. Sem regimentjét, sem királyát el nem hagyta, megmaradt Ferdinánd-pártinak, hív maradt a magyar királynak a magyar alkotmányra tett esküjéhez.

Igen ám, de a jámbor murugya királyt detronizálták. Ferenc Jóska, Windischgraetz, Haynau másképp gondolták a becsületet. Az osztrák Pöltenberg osztrák golyót kapott. És most, ó Istenem, Himmelt, egy személyes, habár nem éppen közeli barátom: Damjanich.

Honvéd tábornok, a vörössipkások vezére. Bajai szerb volt az istenadta, hungarus, a magyar korona híve, a haza megszállottja. Negyvenhét őszén még Veránkán együtt vadásztunk vele és Gazaival vadkanra.

JOHANNA: Mit mondogat magában, édesapám? Mi csörög ki *Zeitungjából*?

JOHANN: A fátum. Gyászlapok ezek, leánykám. Damjanich Jánost is kivégezték az osztrákok Aradon.

JOHANNA: Őt, a nagyszakállú, tagbaszakadt medveembert? Apósom jó barátját, aki vállára vette a meglőtt vadkant és a szájában cipelte a puskát?

JOHANN: Őt, kislányom. Őt is, meg másokat. Itt az áll, hogy megvesszőztek egy asszonyt Erdélyben. A *Frankfurter Allgemeine Zeitung* konzervatív lap, de nem hazudik. Most már kezdem érteni, miért választotta apóstársam, legkedvesebb barátom, fogság helyett a tűzhalált.

JOHANNA: Mert vele is végeztek volna? És mi lesz a fiával, férjével, Gáborral? Ő hol van? Él-e, hal-e? Apátlan kis magyar fiúcska lenne már az én kisfiam, dunai Szendrő Antal?

JOHANN: Felőlük ne aggódj, csibém. Nagyapatársam reám bízta fiát, onokáját. A Magasságosnak is felelek érte, meg neked is. Jó kezekben van férjed élete.

JOHANNA: Apácskám, az ég szerelmére, mit tud róla? Ne hagyjon a kétségek között hánykódnom. Odakünn csapkod a ménkű, rőten világol a venyige, parázslík a füzike, piros a tarló, ég a határ.

JOHANN: Mindezt látod vaksi két szemekkel?

JOHANNA: Ég a világ, látom a lángot, apám. Felbolydult a magyar világmindenség. Gábort, utoljára, a segesvári csatában látta csicskása.

JOHANN: De nem a halottak, nem a sírba kapartak között. Hol a tubákom?

(*Szippant egyet. Tüsszent.*)

JOHANNA: Egészségére, édesapám. És Gábor egészsége, édesapám?

JOHANN: Bízunk benne, hogy jól szolgál az is. *(Kiszól.)* Uzsgyi, Jóska! Rakd meg a tüzet, cigány! A nap lemenőben. Behúzódnánk a verandáról, fedél alá, négy fal közé.

(Tűzropogás.)

(Nehéz csizmák csikorognak fölfelé a köves úton. Megdöngetik a domboldalon épült magas ház tölgyfa ajtaját.)

SIMITY: Kinyitni!

BRNO: Házkutatás! Avagy *(társának)* ezek, Simity, itthon sincsenek. Szüret jobbra, szüret balra, hátha a távolabbi szomszédban isszák az estebédhez a mustot.

SIMITY: Nem úgy, dragonyos hadnagy uram. A ló, igaz, nincs lenn az istállóban, de idejövet láttam, a szérűskertben legel. Aztán meg nem is nagyon járhatnak el ezek a Fettichék itten. A menyecske szoptat és noha takaros, alig lát.

(Belerúg az ajtóba.)

JOHANN: Ki az? Már lefekvőben vagyunk. Miért zavarják esti nyugalunkat? Mit akarnak?

BRNO: Házkutatást. A Felséges Császár helytartója, Haynau tábornok nevében.

SIMITY: Féltre az útból, vagy a puskaaggal csinálók utat magamnak.

(Zörgés, dörömbölés, csapkodás. A csecsemő sírni kezd.)

JOHANNA: Meg vannak maguk bolondulva? Mit keresnek itten?

BRNO: A becses férjét, asszonyom, dunai Szendrő Gábor huszárfőhadnagyot. Görgy rebellis tábornok kémjét és futárját – az angol kém, Blackwell József András hírszerzőjét. Amíg a kegyed férje s a hozzá hasonló földönfutók róják a határt és terjesztik az álhíreket, addig nem lesz nyugalom a császári tartományokban.

SIMITY: A padláson már voltam fönn. A pincegátdorban is lenn. A tisztaszoba ruhásszekrényében átdöfködtem bajonettel a dunnát.

BRNO: Morgott az eb. Belemart a lábodba?

SIMITY: Elkapta a csizmám szárát, az átkozott kuvasz. Aztán pofán rúgtam. Most az ágy alatt sunyít.

JOHANN: Emberek. Ide figyeljenek. Maguk, hogy úgy mondjam, átkutatták Tolnát- Baranyát. Mert hiszen Baranyában vagyunk. Aztán semmit nem találtak. Mégse menjenek üres kézzel. Itt van két demi-zson villányi bor. Vigyék magukkal! Igyák meg!

BRNO: Egy császári tisztet még egy dunántúli bajor szőlősgazda sem kenyerезhet le!

JOHANN: Ki beszél itt kenyerезésről? Borozásról van szó, mivelhogy befejezték a munkát.

(Fegyvercsörgés. Felszedelőzködnek. Elmennek. Pár másodperc szünet. Kukorékol a kakas. Kárálni kezdenek a tyúkok.)

JOHANNA: *(Félig sűgva.)* Édesapám. Édesapám, alszik még?

JOHANN: Már régen nem, lányom. Böngézek a *Zeitungot* a reggeli világnál, ott, ahol tegnap abba-hagytam. Azt írják, hogy Angliában felkarolta a magyarok ügyét a külügyér.

JOHANNA: Mármint a mienk, a kimenekült Pulszky?

JOHANN: Mármint az övék, Palmerston őlordsága, aki sokáig cserbenhagyta ezt a nemzetet, aztán az oroszok előretörésétől ő is megijedt. No, de gondoljunk csak azzal, aki melletted szuszog. Hogy aludt a baba?

JOHANNA: Jól. Mihelyst eltakarodtak a poroslók, azonnal elszenderedett. Visszajönnék-é?

JOHANN: Ki tudja. Egyelőre messzebbre mentek. Utánuk küldtem a cigányt, Uzsgyi Jóskát, szimatolni. Ha meg visszajönnének, a fészerben kinn fülel a kutya.

JOHANNA: Tehát csak Olga, a dajka maradt a házban mivelünk?

JOHANN: A házban csak ő, Mirtse Olga, a derék mohácsi asszony. Szinte egyfolytában veled volt anyád halála óta. Most töltött káposztát kértem tőle estebédre. Délben majd csak falunk valami hideget. Tavalyi szárazkolbászt, egy pofa szalonnát. Te meg idd a bort gyermekem, abból leszen az anyatej. No, kelek is fel már és Olgával félremozdítjuk majd a savanyúkáposztás hordót.

(Hordó görgetése hallik, aztán egy csapóajtó nyikordulása. Pusmogás.)

Ide lépjél föl, fiam. Na most egy lendület, hó-hopp! Mint vagy?

GÁBOR: Fffff-szszsz... fáj a bal térdem. Rosszul forrt be a csont, ahol belevágott a segesvári repesz.

JOHANNA: *(Először magának.)* Ez nem lehet igaz. Igaz ez? *(Elfojtva.)* Gábor! Édes szerelmem, férjem. *(Szípig és halkán zokog férje karjában.)*

GÁBOR: Johannám, csillagos mátkám, kicsi feleségem.

JOHANN: Csak itt a konyhában legyetek, a tűzhely mellett! Egymást csókoljátok, öleljétek, ámbár füleljétek! Ha idegen közelít alul, jelez a kutya. Sőt a kerítésen túl, a patak partján már a libák is gágogni kezdenek. Lám, itt a pince nyitja, az alagút vége, amit az évek során kiépítettem. Két ága borospince, a harmadik a kamránk alja.

JOHANNA: Gábor, mesélj!

GÁBOR: Hadd dajkáljam a gyereket elébb. A Szendrő-fa pöttöm rügyét, zsenge kis hajtasát.

JOHANN: Látod, fiam, ilyen az élet. Apád, az öreg fa, kiszáradt. De íme, itt nől a fiatal hajtás. Barna képű, mint ő vala, ám kerek, tengerszín szeme az a tiéd.

JOHANNA: És tapogasd meg Antalka magas homlokát, az is egészen a tiéd, szerelmem!

GÁBOR: Igen ám, viszont a szöghaja, mely egyelőre csak szösz, a te hajad lesz.

JOHANNA: Gábor, mesélj!

GÁBOR: Az utolsó összekötő tiszt voltam Görgey és Bem között. Segesvárott lovastól kapott oldalba a kartácstűz. Aztán menekülni kezdtünk, és szállingóztak, majd ránk zúdultak a dzsidások. Láttam őt is, Petőfit, a költőt, ha úgy tetszik, futártársamat. Bem tisztje volt, tavasszal még megbízásából futárszolgálaton. Most gyalog volt, leszegett fejjel szaladt át egy kis hídon. Onnan be a kukoricásba. Gyalog volt a költő, lovát már eladta. Kiáltani sem volt időm. Mint pákászok a nádasban, dzsidáikkal szemezgettek a kukoricásban a kozákok. Villámgyorsan cselekedtem. Kilótt lovam hasát feltépte egy ágyúgolyó. Belemásztam.

Vér, szutyok, szétroncsolt belek izamos, bélsaras mocskába rejtettem az arcom. Zsebeimet előzőleg sebtiben kiforgatám, pénzes zacskóm, talizmánom mellettem hevert a vérszutykos talajon.

„Sztój!”, „Zabra!”, „Igyi”, „Pajgyom”, „Pobjedá!” – orosz diadalszavak röpködtek köröttem, fölöttem. Így feküdtem mozdulatlanul, míg beállt az éjszaka. Aztán megtalált egy oláh csösz, jól tudott magyarul. Vésett gyűrűmet kapta meg, amit a dolmányom bélésébe varrtál, Johannám, még az elmúlt nyáron, amikor szabadságon jártam idehaza.

Fehér köntösben járt az oláh, innen volt, hogy a csöszkunyhóból, mint tonzúrák barát bújtam elő, minoritának öltözve, kocsiról kocsira kapaszkodva estente és éjjelenként utaztam idehazáig, a rejtekhelyig.

JOHANN: Sejtettük, hogy elébb-utóbb házkutatás lesz, ezért nem árultam el neked Gábor megjöttét, Johannám. Nem tudván, hogy férjed már itthon van, nem kellett eszelősen félned attól, hogy fölfedezik.

JOHANNA: Ez igaz, apám, és köszönöm körültekintő gondoskodásod. Ám tudnod kellett, erőslelkű vagyok. Titokőrző.

JOHANN: Erre változatlanul szükség van, az erős lélekre, a titok őrzésére.

JOHANNA: Istenem, Petőfi! Gáborkám, emlékszel, mennyi dalt, mennyi verset tanultunk, néha egész költeményeket, tőle.

GÁBOR: Hogyne emlékeznék. Mondom máris az elsőt:

*Ha a föld isten kalapja,
Hazánk a bokréta rajta!*

JOHANN: Hajjaj! Csáléra áll most az Isten kalapja. Magyarország rojtos gyászszalag rajta.

GÁBOR: Nem mindég volt ez így, nem mindig lesz ez így. Az elmúlt tavasszal összefutottam vele Debrecenben. Ő akkor Bem apó futárja volt, én Görgeyé, a dicsőséges hadjáratról jelentettem. A református kollégiomban ütötte föl főhadiszállását a hadügyminiszter, hisz a kormány is ott tartózkodott, Kossuth is ott ülnökölt. Íróasztalnál ült a délceg, kackiás bajszerű, szúrós szemű Mészáros Lázár – most él-e, hal-e, nem tudom.

JOHANN: Sem az akasztottak, sem az elesettek listáján nem volt a neve. Tehát él. Vélhetően bujdosik külhonban. Gondolom, éppen Angliában.

GÁBOR: Nos, amikor hosszú várakozás után beléphettem, a miniszter úr a szolgálati szabályzat összeállításával volt elfoglalva. Jelentésemet fogadta, majd nagy nehezen Petőfiét is, akivel a folyósón összeakadtam. Azazhogy fogadta volna, ha Bem őrnagya nyakkendőt viselt volna. A költő kihajtott ingnyaka ingerelte a vaskalapos hadügyminisztert. Tiszteletlenséget látott a nyakkendőtlenségben. Személyes szabadságának korlátozását látta. Szólalkozás, perpatvar lett az egészből. A Piac utcában volt közös szállásunk a költővel, itt dúlt-fúlt a fölzaklatott Petőfi egész éjszaka. Alant, a csárdában diadaltáncot jártak a győztes hajdúk, és mámorosan, ütemesen ordították a Shlieck osztrák tábornokot gúnyoló rigmust:

*Schlieck, Schlieck, Schlieck,
kisiklik,
ki a kezünkől többé
nem siklik!*

Petőfi dühében verset írt saját hadügyminisztere ellen. A vers meg a pipázás kissé lecsillapította. Már-már elaludtunk. A duhajokat lent szélnek eresztették. Aztán, ki tudja, honnan, megszólalt egy tárogató. Ketten lehettek a muzsikások. Az egyik fújta, a másik énekelte:

*Hol sírjaink domborulnak,
Unokáink leborulnak,
És áldó imádság mellett
Mondják el szent neveinket.*

JOHANN: Gyerekeim, egy fertály hat óra, kinyújtja immáron hosszú ujját értünk az estve. Olga lelkem, gyújtson világot. A kis Antal alszik-e már, Johannácskám?

JOHANNA: Apja térdén ül, gögicsél. Az meg mesél neki. Hallgatja, mintha értené.

GÁBOR: Nem lesz ez mindig így, kisfiam. Nem vérrel fog folyni a Duna, a Tisza, hanem tiszta lesz ismét mindkettő vize, mint az Orfűi-tó. Csak vér színe és nem vér íze lesz a vörösbornak – mert életünk folyását képzeljük italunkba is – és lesz gyógyító zamata, éltető ereje, jövőt adó tüze. Meglásd, ha felcseperedsz, már béke lesz. Nem kergetnek majd akkor sem téged, sem apádat. Oskolába jársz, hol tanítóid elmondják, a magyar, bár ereje fogytán, a túlerőnek is ellenszegült, nem hagyta magát. Védte a földet, mit homlokának verejtekével és a fellegek levével öntöztetett az Isten.

Lovakat neveltünk mártír nagyapád birtokán. Még hamari versenyt is nyertem egyszer egy pejlovon Széchenyi gróf akadályfutója ellen.

Ha felnövekedsz, fiacskám, külföldre még, tudományt tanulni, apád, nagyapád jó barátját, Blackwell József András londoni diplomatát is megkeresed tán.

JOHANNA: Mi lett ezzel az angol úrral?

JOHANN: Történetesen tudomást szereztem arról, mire készült Blackwell diplomata az elmúlt nyáron. Barátomat, Gábor atyját, a mohácsi Szendrő Gáspárt szorongatták a cselehegyi házban, de még alkalmat volt megüzenni, hogy Blackwell József András, brit diplomáciai titkos tanácsos, béketárgyalási felhatalmazással útban volt akkor az ország szíve felé. Útban volt, de az osztrák csendőrök elfogták, majd megtalálván nála Palmerston angol külügyminiszter diplomáciai megbízólevelét, visszatoloncolták Grazba.

GÁBOR: Igen, Blackwell úr, aki németül majd ugyanolyan jól beszélt, mint angolul, sőt magyarul is értett, makacsul hitt abban, hogy az osztráknak meg kell békülnie a magyarral, a magyarnak az osztrákkal.

JOHANNA: Osztrák nő volt a felesége, egy grazi asszony.

GÁBOR: És az enyém bajor. Neuburgi születésű, akit kislány korában hozott ide az édesapja. Az Isten vezette szándokát. És magyar asszony lett belőle. Hadd csókolom meg ismét két pislákoló szemét, amelyben csak mécses világol, mégis többet lát vele, mint a látó asszonyok.

JOHANN: Emlékszel, kislányom? Veled hoztam le két bárkát a Dunán. Szép békeidő volt. Felettünk húztak a felhők és a darvak, alattunk úsztak a halak. Akkor szerencsét próbáltam, nejem halála után, új földön, a legjobb barátom, Szendrő Gazsi hazájában, azóta el se mennék innét. Amikor próbáltam, viszhúzott a szívem.

JOHANNA: Bajorhon számomra rokonhon. A kalocsai zárdában jártam iskolába. Lovagolni, úszni Szendrő Gábor tanított. Megrúgott egyszer a ló – elhomályosult a látásom, de életben maradtam. Házam, kertem minden szegletét ismerem. Már magyarszívű lány voltam, mielőtt magyar asszony lettem. Így volt ez, apám?

JOHANN: A dolgok valahogy így vannak. A föld, ahol élünk, áldásainkat adja ránk. Az, aki átkokat szór áldásainkra, aki megállítja malmainkat, meglékeli hordóinkat, feldúlja házunkat, az átkozott. Szinte mindegy, hogy kinek és minek a nevében teszi azt...

GÁBOR: Szóval Blackwell. Csontos, fekete üstökű úr volt, hangosabb szavú, mint általában az an-

golókat. Már tavaly, 1848 nyarán azon munkálkodott, hogy Batthyány Lajos miniszterelnök megbízásából Jellasicsot lecsillapítsa. Ez, mint tudjuk, nem sikerült. Akkor aztán Londonba ment, ott Palmerston lorddal értekezett, majd titkos levelet csempészett Pestre, Kossuthnak. A pákozdi csata után vagyunk már, szeptember végén. „Béküljön ki a császárral!” – kérte Kossuthot. Értette a nagydiplomáciát, félt a Szent Szövetségtől, félt és féltette Európát az oroszoktól. Nem tudom, volt-e Kossuthnak olyan pillanata, amikor hajlott volna a szóra, minthogy a magyarságára oly büszke Görgey tábornok is csak az utolsó pillanatban, mint összezsugorodott teljhatalommal felruházott vezér, tette azt. És csak az oroszok felé. Az osztrákok végig feltétel nélküli fegyverletételt követeltek. Hát kiverték kezünkől a fegyvert.

JOHANN: Egyvalakinek azért mégsem. Klapka Komárom várából békén elvonulhatott védőseregével. Most – a *Daily News* nyomán ezt is közli az *Allgemeine Zeitung* – Londonban van, Pulszkyval, Blackwell-lel tárgyal.

GÁBOR: És a kormányzó?

JOHANN: Török száműzetésben.

(Kutyaugatás.)

Gyorsan. Ereszkedj le, fiam.

(Hordózörgés.)

Olga, görgesse, kedvesem, a savanyúkáposztás hordót, veselkedjünk neki.

(Kutyaugatás – pisztolylövés – kutyavonítás.)

JOHANNA: Meglőtték a Bodri kutyát.

JOHANN: Kislányom, te csak a babával törődj most.

(Puskatussal verik az ajtót.)

SIMITY: Kinyitni!

BRNO: A törvény nevében!

JOHANN: A garázda törvénytelenység nevében. Milyen alapon ül a magyar Dunántúlon törvényt az osztrák báró Haynau? *(Ezt mintegy magának mondja. Aztán bajlódik a kulcsokkal.)* Nyitom már, nyitom, biztos uraim.

BRNO: Visszajöttünk átkutatni a házat.

JOHANN: A minap mentek el.

BRNO: Igen, de azóta megjöhetett a veje, aki veszedelmes rebellis volt, akárcsak a Mohácsnál pórul járt apja. Minden ajtót kitérni. A ház népe felsorakozik és a tornácra megy, ott vár kinn a padkán. Simity, föl a padlásra!

JOHANN: Hadnagy uram, megengedne néhány szót?

BRNO: Szóljon velem.

JOHANN: Két eset lehetséges, ugyebár. Az egyik, hogy önök találnak valamit vagy valakit minálunk. Hisz ezért jöttek. És azt, akit vagy amit találnak, magukkal viszik. Nemde így leende?

BRNO: Elhatározott szándékunk.

JOHANN: Jóllehet fennforoghat a másik eset is, hogy semmire, senkire itt nem lelnek önök. Nem

szeretném, ha önök a kárvallottság érzésével távoznának, ha a kudarc kígyói mardosnák lelküket. Üres kézzel távozni? Ismerek én egy olyan gyógyírt, mely a gondolatot is megszépíti.

BRNO: Mi lenne az? Remélem, nem akar engem megvesztegetni. Vagy talán a gazdag szőlőbirtokos kiszimatolta a mundérom alatt a szegény bohémiai takács fiát?

JOHANN: Kedves dragonyos úr. Valamikor én is voltam katona a neuburgi Landesregierungnál. Tudom én azt, ha nincs fogoly, akkor előléptetés sincsen. De száz körmöci arany megér egy elmaradt előléptetést! Nemde?

BRNO: Ez a padláskutató, ez a Simity poroszló példátlanul nagy gazember. És jól ismeri a maga veje urát. Egykori elcsapott lovásza.

JOHANN: Hát Isten neki. Lovaimat mind elvitte a háború. Marad a szürke, és ha ő sem lesz, akkor gyalog járunk, Szent András lován. Legyen tehát Simityé a szürke ló, Öné, dragonyos uram, pedig a bélelt bekecs. Próbálja fel.

BRNO: Szép bélelt bekecs, nem mondom, rajta, lám, aranygombok, belülről körmöci aranyak fénylenek. Húzzuk csak föl a dolmányra. Hidegek már az október végi esték.

Simity!

SIMITY: Földön, égen nincs ott senki!

BRNO: De a szürke az istállóban abrakol. Nézze meg, Simity!

JOHANN: És kösse el már. A magáé. Vigye és menjen Isten hírével.

SIMITY, BRNO: *(Együtt.)* Jó éjszakát kívánunk.

(Rövid, pöszmögő szünet, majd alulról, a rejtkehelyről felhallik Szendrő Gábor magános éneke.)

*Kossuth Lajos azt üzente,
Elfogyott a regimentje.
Ha még egyszer azt üzeni,
Mindnyájunknak el kell menni,
Éljen a magyar szabadság...*

JOHANNA: Édesapám, édesapám!

JOHANN: Tessék, kiscsibém.

JOHANNA: A Gábor, a Gábor, előbújhat-e?

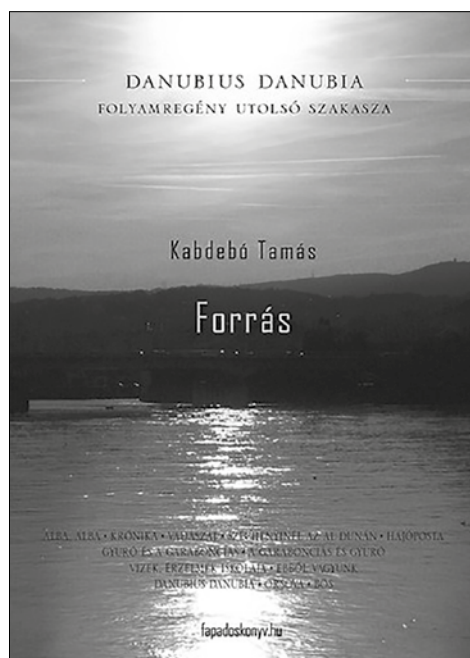
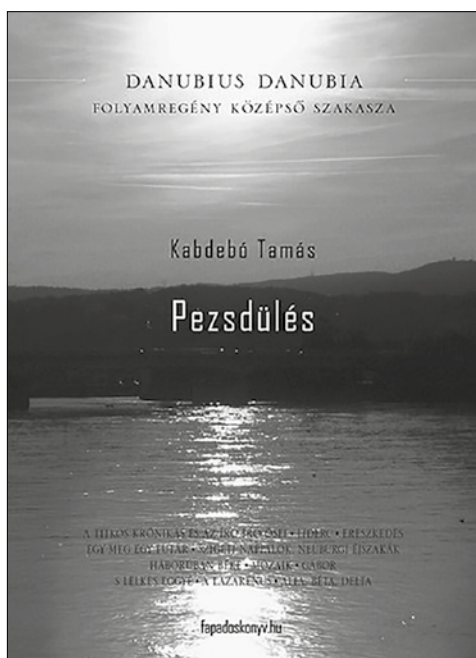
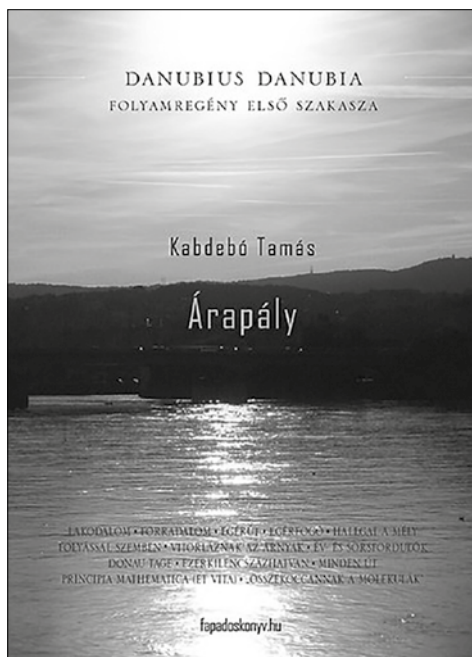
JOHANN: Előbújhat. Aztán, talán, el kell bújni megint. Aztán ismét előbújhat, mint az ürögi patak a föld alól.

GÁBOR: *(Halkan, énekelve közelít.)*

*Esik eső, karikára,
Kossuth Lajos kalapjára.
Valahány csepp esik rája,*

*Annyi áldás szálljon rája,
Éljen a magyar szabadság,
Éljen a haza.*

(Az énekszó elhal, megszólal az esti harangszó.)

Életút

(Budapest, Argumentum, 2007)

Kabdebó Tamás *Életút* című önéletrajzi könyvét tartom a kezemben. Kétszáz oldal, hetvenöt évről. Igen kevésnek tűnik, hiszen egy igen mozgalmas, sokrétű, mondhatni, szinte páratlanul tevékeny életről van szó. Magyarán, nem kapunk mást, mint egy sűrű, ugyanakkor precíz irodalmi igénnyel írt összefoglalót a szerző gyermekéveiről, ifjúságáról és érett férfikoráról. Aki ismeri Kabdebó Tamás életrajzi ihletésű műveit tíz (ilyen van a megírt negyvenöt könyvből), az kiegészítheti az *Életút* vagy inkább életfolyam kikötőit az *Érettségi* című első regénytől a *Tariménes utazásai* című legutóbbi novelláskötet tartalmával. Mindez nem teszi a szerzőt kizárólag önéletrajzi ihletésű íróvá – mint ahogy, például Márai az –, hanem olyan emberré, akinek a dunai, Duna menti szemlélete áthatja minden írását. Erre mutat rá Göncz Árpádnak e kötethez írt előszava is és Orbán Viktor értékelése.

Érdekes és egyben jellemző, hogy az első 25 év leírása csaknem egyforma hosszú a következő 50 évével, holott a férfikor 50-jében jöllehet több esemény történt, mint az első huszonötben. De hát itt is, mint általában, az ifjúság évei a meghatározóak. Tehát Kabdebó volt osztályidegen Baján, Pesten bölcsész és írópalánta, olykor szerencsés, olykor szerencsétlen a szerelemben, mint úszó volt válogatott kerettag, vízipólósként a Budapest I. osztályban spilázott. Részt vett '56 októberi forrongásában, fegyvert is fogott, ezért menekülnie kellett. Ausztriából Angliába repült, idővel megszerezte a brit állampolgárságot, elvégezte az egyetemet aztán összesen öt képesítést szerzett, három egyetemen. Történelmi doktorátusa mellett van egy római ihletésű, befejezetlen diplomája is művészet történelemből. Könyvtárosi képesítései révén négy egyetem könyvtárigazgatója lett, három nyugati országban. Mindez persze csak statisztika, ki kell egészíteni a küzdelem leírásával. Tudni kell, hogy külföldön az előrehaladáshoz magasabb fokú nyelvtudás szükséges. Lám, szerzőnk egyetemi folyóiratot is szerkesztett, hat éven át, *Maynooth University Record* címen, 2000-ig tehát nyugdíjazásáig. Azóta kizárólag szabadúszó író és fordító, neve 80 kötet címlapján szerepel. Különös, hogy Kabdebó életének egyik legérdekesebb cselekményéről nem ad számot. Történt ugyanis 1969 májusában, hogy szerzőnk a londoni *Times* hasábjain felkérte az amerikai NASA holdrakéta állomás korifeusait, hogy a várható amerikai zászló mellé tűzzék ki az Egyesült Nemzetek zászlaját is. Ebből az angol világlap hasábjain vita kerekedett, ami azzal fejeződött be, hogy a második holdutazás hajnalán a NASA, Kabdebó Tamás cikkére hivatkozva bejelentette, hogy az emberiséget képviselő zászlót kítűzi a holdra. Azóta is ott lobog. Ez talán felér a *Danubius Danubia* nagyregény teljesítményével, mely 45 kritikát és két irodalmi díjat kapott. Kabdebó kétszer nősült, a két fészekaljából három gyereke van. Megjegyzendő, hogy Kórácz Mária által elkészített bibliográfiájában több, mint ezer tétel szerepel.

Az életrajzban különös figyelem irányul az életveszélyekre. 56-ban ez adva volt, de előbb a II. világháborúban is.

Szerzőnk szerencséje, hogy „bokorugrása” alkalmából nem kapták puskavégre, hogy Rio de Janeiróban, amikor kiúszott a veszélyzónába, nem ölték meg a hatméteres hullámok, hogy a Karib-tengerben nem lett a cápák martaléka és, hogy autóbaleseteiből sikeresen kikecmergett. Ha ez nem így lett volna, szegényebbek lehettünk volna ezzel az életrajzzal, holott ebből az *Életútból* több mérföldkő hiányzik, mint amennyi benne van.

Kaietur (Emlékezés guyanai éveimre)

Kaietur egy vízesés a guyanai Potaro folyó legmagasabb pontján, ahol sziklák közül tör elő a víz és zuhatagként hatol hét és félszáz méternyi eséssel alatt folytatja rohanását. Ez volt Ken Lam kiváló georgetowni könyvkereskedő kirándulásának csúcspontja 1971 augusztusában. Ken a barátom, világos barna bőrű, kerekarcú kínai ember, akitől az egyetemi könyvtár számára könyveket és folyóiratokat veszek – hiszen ő az egyetlen megbízható könyvárus a vidéken. Hét gyereke van: Andy, egy huszonkilenc éves asszony, kínai férjjel, a könyvüzlet üzletvezetője, Bernard, huszonnyolc éves orvos, Cecil, huszonhét éves mérnök, Denis és Edgar, ikrek, Londonban készülnek ledoktorálni gazdaságtanból, Fred, tizenhat éves iskolásfiú, aki a helybeli, fővárosi középiskolába jár és Gina, aki tizenegy évesen most készül a középiskolába.

Ken Lam és felesége, Viv, egy örökmozgó apró barna kínai nő, 30. házassági évfordulójukat ülik. A lakomára hivatalos Don Longman, az egyetem kultúrmérnök karának professzora és szerénységem, az egyetemi könyvtár igazgatója. Hátizsákkal és trópusi öltözékben érkezünk Kenék colonial típusú, nagy, fából épült házához, hol a tágas ebédlő uralja a mezőnyt: tizenketten üljük körül az ebédre terített jubileumi asztalt. Ez a purple harte fából készült bútor két koncentrikus körből áll, a belső kör forgatható.

A tízféle ételt egyszerre tálalják a család női tagjai: porcelán tálban won ton levest, grízgaluskával, májgombócokat chili paprika péppel, egy kétkilós lukanani (pontyszerű) halat, egyvégtében, kapor szósszal, kacsamellet citrom szósszal, pirított rizst, kínai rizs metéltet, spring rollokat (kínai zöldséges palacsintát) édes és keserű csirkét, és gyümölcssalátát, mangóból, narancsból, papayából, lycriből készültet.

Ken jó módú ember, a múltban gyémántmosással is foglalkozott. Egyszer a surinamei határon megállították a fináncok – mivel a gyémántkereskedelem állami monopólium – és megtaláltak náluk (a két kisebb gyerek is velük volt) egy kis zacskónyi csillogó gyémántot. Hahó! „Áh, ezek kavicsok, kislányom, Gina játszik velük”, mondta Ken nevetve és kiszórta a zacskó tartalmát. Mit tesz Isten, még négy hasonló zacskó gyémánt volt a motorházban.

Ken tehát az ünnepre hazahívta gyerekeit és egybegyűjtve őket, valamint mindkettőnkkel megtoldva, ebéd alatt felvázolta a Kaietur kirándulás tervét. Hat testvér jön velünk, Andy – világszép menyecske – otthon marad két fiacskájával, mamájával. Férje Kim, ugyancsak kínai, sikkasztott, jelenleg egy év büntetését nyomja a fegyházban. Mi többiek, tizenegyen, fölpakolunk két landrovert, Kené az egyik, majdnem új, az enyém a másik már-már végét járja, és megindulunk a Makushi amerindian falu felé, fővárosunktól délre.

Az út mindössze harmincöt kilométer, de ebből csak az első tíz köves autóút, a maradék huszonöt erdei ösvény. Van magas esőerdő, 70-80 méteres fákkal, közepes erdő 20-30 méteres fákkal, van bozót, főleg bokrokkal benőtt terület és vannak síkságok, vízmosások.

A huszonöt kilométeres erdei utat, hol a bozót és a közepes erdő váltogatta egymást – időnként vízmosásokat – egy Timehri nevű folyó partján, körülbelül négy óra alatt tesszük meg. Fél hétkor van napnyugta, itt az egyenlítő szegélyében húsz perces a vérvörös felvonás, addigra a faluba kell érnünk. Az út majdnem járatlan: kidőlt faderekek, liánok, tüskés bokrok állják itt-ott útunkat, tehát előkerül a cutlass (hasonló a machetehez), mellyel mindenki fel van fegyverkezve. „Részben a növények, részben a kígyók ellen”, mondja Ken mosolyogva. Holdvilágképe gyerekkorában a kakaó helybeli reklámja volt, sokan most is úgy beszélnek róla: a kakaó fickó.

A tájékozatlanok militáris osztagnak is nézhetnének bennünket. Londonban, a katonai boltban vásárolt vastag ingkábátot, bricsesz típusú erős vászonnadrágot viselünk valamennyien, kivéve Ginát, akinek

édesanyja varrt kigyóbiztos öltözetet. Bakancsunk olyan anyagból van, mint az otthoni halina csizma. Fejfödönket szúnyogháló borítja – erre csak napkeltekor és napnyugtakor van szükség, amikor a moszkítókat támadnak.

Sok munka és útonálló növényirtás, faelmozdítás után megérkeztünk a makushi faluba. Az indiánok vesszőből font kerek házakban laknak, bennünket a „tanácsházán”, a benabiban helyeznek el; mindenki fölfüggesztheti erős zsinegekből font függőágyát és a cicadák szötte kinti zenekart hallgatva, elszenderedve töltheti el a trópusi éjszakát.

A cicadákat megszoktam már, de a két egyetemista versenyt horkol egymással – füldugóra van szükség. Reggel lemegyünk a folyóhoz mosakodni, mindenki félmeztelenre vetkőzve, a víz friss, a levegőt megmémrem, huszonnyolc fokos. Dél felé eléri a 39-et árnyékban, aztán este lehül megint a reggeli hőmérsékletre.

Gyűjtöm az indián meséket, történeteket, melyeket főleg fehér emberek jegyeztek fel, mivel a legutóbbi időig az indiánok csak a rovásírást ismerték. A településnek – nevezhetjük ezt a törzs egy szilánkjának – van egy főliánsa, a főnök kölcsön adja nekem ezt, lemásolásra. Majd Georgetownban az új xerox géppel lemásolom és az eredetit visszaszármasztatom.

Nem mintha tudnék beszélni Sasszemmel, így hívják a főnököt, akit manapság kormányrendeletre Kapitánynak kell nevezni. Tehát hogyan kommunikáltunk? A reggeli mosdásnál megismerkedek egy Jane nevű colos és csinos angol antropológusnővel. Jane egy évet készül a makushik között tölteni, ebből fele már eltelt, hogy lekottázza szokásaikat, felmérje hitvilágukat és „megvásároljon” szerszámaikból annyit, amennyit „eladnak” neki. Árucseréről van szó. Jane hoz a városból coca-colás dobozokat, cukorkákat és egy jégdobozban kockára darabolt jeget. Ezt a gyerekek ujjongva szopják, nyalják, mint a fagyaltot. Az angol lánynak – kívül hirtelen barátságot kötök – van már íja, vannak nyílvevesszői, indián ékszerei, sáslevelekből font szoknyája, tüszője, mely gyógyfüvek tárolására alkalmas. Jane egyszerre lelkes és szomorú: folyvást maga elé néz, mint aki keres valamit – tán elvesztett szerelmét.

Elvegyülünk a falu népe között. Bernardnál van egy zsebnyi rágógumi, szájmozdulatokkal megtanítja használatát a főnöknek, majd a csodadoktornak is, akit ez idő szerint már medicine man-nek kell nevezni. A vágott sebre pókhálót tesz, a székrekedésre van egy kipróbált gyógyszere, fejfájás ellen nedves papsajtot (indián nevét nem tudom) tesz a szenvedő homlokára. Egyébként, már egypár éve, ő is, meg a törzsszilánk minden tagja anglikán. Anglikán misszionáriusok jártak itt, fajtestvéreiknél, a katolikusok, a folyó eredeténél baptisták térítettek. Jane mondja: „a vegyes házasságok azt eredményezik, hogy a felekezetek közti különbségek összemosódnak.”

Ken, Fred és Gina pepperpot-ot főznek egy nagy üstben. A hús egy tekintélyes hangyászból került ki, melyet egy indián vadász ejtett el. A négy legidősebb fiú vadászni megy az indián fővadással a falut környező kiserdőbe és a fiók-szavannára. Hoznak is estére egy szarvast, nem nagyobb a magyar őznel, amit, Cecil meséli: „úgy fogtak el, hogy a vadász mérgezett nyíllal (kurare) megsebezte és a két eb pár száz méteres üldözés után levadászta.”

Én kenuba ülök és evezek egy jó célzó indiánnal, aki hat darab, arasznál nagyobb halat lő ki a folyóból. A fortélyt is elárulom. Nem virgonc halakat nyilazunk, hanem megbódultakat. Egy, általunk sleepy tonicnak nevezett leforrázott húsos növényt összekevernek cassava liszttel, a vízbe hajtott galacsinokat benyelik a halak és félnéderesen, irányt és tartást veszve úsznak a felszínre.

Este a megújított pepper pot és a kerek pizza alakú cassava elfogyasztása után korán lefekszünk, előkészülvén a másnap reggeli korai indulásra. Bár az úgynevezett „száraz” évszakban vagyunk, de a nedves trópusokon, ezért átélünk egy reggeli záport. Aztán útra fel! A két landrovert a településen biztonságba helyezve gyalog vágunk neki a hegyi útnak. Kezdetben, a hegy elterpeszkedő lábánál kitaposott ösvény vezet fölfelé, amit csak itt-ott keresztesz egy ágaskodó bokor, vagy egy hosszúra nőtt lián. Egy és fél óra

könnyű menetelés után az ösvény elkeskenyedik és meredekebben törekszik fölfelé. Majmok szinte mindenütt ugrálnak a fán és papagáj csapatok repülnek. Csapkodnak, kiáltoznak a fejünk felett.

Aztán Ken fölkiált: „nézd”, és nézzük, amikor előttünk 5-6 méterre egy zöld kígyó ugrik – szinte repül – át egyik bokorról a másikra. „Runman (szaladó ember) a hosszú zöld hüllő neve, csípése halálos.” „Úgy látom, fél az emberi lényektől”, jegyzi meg Don és megsuhintja cutlasztát, mint egy kardot.

Bandukolunk az avar borította emelkedőn fölfelé. A fiatalok mind elől, Ken, Gina, Don és én a se-reghajtók. Tanulmányozom a fákat. Már felismerem a green harte-ot, a purple harte-ot, a tikfát, a mahagónit, a trópusi babért, a mora fát, melynek karmai kiállnak a földből, és a természet legcsodásabb ajándékát, a lángfát. Koronája égőpiros, mintha minden levele meggyújtott gyertya lenne. Na persze a pálmafákat is, melyek itt a leggyakoribbak.

Mindazonáltal van még százegynéhány fafajta, páfrány, ciprus körülöttünk, melyeket nem ismerek.

Meleg van, de sok az árnyék. Kulacsa mindenkinek van, teletöltve jó forrásvízzel, és éthordó edénye is, tele pepperpottal. Ez a trópusi „gulyás” napokig eláll a benne lévő pimento adag, bors és egyéb fűszerek segítségével. Az ebédhez szedünk gyümölcsöt a környező fákról, bokrokról. Van itt mandula, marny alma, avokádó, narancs és banán. Bár a szegénység ismerős, az éhhalál ismeretlen Guyanában.

Don közös barátunkat, Kent faggatja: „Hány kínai család él itt, ezen a földön?”

„Kilencezer, nem egészen egy ezrede a másfélmilliós lakosságnak.”

Elgondolkozom. Guyana kétszer akkora, mint Magyarország, ahol tízmillió ember él. Persze az ország 80 százaléka itt erdő, öt százaléka belvív. Indiából van negyvenegyezer – csaknem mind erdőlakó. A városiak zöme indus vagy néger eredetű. Szívósan gyűlölik egymást. Nem biztos, hogy a fehérek találták föl a fajgyűlöletet, vagy gyakorolják a legintenzívebben.

Alkonyatkor egy ritkás erdőrészen vezetne keresztül az útunk, ám megállunk, letáborozunk. Ken előveszi a hátizsákjából a „lángszórót”, azaz a lángvágót és körbeéget egy tíz méter sugarú kört. Jaj az ott tanyázó skorpióknak, vöröshangyáknak vagy a faágakba csimpaszkodó denevéreknek. „Vannak itt vérszívó denevérek?”, kérdi Don. „Tudomásom szerint az itteni denevérek csak a gyümölcsök vérért szívják”, feleli Ken. Faágakhoz kötjük a függőágyak köteleit, és aki megszokta már a cicadák éjjeli zenekarát, az nyugodtan aludhat. Egy darabig. Mert valahol a bögőmajmok elkezdik, úgy éjfél felé és két órán át folytatják iszonyatos rikácsolásukat, a dzsungel-éji zenekart.

Reggeli kétórás menetelés után elérkezünk a Potaro folyó középső szakaszához. A jobb parton, ahol menetelünk, kikötött csónak, fából vájt kenu vár. Öt emberre szabott; mi tizenegyen kétszeres fuvarral szeljük át a folyót. Olyan szélességű és gyorsaságú, mint a Felső-Tisza. A fiúk klott gatyára vetkőznek és már lubickolnak is a vízben. Ódzkodom. Ken felvilágosít. „A gyors és aránylag hideg vizet nem szeretik a kajmános és a piránák, biztonságos. „Nosza, nekivetkőzők és bevetem a habtestemet én is. Edward ideszól nekem: „Átúszuk a folyót versenyben. Beszállsz te is?” A fiúk, mind az öten jól úsznak, természet adta tehetséggel, de nem ismerik versenyúszó múltamat. Így hát álmélnak, hogy tíz méter induló hátrányomat leküzdve elsőnek kapaszkodok föl a túlsó partra. Aztán visszaúszunk a bal partra.

Don, aki nem úszott, megkérdezte: „Miért nem maradtunk a másik parton?”

Bernard megmagyarázza: „A másik parton olyan sziklák álltak volna útunkba, amiken aligha tudtunk volna átmászni.”

Ismét van kitaposott ösvény, itt-ott keresztbe fekvő korhadttal, fatörzsekkel a közepén. Az egyikre rálépek. Mérgesen szisszentve emeli föl a fejét. Kígyó! Én még álmélnék, de lecsap rá Don fegyvere: kettévágja cutlasszal. Ken is odapenderül, farkánál fogva felemeli az áspist. Körülbelül két méter hosszú fiatal, sötéten csíkozott óriáskígyó: „Boa constrictor” mondja kínai flegmával. Ken.

Nemsokára rá, és még a délután derekán, egy fenyérré érünk. Le kell táboroznunk, hogy élelem után nézzünk. A pepperpot elfogyott. Gyümölcs persze akad a terepen. Van ananász, mangó, guáva és banán. És egy erdei ház – ha úgy tetszik földes talajú kunyhó. Fából ácsolták össze az egészet, mint a ruszinok az eredeti lakokat a Kárpátokban, ahol gyerekkoromban jártam. A kunyhó tetejét bougenvillea lila garland borítja. A bedőlt kerítésen csodálatos, kétszínű liliom alakú fehér orchidea virul.

A fúrge Lam fiú, Fred rohant be a házba először, és amint kitérte az ajtót, uszgyi! egy nyúl szalad ki onnan, lóhalálában. „Vadnyúl”, rikkantok, Ken leint: „laba”. Aztán megmagyarázzák, ez a dél-amerikai nyúlzsabású emlős itt lakik a fenyéren, jobbra maga ásta lukakban, mint másutt az üregi nyúl.

Fred sötétedéskor elkönyörgi braziliai sörétes puskámat, mely eddig csak a vállamat nyomta, nem használtam e kiránduláson. Ő tehát puskával a kezében mögötte, jószugarú elemlámpával elől. Ha a laba kibújik a föld alól, rá kell világítanom. Sor kerül erre is rövidesen. Az állatka egypár másodpercre megdermed a fénytől és durr! Fred már el is találta az irháját. Édesapja, Ken két lőtt papagájjal tér meg. A prédát megtisztítjuk, a papagájokból ismét pepperpot készül, a labát nyárson sütjük meg.

Gina forgatja a nyársat, közben odaveti nekem: „Aki laba húst evett és forrásvizet ivott, az visszatér Guyanába.” „Aki a Fontane di Trevi vizébe ezüstpénzt szórt, az visszatér Rómába” – felelem a kislánynak. „Az hol van?” – kérdi.

A laba hús valóban felséges, bár az egyre jutó fejadag madárnak való. Jó alvás után (már kezdem megszokni a függőágyat) reggel nekivágunk útunk utolsó egyötödének. A hegy kúpszerűen magasodik előttünk, a fák eltörpülnek, a bokrok uralják a terepet. Ismét van csapás, szuszogva megyünk rajta fölfelé, málhánk egy részét a kunyhóban hagytuk, hisz holnap ide készülünk visszatérni.

Bal felől egyre erősödik a Kaietur vízesés robaja, jóllehet a folyóból kitörő vízből nem látunk még semmit. Az élcsoport, vagyis a négy idősebb fiú zihálva közénk sodródik, már nem akarnak (vagy tudnak) elsők lenni a hegytetőn. Ez a dicsőség Doné lesz, akit különlegesen izmos angol lábakkal látott el a Teremtő, és aki csak ételt, italt viz magával.

A hegy csúcsa kopasz, mint Churchill feje, a folyó permete már benedvesíti a megérkezők orcáját, a robaj úgy felerősödik, hogy egymás hangját csak kiáltozva halljuk.

A folyó itt csak Sugovica szélességű, de a sziklákon akkorát ugrik, hogy a vize egy függőleges szurdokba, hétszáz méteres mélységbe zuhan. Miért, miért sem, de a sziklaugró víz párja fölött félarasznyi szitakötők kergetőznek. Talán odavarázsolta őket a torlódó folyó fölötti vízpára. Talán nászukat ülik. (Ez lenne a világ második legmagasabb vízesése. Az első az Angel Falls Venezuelában.) Mi csak állunk, rendületlenül, vagy egy negyed órán át. Aztán a fiúk, kulacsikkal a folyóirány ellen mennek száz métert, az edényeket megtöltik, isznak belőle. Követem példájukat.

Ken meséli: „Még nem is olyan régen itt éltek a Kaietur indiánok. Ha valamelyikük annyira megöregedett, hogy a hamu is mamunak mondta, azt beleültették a kenujába és letutajoztatták a vízesésen.”

„Az anyókákat is?” – kérdezi részvétellel Gina.

„Nem, csak az apókákat.”

A visszaúton nem vezettem részletes naplót. A három nap alatt csak három dolog tűnt fel. Este a kunyhó körül megjelennek a „gyertyalegyek”, a dzsungel kis világító rovar-lámpácskái, melyek hasonlóak a mi szentjános bogarainkhoz. Fényüknél nem lehet olvasni, de nem üti az ember fába a fejét. A közepes fák egyikét előttünk csupasza vágják a levélvágó hangyák. Beérjük őket. Kilométer hosszú hadsorus minden katonája egy levél-vitorlát visz a hátán. Hatszor akkorát, mint önmaga. Milyen jó, hogy hangyászsunök is vannak a világon, különben elpusztulna a dzsungel fele!

Már látjuk a folyó partján kikötött csónakot, óvatosan poroszkálunk lefelé a lejtőn, mikor, mint egy óriási kék lepel lebbenésére, megérkezik egy a talajtól a fák csúcsáig érő égszínké pillangó erdő. Előt-

tünk, mellettünk, fölöttünk, csaknem érintve arcunk, kezünk, repdesnek a tenyérnyi lepkék. Hol vagyok én, kérdem magamtól, a Paradicsomban, vagy megismétlődött az aranykor, lapis lazuli korrá változott lepkekirályságban.

Otthon, a kertben hatéves Panda lányom kitárt karokkal eléem szalad. Amikor fölemelem, magamhoz szorítom, elpityeredik: „Apuka, mi történt veled? Alig ismerek rád. Fekete szakállad van.” Hát igen. Az ember a dzsungelbe nem viszi magával borotva felszerelését.

Szemelvény a Róma ír szemmel című 2013-as regényből

EGY APA

„A szeretet egy vágy, amely a szívből ered az öröm határtalan bőségével; és először a szem teremti a szeretetet, majd a szív ad hozzá táplálékot.”

(Giacomo da Lentini)

„Leplezzük le a titkokat. A nő egy gyönyörű állat, kinek látványa vágyat kelt.”

(G. G. Belli)

Ciaran Kane, Aisling édesapja, a Gyógyszerészek és Gyógyszervegyészek Európai Kongresszusán volt küldött, amit Aricciában, Castel Gandolfótól délre rendeztek. A faluban van egy Santa Maria templom, amelyet Bernini – egyik utolsó munkájaként – újíttott fel, épített újjá és dekorált.

Vasárnap volt, augusztus elseje, amikor Aisling és édesapja megbeszéltek, hogy a vasárnapi misén találkoznak Pádusi Szt. Antal szobrának talapzatánál. Az előző napi tömeges részvétel miatt a kongresszus záró értekezlete 9.30-tól 11.30-ig tartott. Aisling nagy izgalommal várta a találkozást. Rávette Patet, hogy korán induljanak, és mivel szuper forró napnak ígérkezett az időjárás, készült egy csobbanásra is az Albano-tó vizében, mielőtt Aricciába értek volna.

Nem tudta, milyen lesz az apja. Ciaran Kane szűkszavú ember volt, aki szívesen elkerülte – amikor csak lehetett – a szentimentális helyzeteket. Volt egy új veséje, amely a beteg vesét leváltotta a jobb oldalon, de lánya csak ennyit tudott összesen. Még a felesége, Claire, Aisling édesanyja sem mondta el a dolgokat részletesen a telefonban. Csak ennyit mondott: „Aisling, azt hiszem, apád valamivel jobban van.”

„Jobban, de nem jól?”

„Majd meglátod.”

Mivel korán érkeztek, Aisling és Pat a templomot vizsgálták meg először. Az épület félgömb alakú volt, mintha egy falból nőtt volna ki. A be- és kijárat három árkádból álló terem. Hasonlatossága a Pantheonhoz azzal magyarázható, hogy Bernini a pápa parancsára leszedette a Pantheon tetejét, de később felújította bűnbánóan. Így ez a Santa Maria is lehet bűnbánóhely.

A mise kezdete előtt jóval az idősebb pap meglátta a fiatal párt. Az oltárnál lévő virágokat igazgatta. Büszke volt a templomára és eredetére, és olyan beszédes volt, mint amilyen beszédesek az idősödő olasz férfiak. Megszólította Aislinget és Patet: „Képzeljétek el kedveseim, azt a jelenetet, amikor Cavalliere Bernini megérkezik ide, hogy felavassa ezt a felújított – újjáépített templomot. Fia, Domenico leugrik a hintó rozoga üléséről, bátyja, Francesco, kilép az ajtón, szélesre tárja, így mutatja meg Farnese keresztjét a hintó felőli oldalon; a fuvaros megemeli a kalapját, aztán Gian Lorenzo is lelép a földre a hintó lépcsőit átugorva. Aztán odanyújtja karját nejeinek, Domenicának, aki rengeteg bő szoknyában lép ki, arcát fehér fátyol borítja. Gian Lorenzo hófehér öltönyt visel, nadrágot és sötét kabátot, saffián cipőt a lábán, díszített csatokkal. Ő az élet hercege, Róma elegáns belsőépítésze, a jó ízlés inspirációja... Nem hiszem, hogy lenne ilyen ember manapság.”

Az illemtudás gátolta meg Patet abban, hogy válaszoljon az öreg papnak, bár gondolt az olasz Nervire, a francia Corbusierre, az amerikai Frank Lloyd Wrightra, akik Bernini mai megfelelői lehetnének.

Egy elfojtott sóhajjal vette észre Aisling, hogy apja közeledik Páduai Szent Antal szobra felé. Odafutott hozzá, átölelte, odaszorította fejét az álla és a melle közé. Ciaran Kane megsimogatta lánya haját, arcát, szóltanul, de kisebb remegés futott át a testén. Pat várt egy fél percet, majd odalépett Ciaran Kane-hez előrenyújtott karokkal. Találtak már, Dublinban, amikor a gyógyszerész még jó egészségnek örvendett – a most kezét rázó ember nagyon lefogyott, arca színtelen volt, hangja már nem csengett fémesen. Elkezdődött a mise, elfoglalták helyüket egy padsorban az oltárhoz közel. Ciaran és Aisling áldoztak a misén. Az idős pap mosolygott, amikor a fiatal nő nyelvére tette az ostyát.

Mise után az Egeria étteremben ebédeltek. Ciaran a lányára hagyta az étel kiválasztását. Aisling könnyű ebédet rendelt három főre: Fettuccine al samone (füstölt lazac tésztával). Csendben ebédeltek. „Aisling, tudom, kíváncsi vagy arra, hogy vagyok. Összefoglalom neked, aztán nem akarok róla beszélni többet. A bal vesém rákos volt, előrehaladott állapotban. Nem volt másik rendelkezésre álló beültethető szerv, habár szükség lett volna rá, ezért is rendeltünk egyet Indiából. Kifizettük a donort, egy fiatal indiai kovácsot, az operáció és a szállítás sikeresen lezajlott. Ezután a másik vesém rohamosan elkezdett romlani. Most is járok dialízisre hetente egyszer Dublinban. Ez magyarázza ittlétem rövid mivoltát: három nap a konferencián. Az értékeim stabilizálódni látszanak. Most augusztus van, és nem vagyok sem jobban, sem rosszabbul, mint júniusban.”

Aisling felemelte a fejét és egyenesen apja szemébe nézett. „Apa, kérlek. Csak egy kérdésem van, és ígérem, nem fogok vitatkozni, nem lesz további beszéd erről a témáról: mik a túlélési esélyeid?”

A fekete hajú, fekete szemű apa a lánya kék szemébe nézett. „Aisling, az az igazság, hogy nem tudjuk. Én is feltettem ezt a kérdést az orvosaimnak, olyan közvetlenül, ahogy te nekem, mielőtt idejöttem. Egyik azt mondta, ötven százalék arra, hogy van még egy évem. És ha az új vesét teljesen befogadja a szervezete – és nem lesz másodlagos rák, amit a véráram terjesztene – akkor a túlélés százaléka és ideje megnő.”

Pat szólalt meg: „Jó hírünk van az Ön számára. Kitaláltam egy kis kiegészítőt az autóba – amit megnevezhet Aisling új Volkswagen bogarában a parkolóban –, azt sikeresen eladtuk a Volkswagen gyárnak.

A lánya nemcsak kiváló régész, hanem kitűnő üzletasszony is. Ő kötötte meg az üzletet. A Volksi minden hónapban osztalékot fog fizetni nekünk. Júniusban kaptunk tizenöt eurót, júliusban százegy eurót és ezen a héten négyszáz eurót fogunk kapni – ez augusztusi osztalékunk.”

„Felhívtak benneteket az összeggel?”, kérdezte Ciaran vidámabb hangon, lerázván magáról a szomorúságot.

„E-mail üzenetet küldtek”, felelte Pat. „Tíz centet kapunk minden eladott bogár után, ami az új napvédővel fel van szerelve.”

Aisling Pat kezére tette a kezét „Miert beszélsz többes számban? Az újítás a tiéd, a profit is a tiéd, Özbak.”

„Nem úgy van az, nem úgy!” Pat rázta a fejét. „Az ötlet a te régi autódban csillant meg, Özgida. Aztán te adtad el a Volkiéknek. Megalkudtál velük. Elcserélted az autókat, a te régi ütött-kopott kocsidat erre a szép új modellre.”

„Oké. Én meg úgy látom, hogy az autó az enyém, a profit a tiéd.”

„Én meg úgy, hogy: az autó a tiéd és a profit a miénk.”

Ciaran megköszöri a torkát. „Pat, fiam, szeretnék Aislinggel négy szemközt beszélni egy kicsit. Sétálnál egyet azon az úton, ahol a fűzfák állnak, és visszajönnél úgy fél óra múlva? Ne engedd, hogy elfelejtsem: mielőtt elindulsz, vidd el ezt az apróságot, Claire, Aisling édesanyja küldi.” Egy vadi új I-phone volt. Aztán világoskék nyári öltönyének másik zsebéből elővett egy ugyanilyen telefont a lányának.

Pat eloldalgott. Látott néhány padot lejjebb az út mentén, választott egyet, amelyet egy méteres fűzfa beárnyékolt, leporolta a zsebkendőjével és leült.

Ciaran megfogta a lánya kezét egy pillanatra, aztán hátával eltávolodott a széktől és így szólt: „Van jó és rossz hírem is, Aisling.”

A fiatal nő összehúzta magát a széken. *Mi lehet az? Anya biztos rendben van, tegnap beszéltem vele telefonon. Apa már elmondta a híreket az egészségével kapcsolatban. Unokatestvérek, barátok lennének bajban?*

„Kezdd a jó hírrel, apa, légy szíves.”

„A jó hír az, hogy van egy unokahúgod, Suzienak hívják, még nem egészen öt éves, és velünk van, a nagyszüleivel.”

„És a rossz hír?” Aisling most már a széke legszélén ült, ami nedves lett az izzadságától.

„A rossz hír Nualával kapcsolatos. Nem sokkal lánya születése után meghalt. Kokainhoz köthető szélütés. Suzie, babaként egy Bernardo otthonban volt akkor. Nuala átadott egy levelet egy nővérkének a lyoni kórházban, ahol őt kezelték. Nekünk volt címezve és csak három szó állt rajta: *lássátok el Suziet.*”

„És ez mikor történt, mármint mikor kaptátok meg a gyereket?”

„A múlt hónapban.”

„És hogy megy a nevelés?”

„Felvettünk egy gyermekgondozót. Suzie megérti az angolt, de csak franciául beszél. A gondozó 9-től 5-ig van velünk. Előtte és utána anyáddal felváltva vigyázunk az unokánkra, tudom, hogy már nem kellene, de a Bernardo féle tanítás valószínűleg nem volt tökéletes – még mindig pelenkában van. Ha jól tudom, a te ösztöndíjas éved ennek a hónapnak a végén jár le. És tudom, hogy mindig is Maynoothban akartál doktorálni régészetből.”

Aisling hangosabban szólalt meg, mint ahogy szeretne volna. „Apa, az évem tényleg lejár, de még egy évet fognak felajánlani. Biztosan tudom. Nagyon sok munka van a Szt. Sebastian mellékszárnyban, és nagyra értékelik itt a munkámat. Továbbá más oka is van, hogy itt maradjak, Patnek, a vőlegényemnek jó állása van Rómában, jó fizetéssel. Nem várják vissza Írországbán, egyrészt a börtönben töltött éve miatt, másrészt nincs munkahely sem. Itt maradok Olaszországban, amíg ő is itt van, és csak oda megyünk, ahová ő is megy.”

Ciaran megtörölte a szemöldökét. Még az árnyékban is meleg volt az Egeria étterem nyitott teraszán. „Nem azért jöttem ide, hogy erőszakkal hazavigyelek, vagy hogy érzelmileg megszaroljalak. Csak fel akartalak világosítani a saját egészségügyi állapotomról és a család körülményeivel kapcsolatban. Te magad formázod a sorsodat, Aisling, annyira, amennyire bármely önálló ember képes. Vannak a hatalmunkban álló dolgok, és vannak azon kívül állók is.”

Pat a padon ülve két társra lelt, egy idősebb papra és fiatal tanítványára, akik az út mentén bandukoltak, és – mikor meglátták őt – megálltak. „Oh, fiatal barátom”, mondta a vastag tokájú pap, „leülhetünk melléd? Ez az egyetlen jó pad az úton.”

Pat igennel felelt, és letörölte a pad maradék felületét a zsebkendőjével.

„Te is a konferencia okán vagy itt?”, kérdezte az öreg pap.

Pat elmagyarázta az általános helyzetet, elmondta saját foglalkozását is, hogy cicerone Rómában egy utazási irodánál.

A pap boldogan nyílt meg. „Akkor szeretnél többet megtudni Aricciáról, ugye? Nem messze innen, pontosan ennek az útnak a végén, van egy ókori híru patak. Egeria, a nimfa, az egyik Szibilla élt ott, a tó partján. Titkos szeretője volt Numa Pompiliusnak, Róma királyának, körülbelül kétezzer ötszáz évvel ezelőtt. Numa és Egeria minden éjjel a Porta Capuana előtt találkoztak. Most már tér lett belőle, de akkoriban egy barlang állt ott. Numa nemcsak ölelést és csókot kapott Egeriától, hanem gratulációt és jó-

tanácsot is. Amikor a király meghalt, a szomorú Egeria beköltözött Aricciába. Diana istennő patakká változtatta őt. Ez a kis csermely még ma is él, friss vizet ad egy titkos csatornán keresztül az Albano tavába.”

Pat felkelt, megköszönte az információt, elköszönt a két paptól és elszaladt, hogy felfedezze a patakat. Boldogan látta, hogy a csermely most is ott van. Lehajolt, ivott a vizéből – majdnem hűvös volt –, majd visszament az étterembe.

„Szieszta”, mondta Ciarán, és a hotelben lefeküdt az ágyába. Pat megfogta Aisling kezét és visszasétált az Egeria patakhoz vele. Ő is ivott a patak vizéből. „Lehet, hogy nem tudsz kétszer ugyanabba a folyóba lépni, ha az egy folyam, csermely vagy patak, mégis egy pár megihatja ugyanazt a vizet, ha úgy döntöttek, hogy megosztják az életüket egymással”, mondta Pat.

„Úgy érted, hogy a két élet eggyé lesz?”

„Igen.”

Később felvették Ciaran Kanet, és elvitték e repülőtérré. Aisling küszködött az érzéseivel, arcán benedvesítették a könnyek.

Másnap augusztus másodika, hétfő volt, Pat kapott egy e-mailt a laptopjára Joe Morantól, egykori földrajztanárától a Tallaght iskolában. „Kérlek, hívj fel holnap ebédidőben, egy óra fel. A régi iskolánkban leszek ebédszüneten. Jó hírem van számodra. Régi tanárod, régi barátod: Joe Moran (A mobilom száma. 086-806-6536)”

Kedden, augusztus harmadikán Pat tele volt várakozásokkal. Egy kisebb latin-amerikai csoportot vitt el a Lateran Bazilikába, elmagyarázta annak Konstantinhoz kapcsolódó múltját, és a túlélés jelentőségét, de válasza a csoportvezető kérdéseire homályosak voltak. A feje máshol járt. Aztán ebédidőben letette a csoportot a tudósoknál ebédelni, majd felhívta Mr. Moran számát.

„Pat, fiam, az édesanyádtól kaptam meg az e-mail címedet a minap. Hogy rövidre fogjam a mondanómat: kínálok neked egy földrajz tanári állást a mi iskolánkban.”

„Komolyan mondja, Joe, remélem.”

„Nem viccelek ilyesmivel. Korábbi igazgatónk, O’Sullivan nyugdíjba ment, és én kaptam meg az állását. Ennek a következménye az üresedés: a földrajz tanári poszt. Régről ismerlek téged; ismertelek, mint hatodikost, mint fiatal geográfust, olvastam kiváló diplomamunkádat a Bracciano régió társadalmi földrajzáról. Te vagy az ide való ember.”

„De Joe, hallott az én elítélésemről... és meddő próbálkozásaimról, hogy Dublinban állást kapjak, miután kiengedtek?”

„Mindent tudok. De tudom azt is, hogy már elavult az eset. Már nem vagy feketelistán. Az iskolai posztot is meghirdették. Mostani munkád a lelkesedéssel nagyon meggyőző és jó fényt vet rád. Átküldöm neked a hirdetés szövegét e-mailen. Ha jelentkezel, garantálom, hogy megkapod az állást.”

Pat gondolkozott a válaszon, majd így szólt: „Régi kívánságom, hogy visszatérjek, taníthassak, majd valamikor egy doktorit is elkezdhessek. A jövő szeptemberi kezdésről beszélünk?”

„Igen.”

„Hát, akkor két dolgot kellene elvégeznem; el kellene búcsúznom ettől a jövedelmező állástól itt, Rómában, ahol idegenvezető vagyok. A második – de valószínűleg ez a fontosabb –, meg kellene beszélnem a jegyesemmel, Aislinggel, akinek szintén van itt ideiglenes állása Rómában, hogy mi a véleménye egy esetleges költözésről.”

„Kérlek, ne halogasd. Szeretném, ha pozitív választ kapnék tőled a hétvégéig, hogy én is megtehessem itt a szükséges lépéseket, *előkészítsem a terepet*, ahogy kell, és el kell küldened formális, írásos jelentkezéssedet is a posztra.”

„Megtesszem, amit tudok.”

Ugyanaznap este Pat és Aisling együtt teáztak a Via Cestari 34. alatt. A fiatal régész óvatosan fogadta a híreket a fiatal geográfustól. A hír meglepetésként érte őt. Az ő főnöke, Ugo Beltradi már megkérdezte tőle – ha informálisan is-, hogy folytatná-e a munkát, legalább még egy évig a Szt. Sebastian ásatáson. Kedvező ajánlat volt. Másrészt nem akart szétválni Pattól. Azt nem tudta elképzelni, hogy Pat hazamegy, ő meg itt marad. És, ha feltételezzük, hogy mindketten hazamennek, mivel Pat igent mondott az új állásra –, Maynooth nem lenne teher. A fiú házában, Tallaght-ban? Ott ugyan lehet, hogy lenne egy kis idegeskedés Moira udvarlója, Conor Fahy miatt. Ha közel lennék, gondolta, gyakran bevonnánk a gyerek ellátásába.

Pat megfogta a lány két kezét. „Ha jelentkeznék és felajánlanák az állást számomra, akkor még mindig megfontolhatnám. Ha te inkább itt maradnál még egy évre, akkor lemondanám az ajánlatot.”

„Ne tedd azt, szerelmem. Igenis jelentkezz, és dönts el véglegesen a dolgot, amikor az írásban is megérkezik.”

„Nagyon egyszerűnek hangzik elméletben, de gyakorlatban nem ilyen egyszerű.”

„Ha fel akarnak venni, akkor még személyes beszélgetést is kérni fognak.”

„És ki a felvételi bizottság elnöke?”

„Dr. Joe Moran.”

„Akkor gondold, hogy a személyes meghallgatás eredménye borítékolható?”, súgta Aisling.

„Gondolom. Hallgass ide és képzelj el. Ott élni, otthon – de nem a ti házatokban, vagy a mienkben... Nekem már van 5000 euróm, ami majdnem elég egy lakás foglalójának Tallaght újabb negyedében, ha hozzáadjuk, hogy adnának egy tanári lakást az új tanárnak. Egy állandó és biztos állással a háttérben kölcsönt is adnak.”

„Majd meglátjuk, addig is jelentkezz.”

Augusztus 7-én, szombaton Aisling a St. Sebastian ásatáson dolgozott. A föld fölött nagyon forró nap volt, a föld alatt nagyon meleg. Vékony fehér pamutinget viselt, rakott pamut szoknyát és fehér szandált zokni nélkül. Ránézett a hőmérőre: harminc fok feletti értéket mutatott. Persze rajta volt az elhagyhatatlan durva munkaköpeny is, aminek elöl volt egy nagy zsebe.

Pénteken, előző nap Beltradi professzor kérte, hogy szombaton is jelenjen meg, hogy elkészítsen egy bemutatót a legújabb ásatási darabokról a szortírozó asztalon, a mellékszárny bejáratának közepén. Készültek a Régészeti Társaság tagjaival egy hétfői értekezletre. Péntek esti indulásuk előtt a két segéd, Giorgio és Niccolo elrendezte a székeket az asztal körül, fonott székek voltak és egy kanapé az elnök számára, aki a házigazda lesz, Beltradi professzor.

A szombat reggel azzal telt, hogy a bemutató kiállította, felcímkézte a talált darabokat: egy fésűt, két csatot, néhány csavart és szöget, egy árt, sok törött edénydarabot – amiből egyet össze lehetett ragasztani, hogy a bögre összeállt –, és egy állat csontjait, amiről azt gondolták, hogy egy kisebb kutya lehetett. Más képességein túl Aislingnek gyönyörű kézírása volt, betűit úgy formázta, mint a római írás, egy tintahal tintájával írt, díszes betűket formálva selyempapírra. Dél körül lehetett, amikor... most idézünk egy oldalt Aisling naplójából, amit szombat reggel írt.

„Talán figyelmeztetni kellett volna engem Beltradi professzorral kapcsolatban – hogy ne maradjak vele egyedül zárt helyen, ha nincs senki hallótávolságban. Nem intuíció volt, amire megtanítottam magam, hogy kripta üzenetet küldök, anélkül, hogy a billentyűzetre néznék a mobilomon? És figyelmem kellett volna az ő mézes szavaira is, hogy felajánlotta, hogy költsem el az amerikaiaktól begyűjtött pénzt magamra egy szörmegallér formájában –, visszatekintve bölcs vagyok. Tegnap azon iparkodtam, hogy legszebb kézírással címkézzem fel a leleteket, amikor váratlanul mögém lopózott, blúzom gallérját magához húzta és megcsókolta a nyakamat. Egy pillanatnyi tétovázás múltán kiszakítottam magam a kezeiből, és

ezzel a hirtelen mozdulattal elszakítottam a blúzomat is, és ő a vastag testével utánam iramodott: *ne félj, ne fuss el, nem foglak bántani*, én meg futottam eszeveszetten a szortírozó asztal körül. Szokás szerint a mobilom a köpeny zsebében volt, vakon használtam, anélkül, hogy kivettem volna a zsebből. Sikerként elküldenem egy üzenetet Patnek: GYERE.

Beltradi tovább kergetett, nehezen lélegzett, az asztal körül futkostunk, időnként megállt, majd újra-indult, de nem sok esélye volt, hogy elkapjon. Fialat és mozgékony vagyok, ő meg középkorú, nehézkes. Körülbelül tíz-tizenöt percen belül megérkezett Pat a lambrettáján. Amikor a mellékszárny vaskapujához ért, megláttuk egymást. Átmászott a kapun, odaugrott hozzám, magához ölelt.

Beltradi már a kanapéra rogyott, izzadt és zihált.

Megijedtem – egy fagyos pillanatra –, hogy Pat megismétli, amit már egyszer megtett a Dun Laoghaire mólónál. De nem. Nyugodtan odasétált Beltradihoz, elkérte a vaskapu kulcsát, megkapta – nyögés és szusszanás nélkül átadta –, odavezetett a kint leparkolt lambrettájához, és letett a Via Cestari 34. előtt. A motor utasülésén ülve szoroson kapaszkodtam belé, mintha az életem múlt volna rajta. Oda voltam kötözve a testéhez, ráadásul egy gumis kötéllel, ami a derekam körül ment körbe.

Egész idő alatt reszkettem, mint a nyárfalevél az őszi fán. Amikor odaértünk, felvitt a karjaiban (nemcsak lovagiasságból tett így, hanem a házban nem volt lift) a kaputól egészen a hálószoba ágyáig. „A súlyzót százszor felemelni nehezebb”, mondta, majd kérdezte: „Zuhany?”

A zuhanyfülke az icipici fürdőszobájában egy főt tud csak kiszolgálni, de levetkőztünk és beszorítottuk magunkat együtt. A langyos víztől elállt a reszketésem. Aztán szárazra töröltük egymást. Az ágya nagyon hívogató volt, mint a sportos teste is. Iránta érzett vágyam megbánással keveredett. Akár erőszak áldozata is lehettem volna. De ő érzékenységgel vett körül.

Amikor végül is felkeltünk észrevettem... néhány csepp vért a fehér lepedőn. Kimostam, majd elaludtam. Beírtam ezt a feljegyzést a naplómbe – még most is írom – vasárnap reggel. Pat a reggelit hozza az ágyba, úgyhogy abba hagyom az írást.

Talán, csak még két sor, egy idézet Herodotosztól:

Szűz jött ide, hű, de nem volt már az, amikor távozott.

Holnap éjjel elmegyünk a Milvio hídra lakattal és lánccal.

VÉGE

Dunaúszó

JELENTKEZŐT KÉREK HÁROM HÓNAPOS DUNA-TÚRÁRA.
SÁTOROZÁS, EVEZÉS A FEKETE-ERDŐTŐL
A FEKETE-TENGER FELÉ.
ÉRETT KORÚ HÖLGYEK, ÖZVEGYEK ELŐNYBEN.
KÖLTSÉGTÉRÍTÉS ÉS 20 DOLLÁROS NAPIDÍJ.
ESZTERGOM JELIGE

A *Hírlap*ban megjelent hirdetésre huszonketten jelentkeztek. Vas Pál kizárta a negyven éven aluli tizenkettőt. Tízet megbeszélésre hívott, persze egyenként, az esztergomi Petőfi Sándor utcai kis kertés házába. „A meghívottat visszaviszem”, üzent a soros hölgyek mindegyikének. Május vége volt, kertjében már tuszakodnak a vadgesztenyefa gyertyái, a környező füvet pázsitminőségűre nyírta, naponta friss kávé főzött olasz babkávéból, és megmosta a Piroska nevű labrador szukáját. A pázsit közepén egy két részre elkülönített cserkészsátor állott, egyetlen bejárattal, az előkertben bakokra állított kanadai, kék kenu fogadta a látogatókat.

Elsőnek egy Lujzi nevű hölgy érkezett egy kiérdemesült Trabanttal; fellibbenő szoknyája alatt lábszárán visszerek mutatkoztak. Megtorpant a spártai sátor láttán. „Ennél kényelmesebbre számítottam”, sóhajtotta.

A második jelentkező rendkívül magas személy volt, sokdioptriás szemüveggel az orrán.

„Önnel kellene egy kenuban eveznem?”, kérdezte Páltól.

„Nem. Én úsznék, ön evezne”, felelte hősünek.

„Lefele a Dunán?” A nő fintorgott.

„Annak a hosszán. Persze nem egyszerre. Szakaszonként.”

„Lehetetlen vállalkozás”, mondta a nőnemű lajtorja.

A harmadik érkező – férje hozta el motorbiciklivel – a felajánlott díj megemelését kérte.

A negyedik a három hónapra tervezett úszó-evező vállalkozás megszakítását akarta kieszközölni, hogy lánya székesfehérvári esküvőjén és lakodalmán részt vehessen.

Az ötödik magával akarta hozni – mivel nincs kire hagynia – Cili nevű macskáját.

A hatodik – Isten ne rója fel Pali számlájára – olyan rút nő volt, hogy a vízfelszínre fölvetődő halak is megijedtek volna tőle. Ilyenek a bányarédek, gondolta Pál.

A hetedik, egy talpig melegítőbe öltözött amazon, Vas Pál képességeit vonta kétségbe, kora miatt, és így elállt a vállalkozástól.

A nyolcadik hölgyet Pál levitte a Dunára, hogy meggyőződjék annak evezőtudományáról. a csónakházban elkötötték a próba-ladikot, Mancikát, mert azt így hívták. Elsodorta a Duna mindkettejüket, miután beleültek. Aztán Pál kivezett.

A kilencedik jelentkező kacska-kezűnek mutatkozott. Vas Pál kétéves Volkswagen Golfján vitte őt vissza Dunaföldvárra. A hölgynek már a ki- és beszállás is nehezen ment.

Pali már-már feladta a dolgot, amikor egy csengő hang jelentkezett Visegrádról.

„Itt Szombatiné Gál Bori beszél. Kérem, ha látni akar, jöjjön el értem, mert a fiam kocsija lerobbant. Egyébként lelkesen érdekel a vállalkozás.”

Pali nem volt rest, bevetette magát a Volkswagenbe, a visegrádi Kossuth utcáig meg sem állt.

Szombatiné Gál Bori, szőlőkert tulajdonos, nyugalmazott angoltanár nő a kertkapuban várta. Szemrevételezték egymást. Az asszony egy ősz hajú, középmagas férfit látott, kezében két evezőlapáttal, melyeket

úgy ingatott a feje felett, mint két nyurga magasugró lécet. A férfi magas domború homlokán egy orrtövög futó, vastag, függőleges ránc húzódott. Javakorbeli, gondolta a nő, a férfi izmaira tekintve.

A férfi egy arányosan gömbölyű, középkorú asszonyt látott, rajzos csupasz lábszárakkal, apródfrizurával, csillogó barna szemekkel, kipirult orcával. Két kézzel integetett. Tűzrőlpattant nő, vélte Pál.

Megismerkedtek. Délután lévén megeáztak. Aztán lementek a hegy derekába vágott borospincébe, ahol a hét gönci hordót, illetve azoknak tartalmát megköstolhatták. Volt ott egy adag megízlelendő rizling, rozé, a szőlőskertek királynőjéből készített édes bor, valamint egy hordónyi Ezerjő. Poharazgatás közben beszélgettek, tudakozódtak. „A férjem ingyenc amatőr borász volt.”

„Kipróbáljuk az evezést?”, kérdezte a férfi.

„Kipróbálhatjuk. Lent a mólóban van egy csónakunk. Apámról maradt ránk, a BUDA nevű vontató, majd tolató kapitánya volt ő, Regensburg és Sulina között vitte-hozta az árut holtáig. Aztán a férjem, Szombati Gáspár használta a csónakot, mikor pecázni vagy kecézni ment. Végül fiam, Tibor kezébe került a ladik, ő bort szállított és szállít vele Túl-Dunára. Főleg barátoknak, ismerősöknek.

„Bánná, ha mi ketten is kipróbálnánk?”

„Ha úgy akarja.”

„Kérem, használja ezt az egyik lapátot.”

Vízre ereszkedtek. A férfi lehántotta melegítőjét, és a meredek partról a Dunába vetette magát.

„Odaátig evezzen, de előttem járva”, kiabálta. Bori nem volt rest, húzott, magához vett, feszített és célirányosra véve a csónakot biztosan átevezett a túlpartra. Nem gyorsan, nem lassan, csak úgy, ahogy Vas Pált mintegy tízméternyi hátránnyal követni tudta.

„Kikötünk?”, kérdezte. A férfi nemet intett, és visszafelé indult. Csak a röndérek, a vízi tündérek el ne kapjanak, gondolta a nő, és föltúrte blúza ujját.

A visegrádi kikötőben a csónakba mászott a férfi.

„Hideg volt?”, kérdezte Bori.

„Nem teavíz”, felelte Pali. „Ám arra kellett gondolnom, hogy végigúszom a Dunán.”

„Hosszában?” csodálkozott Gál Bori, hogy a szája is tátva maradt, és kivillant egészséges, domború felső fogsora.

„A Fekete erdő aljától talán a Vaskapuig.”

„Három hónap alatt, mint az újsághirdetés közölte?”

„Az egész távból annyit, amennyire képes leszek. Néha napi harminc-harmincöt kilométert. Ha a Duna átlagsebessége a szlovák gátakig három kilométer óránként – néhol több, máshol kevesebb, a gátak előtt nulla, , akkor az én lassú, két kilométeres sebességemmel még kettőt adok hozzá. Ha napi négy és fél órát úszom, akkor olykor elérem a húsz kilométeres teljesítményt.

Rólam tudja, hogy ötvenéves vagyok, megírtam. Előbb-utóbb nagymama is leszek, a fiam megnősült. De hány esztendő maga, Vas Pál.

A férfi elmosolyodott, és evezője tollával hét X-et rajzolt a kikötő fövényébe.

„Jó karban van, látom.”

„Most én kérdezek” reszelte meg torkát Pali. „Maga olyan fiatal – miért hagyta abba a tanítást?”

„Pár évvel ezelőtt nyirokmirigy-daganatom volt. A tanítás helyett nekifeküdtem egy zöldség-gyümölcs-élelmiszer-diétakúrának, két év alatt legyűrtem a betegséget. Beata Bishop receptjét követtem. Azóta csak magántanítványaim vannak, Shakespeare nyelvére oktatom őket.”

„Jómagam tornatanár voltam az esztergomi gimiben, nyugdíjaztatásomig. Attól fogva azt csinálom, ami előtte mellékfoglalkozásom volt: edzem az öttusás fiúkat.”

E zárómondatot követően megjelent egy ifjú ember hébérrel a kezében, abban aranyló fehérborral.

„A fiam”, szolt Bori. A bor az asztalon álló metszett üveg poharakba csordult, a fiatal ember bemutatkozott. „Szombati Tibi vagyok.”

Pali felállt, kezét nyújtotta. A késő húszasait töltő, szőke aprókontyos fiatal ember a feje fölé magasodott. Én 178 centi vagyok, ez a srác biztos 190, gondolta Pál.

Tibor exkuzálta magát. „Sajnálom, hogy bedöglött a kocsim, és így magának kellett idejönnie, Pali bátyám, ha már így szólíthatom.”

„Ezt ne sajnáld, fiam. De mi lesz azzal a tervünkkel, hogy a te Hyundai kocsid tetején visszük el kanadai kenumát Donaueschingenbe?”

A három tátott száj közül Bori találta egyszerűbe föl magát, és megpergette nyelvét. „Pali, maga engem kiválasztott az útra, nemde?”

A férfi feje fölé emelte összekulcsolt két kezét, melyeket nagyra szabott genetikai módon az Úristen. Feleletképpen tehát meglegette az összekulcsolt mancsokat.

Az asszony kérdéssel folytatta: „Mi lenne, ha a maga Volkswagenje lenne a csónakcipelő?”

„Az nem lehet. Egyrészt az én kocsim tetején nincs csomagtartó állvány, másrészt a Golfot elígértem a lányomnak, Eszternek a nyárra. A vőlegényét látogatja gyakorta, Komáromban.”

Bori pirospozsgás ábrázata még jobban kipirult. „A túra a tervek szerint 92 napig tartana. Ha minden napért, mint csónakkísérő, húsz dollár jár nekem, akkor az út végén 1840 dollár – vagy annak megfelelő forint – üti majd a markomat.”

Vas Pál ezüstös üstökével bólintott.

Az asszony mezzoszoprán hangja coloratúrába csapva csendült: „Előlegezzen meg nekem ezer dollárt most. A harmadik szomszédomnak, aki használt kocsikkal kereskedik, van egy hatéves Passatja. Második kocsija. Ezt odaadja ezerért, mert manapság mindenki sóher. Benne van?”

Vas Pál megvakarta az üstökét. „Aludjunk erre az alkura egyet.”

A ház szűk volt, mert benne lakott Tibor is és terhes neje, Mariska. Vacsora után, mely résztelt májból, krumplipüréből és vöröskáposztából állott, Bori megágyazott Pálnak a tágas kamrában. A ház mögött növekvő vérbükk állott, törzsénél két tapsifüles és egy feketerigó hancúrozott.

Másnap megvették a Passatot. Tibor rászzerelte a tetőcsomagtartót, elhajtottak Esztergomba, fölpackolták a kenut, a többi fölszerelést, a sátrat, az evezőket, a vízestömlőt, a pecázót, a mentőmellényt, az enni-valót, a kiválogatott ruhákat. Pali egy gumipuskát is betett zsákjába. Célozgatni a fán lógó gyümölcsökre, gondolta. Koraeste részt vettek a litánián a bazilikában. Pali Aranyt idézte: „Áhítatos lélek szállja meg a nézőt, midőn itt a temérdek izmú oszlopokat látja.”

Bori megilletődően kérdezte: „Maga itt született, Pali, a bazilika mentén?”

Vas Pál mosolygott. „Itt születtem, Esztergomban. Itt kereszteltek a bazilikában. Apám itt volt – csaknem elhunytáig – a Bakócz kápolna restaurátora.”

„És a házasságkötés?” Bori Tibor fia kezét fogta.

„A feleségem, Kovács Gabriella budai lány volt. A Trombitás utcában laktak. Esküvőnk a Mátyás templomban volt, 1980-ban.”

Egy fehér galamb repült be a székesegyház nyitott kapuján, és Szent Antal szobrának fején telepedett le. Bori észrevette, és óvatosan Páduai Szent Antalhoz surrant. Minden vizsgámnál segítettél, susogta, és bugyellárisából kivett és belecsúsztatott egy tízezer forintost a szobor alatti perselybe.

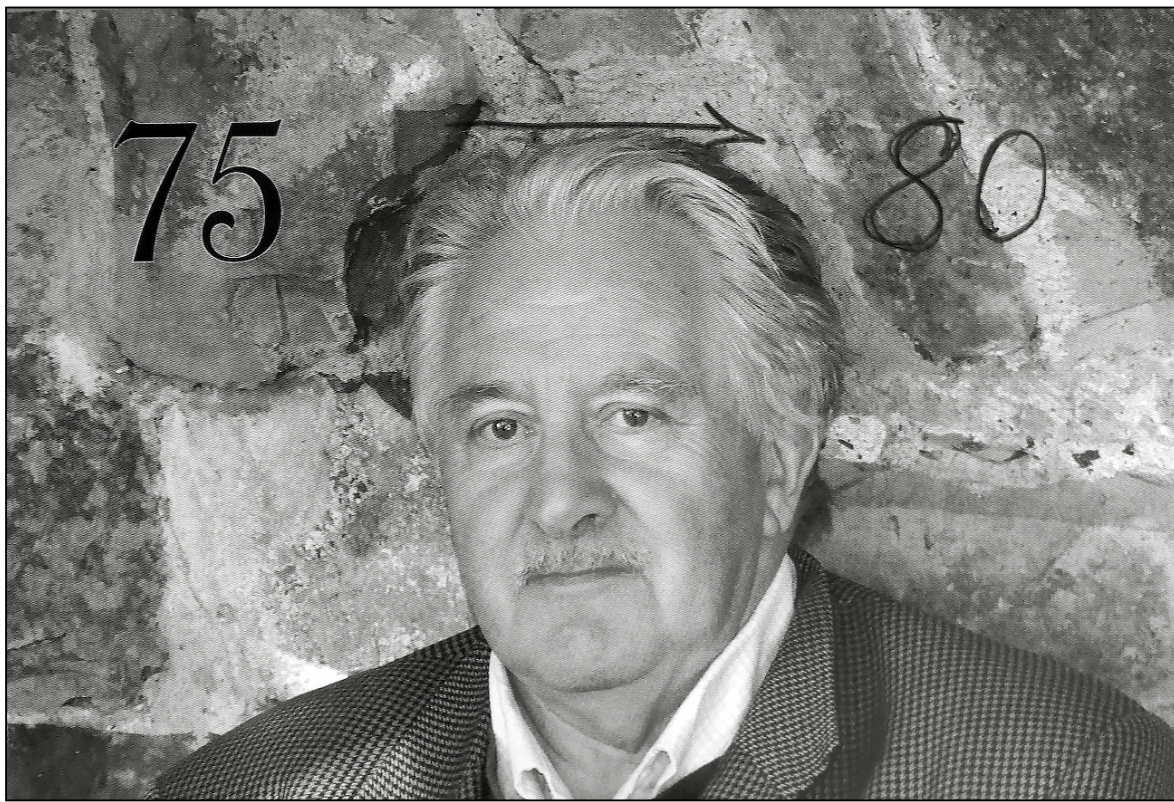
(A Dunaúszó című regény I. fejezete.)

Téli szél

(első versem, kelt 1943 karácsonyán)

Zúg a szilaj téli szél
a lövészárkokba beér
fázik ázik minden baka
ha nincs mit ennie
ha nincs mást mit tennie.
„Fázzatok, dideregjetek”
zúgja a téli szél

(Édesapám a Kárpátokban a védelmet
kiépítő csoport egyik vezetője volt)

As Tom saw him sometimes

He was a hobo with a dozen layabouts
On the road, day and night, begging, talking, walking;
the sun beat down, their sweat mingled with the smell
of olives and of distant orchids.
His hands forgot the plane, smoothed out,
but the feet roughened in the sandals
so when the shadows went to sleep he often couldn't,
and kept on pestering the stones and the stars.

He knew no woman, was very fond of kids
and always talked to them about his Dad;
some say, he was a good fellow, too good really,
others, that he was mad.

And as he sees Tom

There you are, the cleverest of them all-
so you believe, the only thing you do believe
but I don't.
Touch me! and push your thumb in hard,
as you would push – in a stretch of time-
the button of a machine-gun.
Words of doubt are bullets in my ribs,
yet each time I break, (the strongest when weakest
like all of you) I win:
you get convinced.
Not sweat not thorns not even the piercing lance
did hurt as much as a single faithless glance
that killed me.
But I rose again. Since before the doubt existed
I am.

Tomi olykor így látta Őt

Csavargó volt, egy tucat mihasznával
csámborgott, éjjel nappal kéregetett, dumált,
a nap tüzelt, verejtékünk az olajfák
és a szagos orchideák illatával vegyült.
Keze elfeledte a gyalut, kifinomodott,
de a saruban a lába megkérgesedett.
Amikor az árnyak aludni mentek
Ő gyakran nem tudott: szólongatta a köveket
és a csillagokat.

Asszonyt nem birtokolt, komálta a gyerekeket
és főleg a Faterjáról mesélt nekik.
Egyesek szerint jó, túl jó fickó volt,
mások szerint lökött.

És ahogy Ő látja Tomit

Nos, itt vagy te, a legokosabb,
azt hiszed, Én nem így tudom.
Érints meg és hüvelykedet nyomd
keményen oldalamba, ahogy - idővel -
a géppuska ravaszát nyomod.
Kétségeid bordáimban golyók,
de amikor török (legerősebb midőn
a leggyengébb, mint ti is) akkor nyerek.
Nem az izzadság, a tövisek, nem a lándzsa
fájt annyira, mint hitetlen pillantásaid.
Ezek öltek meg. De feltámadtam,
mert mielőtt a késég keletkezett
Én már vagyok.

(Az 1971-es New York-i költőverseny egyik díjnyertes verse angolul és saját fordításom-
ban magyarul.)

Itaka

Kértél:
adatott,
igen, tiéd a lány.

Tán
akartad is, nem is:
megszeretett – megszerettem
álomban és ébren is.

A test tüze
csak rőzseláng
de a léleké?
Indián tapló
a kenunak szánt fatörzsben
belülről perzsel a szerelem.

Milyen ez a magyar élet?

(L. J.-nek)

Kívül éled, belül éled
alul nézed, felül nézed,
nyelvben éled, hitben éled
Budapesten, Kolozsvárott
Torontóban is megéred.
Fjordok között, trópusokon,
őserdőben is megéled.
Szív szerint el nem cseréled,
két veséddel kivesézed,
zsigereidben zsongatod
kobakodban megkongatod
ha sok, vagy kevés a béred,
csak ezt éled, csak ezt éled,
cipeled az édes terhét,
sejtjeidben megsejtdíted
sírva vigadással méred –
terhe akkor is poggyászod,
ha a Himaláját mászod,
s könnyebb leszel mint a pille,
ha rá gondolsz verseinkre,
ha szívedben csobog Bartók,
ha Toldi vagy Erős János
és lelkedben Argentína
Erdélyországgal határos.
Milyen ez a magyar élet?
Egyszer, ha a végítélet
eljő, s elé megyek véled,
egy mentségünk marad hátra:
magyarul éltünk mi bátran!
Édes volt az, és nehéz volt,
csakezértis, csakazértis
hallatlanul csuda szép volt

(Buenos Aires, 1991)

Régi bajai Karácsony

Ha az Isten úgy ítél
Olykor korán jó a tél.
A szűzhó megül az ágon
Fehér lészen a Karácsony.

Sugovicán a jég alatt
Szipákolnak öles halak
Baltával ott léket vágunk
Lesz finom halpaprikásunk.

Akinek van korcsolyája
Betonhíd alatt a pálya
Imitt díszes halászbárkák;
Zöldek, meg kékek, sárgák.

Csússz le szánkó, Plovárián
Csússz le a töltés oldalán
Amott meg a lovas szán
Hó porzik a pej farán.

Vöröshídon – szó, ami szó
A pecáson megül a hó
Pecálóján egy jégcsap csüng
Menjünk haza srácok, gyerünk.

Ének zeng – betlehemesek
Jászolukban kis tehenek
Heródes is jelen vagyon
Ma senkit sem üssön agyon.

Vigyáz erre három király
Gáspár, Menyhért és Boldizsár
Közülük csak egy fekete
Boldizsár bizony a neve.

Mákos gubás bőved este
Mind az angyal szárnyát leste
Ki fent a mennyből lesuhan
Szárnya Karácsonyfából van.

Ferencesek templomában
Kisdéd fekszik jászolában
Jó szülei szeretgetik
Jámbor barmok melengetik.

Baja körül jeges vidék
Baja fölött magas az ég
Jézus ott van, Jézus itt van
Jézus bent a szívedben van.

Sztriptíz

Vesd le a bundád, aranyom;
Kandallómban ropognak a fahasábok.
Rád melegedne az irha – ide velem!
Íme, csodálom, még a kosztümben is
Elegáns, kívánatos alakodat.
Vedd le hát, kosztümkabátod, szoknyád
Bundádra fektetem a két göncöt
„Könnyűselyem kombiném is akarod?”
Még az anyajegyedet is
Mely ékesíti barna balkarod.
„Azt csak a bőrrömmel együtt kaphatod.”
Kosztümöd sorsára vágyakozik
Rózsaszín melltartód, fölül,
És tenyérszíni bugyid, alul.
Libbenj egyet, fordulj, perdülj
E két kis darab hozzám kerül.
Gyönyörű vagy, pucéron, de belül
Mi van? Barna és fehér bőrröd
Következik, alatta a húsidomok pirosak,
Az izmok, zsigerek, porcok sorakoznak,
Majd a vászonfehér csont, - vázad is szép,
és legutolsónak idemasíroznak a szervek,
a barna máj, a sárga lép, az
utcahossznyi szürkésfehér belek,
a két tüdőnyi lebernyegek.
Levetsz mindent, de megtartod
A szíved.
Ha összeszámolom: benned a vas
Elég egy közepes szögre,
Zsírod egy szappan készítésére,
Cukrod hat kávé édesítésére,
Meszed egy ketrec kimeszelésére,
Foszforod 2000 gyufafejre,
Magnéziumod egy savkötő
Tabletta legyártásához elég.

A kén benned elég lenne
Egy eb fertőtlenítésére.
Elég. Ebből elég!
Vissza az egészet
A kémiai
Laboratóriumot
És a tested
Részeit
Öltsd föl
Ruhádat is.
Mind
Visszaveheted
Cserébe
Csupán
Kérem a
Szíved.

A várakozók

Boldogok a várakozók mert
övék a remények országa.
A kenyérért sorbanállók
a fogorvos ajtónyílását lesők
az oltár előtt térdepelők,
mert éhük csillapítandó
fogfájásuk enyhítendő
felködlik, kibontakozik,
tollászkodik előttük a

jövendő

Boldogok a várakozók
mert tarsolyukban hordják a
holnapot.

A forradalomra
a kiszabadulásra

az ítéletre, a kivégzésre várók;
mert mögöttük:
lélegzik, liheg, jajdokol
a család, a falu, az ország:
így könnyű rostokolni,
sumákolni, sőt meghalni,
ha gondolatként továbbélünk
másban,
ha hősnek tudnak a gyerekek,
rokonok, ismerősök,
s mártírként emlegetnek titokban
az ellenzéki (ha vannak) politikusok.

De boldogok-é a kivésésre várók?
Az utolsó mohikánok, a dodók,
a kapitalisták, a mamutok?
Boldogok-é a nemzedékük kihalását várók,
ausztrál bennszülöttek, tibeti lámák, nemes kócsagok?

Mert meghalt bennük a jövő
mielőtt önmagára bomlott volna a gáz,
már determinált bennük a jelen,
a végsóhaj üteme lélegzetük,
mozgásuk rigor mortis izomparancs,
nyomukban tolakodó molekulák,
az erők ernyedvén, az anyagváltozásban
továbbvándorolnak.

Boldogok-é a molekulák?
Idegrendszer híján, az ősködtől kezdve,
aminosav lelkük közömbösen túri
a kozmikus taszigációt:
- fény – elektromosság – sugárzás –
tömegvonzás-e párkák, ezen öncélú
nagyhatalmak alattvalója, a törvény
előtt hétrét hajló molekula.
A várakozók, a törvénynek
engedelmeskedő egyedi erők.
Szunnyadó energiákkal ők is
boldog térdepelők.

Mókuskerék

Barátaim, rokonaim, ismerőseim
Címét keresem – erre való a háromszáz
Kártyából álló mókuskerekem
A pörgő címcédulák
Melyek a lét és nemlét

Két határvidékét ölelik át.
A színén a föld fölött élők listája,
Túloldalán az elhunytak visszája.
Ha a kerék órajáráásra forog
Elém tűnnek a felhívható telefonok:
Ha hátulját idézve forgatom
Túlvilági barátaimat kutatom,
Mókuskerekem immár két valóság.
A megszólítható és az emlék
Az elveszíthetetlen összefonódó örökkévalóság.

Hej, tartás!

Rátarti a fejtartás
ingyenes a pejtartás
jó állás a helytartás.

Meredek a pincegádor
lebotorkál József nádor.
Kiszolgálván minden urat
Teleki Mihály ott lent mulat.

Rátarti a fejtartás
ingyenes a pejtartás
mulass te is, pajtás!

Nagy hordókból bort vedelnek
mit nekem ti veszedelmek!
Ajkukon szép dalok kelnek
szabadulást ünnepelnek.

Szavalnak sok tarkabarkát,
eldanolják a magyarkát.
János gazda most KADAR-kát
tölt, s kínál egy malac farkát.

Szopja aztat Gyula Horn,
kerti törpe, torzonborn.
Eben guba, kutya mája
elegáns volt pufajkája.

Rátartás a fejtartás
kölcsonpénzből pejtartás...

Nagyot mulat ma Grósz Károly
ünnepnapon nem is, ne mis,
ne miskárolj!

Be is tartja ezt a Feri,
tüntetőket nem vereti.
Kemény fiú ez a Feri
az igaz szót kitekeri.

Rátarti a fejtartás
jól illett a helytartás.

Ám most mindennek már vége
magyar zászló a hegy ormán
azt lebegteti az Orbán.
Lobogtasd te is azt, pajtás
nem is lesz többé helytartás.

Virágkoszorú Etényi Ákosnak, temetése előestéjén

Azélia, magnólia, dália,
balzsamvirág, búzavirág, bársonyvirág,
csillagvirág, csipkevirág, ezüstvirág,
harangvirág, csipkevirág, ezüstvirág,
harangvirág, flamingóvirág, mákvirág,
cseresznyevirág, sárkánytyúkvirág, körömvirág,
galagonya, levendula, ibolya,
rózsa, őszirózsa, bársonyrózsa,
törökrózsa, pünkösdirózsa, laboda,
árvácska, boróka, veronika,
liliomfa, zsálya, orgona,
primula, petónia, gladióla,
oroszlánszáj, fájvirág, kutyatej,
kökény, kökőrcsin, kankalin,
majoránna, mirtusz, magyal,
jázmin, jácint, lilaakác,
aranyeső, jácint, gólyahír,
aranyeső, csikófark, som,
liliom, lótusz, üröm,
napraforgó, pipacs, büdöske,
sasliliom, szarkaláb, hupikékvirág,
szeder, százszorszép, dísz cseresznye,
gyopár, gyöngyike, rhododendron,
babér, tulipán, égőszerelem.

Vers az öregségről

A teniszben elszáll mellettem a röpte
fogsorom az idő félig kitörölte
mellúszásban, talán, tudok egynegyvenet
fejelésemért a fiam kinevet.

Elhagytam immár a hetvenötödiket,
hány nyarat érhetek még – hány telet?
Ha lóra ülök csakcsak leesem
bár az asszonyszerelmet még
esdekelem.

(Utolsó versem, kelt 2009. február 5.)

Péntek Borbála

Dublini jegyzetek, családi háttérrel

2005-ben hosszabb időt töltöttem Dublinban, az első munkahellyel próbálkozva, az angol nyelvvél ismerkedve, Kabdebó Tamás és családja vendenceként. Az alábbi írások apró élménybeszámolók.

Időjárás

– Írországban egy nap alatt lejátszódhat mind a négy évszak. – mondta Isti, vendéglátóm akkor 13 éves fia. Hittem is, nem is. Annyi bizonyos volt, hogy az ég felettünk állandóan fókabőr szürke volt és naponta legalább háromszor esett az eső. Felfigyeltem a szomszédban lakók teregetési technikájára: nem úgy volt, mint itthon, hogy a csapadék első jelére már szaladnak és szedik be a cuccokat. De nem ám! Ők egyszerűen addig vártak, míg akadt egy-két száraz, szeles óra, amikor megszáradtak a ruhák és csak akkor szedik be őket. Néha napokig lógott a teregetőn ugyanaz a garnitúra.

Az eső is különböző formákban csapódik le az ír lankákra: van, hogy a szél irányában szinte teljesen horizontálisan esik, egyenesen az ember fülkagylójába. Vagy féldecis cseppekben ömlik megállás nélkül és patakká változtatja a Temple Bar macskaköves utcáit. Vagy csak szitál egész nap. Hidegen, élesen, kegyetlenül.

Aztán megtörtént a váratlan is, ami bármilyen időjóst zavarba hozna. A Grafton Street-en, Dublin főutcáján sétálgattam ráérősen egy áprilisi délelőtt. Tehát papírforma szerint tavasz volt. Eleredt az eső, de ez ugyebár nem volt szokatlan. Az már annál inkább furcsának tűnt, hogy mire a lemezbolthoz értem, a felhők eltűntek és a helyébe ragyogó, meleg napsütés érkezett. Az emberek levették a kabátjukat, feltették a napszemüveget és élvezték a váratlan áldást. Nem tettem meg azonban húsz lépést Molly Maloon szobráig, az ég máris beborult és szabályos, szép pelyhekben hullani kezdett a hó. A Starbucks kávézóhoz érve újra kisütött a nap, de akkorra már a vérnyomásom koffeint követelt. Beültem hát és az üvegfalon keresztül kábultan figyeltem ezt az időjárás paradoxont, ami még vagy fél órán át ugyanígy váltakozott. Azt hiszem, ekkor kezdtem kapizsgálni, miért is lehet az, hogy az ír a legpiásabb nemzetség... (Természetesen a saját büszke bevallásuk szerint.)

Megjegyzés: a sok esőtől zöldell olyan smaragdosan a fű, amit az ír marhák legelnek, így bizonyítottan az „Irish steak” a legfinomabb a világon. És meglepő módon a pálmafák is bírják ezt a klímát. Tamás háza előtt is állt egy a kocsibeaállón. Imádtam azt a pálmát. Egyszerűen nem hittem el, hogy itt megél.

Horgászat

Tamás nagy horgász. Gyerekkorától hódol ennek a szenvedélynek. A világ számos pontján élt és halászott kalandos élete során. Megbeszéltük hát egyik alkalommal, hogy másnap felkerekedünk a tengerpartra és belógatjuk a zsinórt. Tamás megkért, hogy, mivel úgyis mentem be a városba (családi házuk Newcastle-ban volt, Dublintól húsz kilométerre), vásároljak neki csalit a horgászboltban, ami egy meglehetősen központi helyen található, a Temple Bar, a buli negyed mellett. Leírta egy papírra angolul ezt a szót: Rugworms. Akkor még nem sejtettem, hogy ez a szó még napokig fog kísértetni és örökké a szótáramba vésődik.

Egész napos álláskeresés után, kifelve, kikenve, hosszú vörös körmökkel besétáltam hát hazafelé a horgászboltba és a foghíjas eladó orra alá dugtam a papírt. Ő manga figurákat megszegyenítően tágra

nyílt szemekkel nézett rám és mondott valamit, amit nem értem, így hát csak mutogattam a papírra és kitartóan ismételttem: rugworms. (Ami szabad fordításban annyit jelent, szőnyegféreg.)

Végül hátrament a raktárba és visszatért három kis dobozzal. Mindháromban hemzsegték a százlábú gusztustalan rokonára emlékeztető, undorító férgek. Egymás hegyén-hátán nyüzsögtek, hosszú csápjaikkal birizgálták egymást és kapargatták a doboz falát. Az eladó mindkét fogas mosolyát rám villantva, szinte kihívóan kérdezte, hogy melyiket szeretném. Találomra ráböktem az egyik dobozra és magamban imádkoztam, hogy a doboz még áttekeri tíz réteg fóliával, majd egy páncélozott széfbe helyezi, de persze nem ez történt, csupán csak visszapattintotta tetejét. A 68-as buszon végig hallottam a hátborzongató kaparászt és az egymáson csusszanás titokzatos zörejét. Alig vártam, hogy hazaérjek. Otthon aztán kiderült, hogy jól választottam. (Úgy tűnik, a férgekhez kitűnően értek.) A csali tehát beszerezve, másnap indultunk.

Reggel, mikor kinéztem az ablakon, láttam, hogy az időjárás még a szokásosnál is szörnyűbb: nem csak a heves eső, de viharos szél is dühöngött. Arra gondoltam, ez a kirándulás így biztosan dugába dől. Akkor még nem tudtam, hogy Tamás rettenthetetlen.

Átjött értem a megbeszélt időben és szörnyülködve nézett rám:

Ez az összes ruhád? Így nem jöhetsz horgászni! Mindjárt keresek neked valami meleget a sajátomból.

Valóban igaza volt, hiszen az anorák és a hegymászó felszerelés nem fért be a poggyászomba a rúzs és a színes kis toppok mellé... (Első külföldi út, nagyon fiatal lány!) Több réteggel később úgy néztem ki, mint egy dzsungelharcos szumó birkózó szkafanderben. De nem fáztam, ez való igaz.

A tengerpart, Blackrock bő háromnegyed óra volt autóval. Mire odaértünk, az eső egy kicsit alábbhagyott, de a szél ugyanúgy tombolt. Arra számítottam, hogy teljesen kihalt lesz a part, de jó páran sétálgattak, főleg kutyások és a legnagyobb döbbenetemre egy idősebb úr még úszott is egyet a jéghideg vízben.

Tamás a magas sziklákön egy viszonylag szélárnyékos zugban talált megfelelő helyet, hogy horgot vessen. Felfűzött pár kövér férget és vártuk a kapást. Dermedten figyeltem a háborgó tengert, a tarajos hullámokat, míg váratlanul valaki szembe nem nézett velem. Egy gombszemű, pöttyös fejű foka volt. Végül csak egyetlen árva kis rákot fogtunk, amit Tamás megfőzött levesnek.

Gasztronómia

Annak, aki huzamosabb ideig él külföldön, sok dolog hiányozhat. A szülei például, a kedvenc könyvei, helyei vagy a barátai. Úgy gondolom, a honvág első jele, ha egyre gyakrabban hallucinálsz az ismerőseidet az utcán. Akiknek láttán a szíved megdobban és integetsz, akikről aztán kiderül, hogy vadidegenek, te pedig olyan kiábrándultságot érzel, mintha megszakadna benned valami. Persze ott az internet, hogy tartsd a kapcsolatot, ha belejössz a nyelvbe, izgalommal olvashatsz a pletykalapokat és szótárazhatsz. Az egyetlen, amit nem tudsz pótolni semmi mással, az a kaja.

Senki nem értékeli a fodros kocka metéltet addig, amíg nem készített spagettiből krumplis tésztát. Háromszor kell lecsót főzni kaliforniai paprikából, mire rájössz, hogy azért keserű, mert a zöldet nem szabad beletenni. Hogy májat vehess, messzi-messzi bevásárlóközpontba kell utaznod, a pirospaprika igazi kincs a spanyolok chorizoja pedig nem szalámi. A magam részéről állandóan éhes voltam a hazai ízekre, akkor kezdtem el magam is főzni.

Mindez talán karácsonykor volt a legrosszabb, amikor a fele királyságomat és az összes barna mártásos pulykát odaadtam volna egy jó töltött káposztáért. Tamás és a felesége, Anna olyan kedvesek voltak, hogy meghívtak, töltsen Anna családjánál a karácsonyt. Náluk három generáció élt együtt: a két szülő, Anna nővére és férje, valamint az ő két fiuk. Nem lehetek elég hálás a vendégszeretetükért és a kedvességükért.

Még ajándékot is kaptam, amire nem is számítottam és a nagyi a kísérőkártyára azt írta: az írországi nagymamától. Néztünk családi videót a papa kilencvenedik (!) születésnap bulijáról, aki saját bevallása szerint azért olyan fitt, mert minden nap fürdik a tengerben. (Aha!!) Minden mesés volt, csak hát a vacsora...

Persze itt is volt pulyka. Az volt a harmadik vagy negyedik nap, hogy csak pulykát ettem, hiszen az étteremben, ahol dolgoztam, szintén ez volt a karácsonyi menü. Volt egy csomó bébi is: bébi répa, bébi kukorica, bébi borsó és minden, ami létezik miniben. Miután belakmároztunk, mindenki sóvárogva a desszetről kezdett beszélni és emlegettek valakiket, Bent és Jerry-t. Az agyam széleseben pörgött, vajon kinek a nevére emlékszem rosszul a családból, vagy várunk még valami rokont talán? Végül nem bírtam tovább és megkérdeztem:

De hát kik ők? Ki Ben és Jerry?

Nagy nevetés támadt és kivettek a mélyhűtőből három adag fagyit, amit a Ben and Jerry's cég gyárt és ez a márkanév. Na, bumm, gondoltam, fagyit karácsonykor. Ezek aztán tényleg furák. De az első kanál után mindent megértettem. A Cheesecake Brownie, menyeeien könnyű, tejszínes csoda, omlós csoki darabkákkal. A Cherry Garcia savanykás, igazi meggydarabokkal és pillecukorral, mintha friss gyümölcsből készült volna tegnap. A Chocolate Peppermint Crunch után pedig úgy éreztem, hogy soha többé nem akarok fogat mosni.

Induláskor megköszöntem mindent és azt is, hogy összehoztak Bennel és Jerryvel, az új legjobb barátimmal.

Néhány szó a fiatalokról

Egészen sajátos kultúrája van a bevándorlók (így neveztük magunkat) táborának egy külföldi, befogadó országban. Mivel mindannyian a glóbusz különböző pontjáról jöttünk, ugyanolyan szinten beszéltünk angolul és ugyanannyira (semennyire) értettük az ír akcentust, hamar kapcsolatot tudtunk teremteni. A legtöbben egyetemisták voltunk, akik halasztottak. (A spanyol állam ösztöndíjat fizet azoknak, akik egy évre angol nyelvterületre mennek élni, hogy megtanulják a nyelvet...) A nyelviskolában, ahová Tamás tanácsára iratkoztam be, megismerkedtem Paoloval, a spanyol fiúval. Ő egy olyan házban lakott, ahol csak korunkbeli, húsz egynéhány éves fiatalok laktak a világ minden tájáról: finn, lengyel, ausztrál, francia, olasz, luxemburgi, svéd és még ki tudja? Kétszintes családi ház volt, felül a lányok, alul a fiúk, középen nagy nappali, óriási tévé, konyha. Nagyon sokat lógtam náluk a Pigmalyonban, így hívták a házat. A hűtőn flórtszótár volt, mindenki rávéste a saját nyelvén a legjobb felszedő dumákat. Óriási buli volt Halloween-kor, olyan elképesztően profi maskarákkal, hogy az Operett Színház sírva könyörögne a receptért. Akkor kezdtem el igazán komolyan foglalkozni a nyelvtanulással, mert nem bírtam elviselni, hogy nem tudom magam olyan választékosan kifejezni, mint szeretném.

A két legjobb barátom a munkatársam volt az étteremben: Sandra, a spanyol újságíró és Luca, az olasz mini amorózó. Mindig így jártunk hárman és, mivel én voltam a legfiatalabb, nagyon vigyáztak rám minden buliban. Mert buliból nem volt hiány.

Azt tudni kell, hogy Írországban elég szigorúak a kocsmatörvények. Huszonegy év alatt senki nem léphet be a klubba és nem fogyaszthat alkoholt. Ittas vendéget nem enged be a kétajtós szekrény biztonsági őr, és ha nem viselkedsz kulturáltan, azonnal kidobnak a helyről. Van még egy szabály, ami még ennél is súlyosabb: minden éjjel, pontban kettőkor kigyúlnak a fények, elhallgat a zene és vége a bálnak, bármekkora legyen is a hangulat.

Emiatt aztán Dublinban egy egészen kiépített házibuli hálózat működött. Ebben főleg a spanyolok jeleskedtek és szinte minden napra akadt valami. Így jutottam el, Sandrának hála, egy úgynevezett „pusztító

partyra”, ami annyit tesz, hogy a házat lebontották másnap és mindent szabad volt: festettünk a falakra, ott szívtuk a cigiket, ahol akartuk, vittünk pár csempét haza emlékébe. De ne úgy képzeljétek el, mint itthon egy sima házibuli lappal, itt kérem mindkét emeleten más DJ volt profi szettel és választhattál, hogy nyugis zenére akarsz relaxálni vagy kemény rock-ra táncolni.

Aztán ott volt még a Mezz, egy underground pub a Temple Bar-ban, ahol minden szerdán fellépett egy reggae banda, apukám korabeli bácsikkal, de úgy dalolták a Bob Marley számokat, hogy belefacsarodott a szívünk. És elmentünk minden szerdán táncolni a barátainkkal és olyan volt, mintha tartoztunk volna valahova. Egymáshoz leginkább.

Az ember nem is gondol arra, milyen erős kötelékek ezek, egészen addig, míg valaki haza nem megy. Mert bizony előbb utóbb mindenki visszament és folytatta az addigi életét és megpróbált felnőni, több-kevesebb sikerrel. A mi kis triónk felbomlása Szent Patrik nap után nem sokkal, Sandra távozásával kezdődött, ami persze egyben búcsú házibuli is volt. Mindenki sírt, nagyon sokat ittunk, és fogadkoztunk, hogy persze, tartani fogjuk a kapcsolatot. Sandra lakásához kulcsom volt, hogy bármikor bent aludhassak a városban, és tőle tanultam az egyik kedvenc receptemet, a pasta el pestót. Ami egyébként annyiból áll, hogy megfőzöd a téstát és ráöntöd a pesto szószot. Meg kell említenem, hogy Sandra inkább volt partimacska, mint konyhatündér, de nagyon büszke volt eme ételkölteményre, amikor egyszer meghívott bennünket vacsorázni.

Maradtunk hát Lucával ketten, de az már nem volt igazi. Nem sokra rá aztán engem is kirúgtak az étteremből és a vakáció is lejárt, így szétszéledt a csapatunk.

Nemrég azonban, egy- két éve, hála a facebook-nak, újra egymásra találtunk és sokszor beszélgettünk hármasban a régi szép időkről, amikor (nagyon) fiatalok voltunk és szabadok, amikor nem érdekelt a holnap és óriási erőt adott az, hogy boldogultunk egy idegen országban.

Sport élmények

Tamás és családja nagyon szeretnek sportolni. A kisleányával együtt elmentünk például golfozni, (ami a látszat ellenére nem egy könnyű sport) természetesen kikaptam. Voltunk még pool-t játszani is, ami a biliárdhoz hasonló, csak itt egy meghatározott sorrendben kell lelökni a golyókat. Persze ez a meccs is az én vereségemmel zárult.

Az én kedvenc sport történetem (már ha ezt nevezhetjük így) mégis a rugby-hez kapcsolódik. Úgy kezdődött, hogy egyik nap elfelejtettek nekem szólni az étteremben, hogy másnap csak később nyitunk. Persze akkor egyszer odaértem időben, de nem volt ott senki, az ajtó zárva, most mit tegyek? Nem volt nagyon rossz idő, persze ez esőt leszámítva, elmentem hát a közeli parkba és felültem a könyvemmel az egyik kis zenepavilon szélére olvasni. Egyszerre csak arra lettem figyelmes, hogy zöld-fehér mezbe öltözött, kigyúrt fiúk kezdenek labdázni alig pár méterre tőlem. Mivel fogalmam sem volt, kik azok és milyen játékot játszanak, hát olvastam tovább. Eltelt tíz perc és fotósok, valamint sikító rajongók lepték el a parkot. Kiderült, hogy az ír nemzeti rögbi válogatottnak tartott nyilvános edzést, hogy népszerűsítsék a csapatot. Másnap az összes újság címlapján erről cikkeztek, és az egyik képen felfedeztem magam, ahogy a háttérben rezignáltan olvasok, feltett lábakkal.

Utóirat

Sok minden kimaradt ebből az írományból. Mint például az, amikor életemben először szolgáltam fel, tálcával a kezemben és egy huplis szőnyeggel borított lépcsőn kellett felvinnem húsz ír kristály poharat az emeletre, miután a főnököm megemlítette, ha egy is eltörik ezekből a poharakból, az egy heti fizetésembe kerül. Soha nem felejttem el a remegő kezem és a kristály csilingelését.

Vagy azt a napot, amikor az észak írek eljöttek Dublinba, és szétdúlták a várost. Legálisan. Hogy levezethessék a feszültséget. Nem felejttem a tüzeket, a betört kirakatokat és a félelmet hazafelé menet. Azt sem felejttem, hogy ott laktam, amikor meghalt a nagynéném és Jen és Les, a legjobb szívű lelkész pár vigasztalgotott.

A karácsony utáni óriási leárazások, a Szent Patrik nap, amikor bezöldül a város (sőt még a sör is), az utcán talált 40 euró, a kedvenc törzsvendégem, aki egy az egyben úgy nézett ki, mint Kabos László. Hogy mennyit kerestük Tamás szemüvegét együtt, mert folyton máshová rakta le, vagy azt a bensőséges beszélgetést, feleségével, a hegedűművész Annával, a koncert után a kocsiban. Vagy mikor egyszer kizártam magam és Istivel majdnem be kellett törnünk az ajtót. Aztán ott van még a lett pasim, aki kis tökfeknek szólított, meg a másik, az ír üzletember, aki minden nap bejött és olyan jóképű volt, hogy soha nem mertem hozzá szólani és az új zélandi, akivel együtt laktam, és ő legendákat mesélt a népéről. Felejthetetlen élmény ír népzene hallgatni Guinness-t kortyolgatva a Piros Pubban.

És vannak azok a titkok, amik jobb, ha ott maradnak Dublinban, a Félpénzes híd alatt egy kőbe vésvé. Ott, ahol a Liffey folyó egymás után hármat loccsan, pontosan annál a négylevelű lóherénél, amit a háromlábú Lucky kutyám úgy szeret szagolgatni. Ahol néha hallani lehet a tündérek és a manók lábainak csoszsanását, na, ott hagytam a fiatalságom egyik legszebb darabját. Egyszer talán visszamegyek érte.

Makkai Ádám

Izompacsirta és szellemóriás: Kabdebó Tamás 80 éves?

Drága Tamás haverunk, ki leszállsz a sötétlő nyolcvanas évek lejtőjén—sose félj—hisz a meghitt, régi bizalmas jóakarók serege fog e hírre kiszállni sietve nagy garral kimutatni a tényt, hogy a vízben még fiatal vagy!

Vén Duna, szép Balaton—hogya a sportuszodát hanyagoljam—s mentél Te máshova is le, a gőzös, erős Okeánosz trópusi tájaira hol az izzó nap ki-kihívott versenyt úszni Guyana legizmosbb ifjai ellen.

Közben mikor lepihent a nagy inger, e héroszi étvágy, nagy Duna-művedet írtad, a korszak hősi regényét, melyben a cél a határok áthidalása a nagy Duna völgyben.

Mi vagy Te?—mondd meg—netán csupa ész keveredve izommal, vagy lehet az hogy az izmaid mind ésszé finomodtak egy életbe sikerítvén az Apolló-Herkules embert?

Pomogás Béla

Kabdebó Tamásról – három nézetben

Személyesen

Kabdebó Tamás egy esztendővel járt fölöttem a budapesti egyetem bölcsészkarán. Ismeretségünk mégsem ezekből az időkből, vagyis az ötvenes évek közepéről való, hanem jóval későbből, már a hetvenes évekből. Tudtam róla már korábban is, hiszen az egyetem kiváló hallgatói közé tartozott, és az ötvenes évek elején (még a Nagy Imre kormánya által bevezetett reformok előtt) politikai indítékok által vezérelt fegyelmi eljárást folytattak vele szemben, ennek híre természetesen bejárta az egyetemet. Csak a moszkvai XX. kongresszus után térhetett vissza tanulmányaihoz, így lett a forradalom idején fegyveres felkelő, majd nemzetőr, és így kellett a forradalom leverése után nyugatra menekülnie. Ezek az emlékeim azonban felettébb halványak voltak, és csak jóval ezután találkoztam nevével ismét a londoni *Irodalmi Újság* és a müncheni *Új Látóhatár* lapjain. Ezeket az emigrációs kiadványokat a Széchényi Könyvtár úgynevezett „zárt osztályán” ismerhettem meg, ahová, mint az Irodalomtudományi Intézet munkatársának, szabad bejárásom volt. Még később ismertem meg Tamást személyesen, ahogy emlékszem, a Párizsban közre adott *Magyar Műhely* című folyóirat valamelyik bécsi találkozásán – már a nyolcvanas évek elején. Azonosítottuk egymást, baráti kapcsolatba kerültünk, ha Budapestre látogatott, felkeresett, megajándékozott könyveivel. Meglehetősen szoros barátság alakult ki közöttünk, természetesen a közös politikai meggyőződés következtében és az ugyancsak közös irodalmi eszmények miatt, mindketten a *Nyugat* körül gyülekező modern magyar irodalomban találtuk meg érdeklődésünk tárgyát, és olyan kedves költők voltak, mint József Attila és Illyés Gyula.

Volt még valami, ami Tamással igen hamar összekötött – és ez Baja volt, a Duna-melléki kisváros, valamikor büszke megyeszékhely, akkoriban (főleg a jugoszláv határ közelsége következtében) fejlődés-képtelenségre ítélt település. Tamás bajai családból származott, ha Magyarországra érkezett, legalább egy napra felkereste gyermekkorának idillikus otthonát – nagyregényében: a *Danubius – Danubiában* erről a gyermekkorról igen bensőséges képeket talál az olvasó. Nos, Bajához nekem is volt némi közöm, anyám leánytestvére és annak családja telepedett le ott a háborús viszontagságok után, nagynénem franciát tanított a Béla király Gimnáziumban, nagybátyám a kertészeti főiskola tanára volt. Minden nyáron megfordultam náluk, nagyokat fürödtünk a Sugovicában, nézegettük a szép magyar és bunyevác lányokat, vasárnaponként látogattuk a ciszterciák templomát. Tulajdonképpen találkozhattam volna ott Tamással is, sajnálkozom azon, hogy akkor és ott ez az ismerkedés elmaradt.

Valójában akkor alakult ki közöttünk szorosabb baráti viszony, midőn az 1989-es történelmi átalakulások (a „rendszerváltás”, jaj, de utálom ezt a kifejezést, ahogy akkoriban a frissen hivatalba került miniszterelnök, Antall József, gyermekkori jóismerősöm, hangoztatta: az ember az „alsóneműjét váltja, nem a rendszerét”), tehát maradjunk ennyiben: a történelmi átalakulások, azaz a kommunista rendszer bukása után Tamás gyakrabban és alkalmanként hosszabb időre Magyarországra (Budapestre és természetesen Bajára) látogatott. Ilyenkor rendszeresen és több alkalommal is találkoztunk, volt rá időnk, hogy megvitassuk a közélet és az irodalom eseményeit. Nem mindig voltunk elégedettek velük, Tamás például kívánatosnak tartotta volna, én ebben egyetértettem vele, hogy az új Magyarországnak, a „magyar megújulásnak” figyelmesebben kellene érdeklődni a nyugati magyar emigráció sok évtizedes tapasztalatai iránt, és hatékonyabban kellene igénybe vennie az odakünn felhalmozott tapasztalatot és tudást. Ma is az a véleményem, hogy az ország jobban járt volna, ha az itthon felszínre került politikai és kulturális alulképzettek (majdnem ezt írtam: „nímándok”) zavaros eszméivel, folyamatos törtetésével és ádáz pozí-

cióharcaival szemben a nyugati demokráciák eszményein és magatartásformáin nevelődött politikai (kisgazda, szociáldemokrata, kereszténydemokrata, ötvenhatos) emigrációnak ad nagyobb hazai teret, vagy legalább igényli és meghallgatja jószándékú tanácsait.

Azután elkövetkezett egy szép május, mégpedig 2000-ben, midőn feleségemmel elutazhattunk Írországra és bejárhattuk ennek a csodálatos országnak a városait, tájait. Utazásunkat Tamás szervezte és az ő baráti nagylelkűsége segítette: ő várt bennünket a dublini repülőtéren, majd a neves egyetemi városban (amelynek könyvtárát igazgatta), vagyis Maynooth-ban vendégül látott minket könyvtárnak berendezett régebbi kis lakásában, nagyszerű halvacsorákkal traktált bennünket, a halakat természetesen, mint régi dunai horgász, ő maga fogta ki a Liffey folyóból, végül pedig az ő kis kocsján jártuk be Írország városait: Kilkennyt, Corkot, Limericket, Galwayt, Droghedát, azaz az ország nagy részét az Angliától elválasztó Szent György csatornától az Atlanti óceánig. Ennek az utazásnak az elbeszélése tulajdonképpen egy egész könyvet kitöltene, varázslatos kora-középkori templomokban, várkastélyokban és egyetemi könyvtárakban fordultunk meg és megesett, hogy egyik alkalmi házigazdánk (akinek vendégszobájába a nevezetes B+B, azaz Bed and Breakfast idegenforgalmi hálózat révén kerültünk egy éjszakára), meghallva, hogy magyarok vagyunk, nyomban az ötvenhatos forradalom iránt érzett lelkendezéssel fogadott bennünket. (Tudott Nagy Imréről és Mindszenty József hercegprímásról is.) Az írországi utazás felejthetetlen emlék maradt, és ennek része a bennünket Tamással összekötő barátság élménye is. Természetesen azóta is sokszor voltunk együtt, Budapesten, a tokaji írótáborban vagy legutóbb éppen Székesfehérváron, ahol a városi könyvtár olvasóinak mutathattam be kitűnő barátomat. Most, hogy nyolcvanadik születésnapját ünnepeljük, még sok hasonló találkozást, eszmecesterét kívánok mindkettőnknek – Isten éltesse Tamás!

Világjárás

Kabdebó Tamás szépírói munkásságának, ahogy magam látom, két nagyobb területe: érdeklődési köre van. A magyar társadalom, különösen a magyar értelmiség és ifjúság szerepe az 1956-os forradalom eseményeiben és a nyugati világban szétszóródott magyarok, különösen a forradalom napjaiban szerepet és küzdelmet vállaló fiatal értelmiség elhelyezkedése a nyugati társadalmakban. Először a külföldön szerzett, ahogy mondani szokás: „emigrációs” tapasztalatok irodalmi ábrázolását érinteném. Ilyen tapasztalatok bőségesen találhatóak azon az „irodalmi térképen”, amely Kabdebó Tamás változatos életútjának állomása-it örökíti meg. Azokra a tapasztalatokra gondolok, amelyeket az író Angliában és Itáliában szerzett – ezek még nem voltak igazán rendhagyóak, hiszen az európai kontinensnek ezeket a tájait korábban olyan magyar írók is bejárták és megörökítették, mint Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, Márai Sándor, Cs. Szabó László, Szerb Antal és persze mások. (Irodalmunk jeles egyéniségei, miként ez közhely, általában Párizsban és a német városokban szereztek tapasztalatokat.) Kabdebó Tamás helyismerete és tapasztalata ennél jóval szélesebb körű, mindenekelőtt Latin-Amerikában és persze „második hazájában”: Írországra töltött éveire gondolok.

A nyugati világban helyét kereső magyar íróként igen figyelemreméltóak azok az írásai, amelyekben a trópusokon: a közép- és dél-amerikai országokban és kultúrákban szerzett tapasztalatait örökítette meg. Közvetlen előzményekként talán csak Remenyik Zsigmond és a vadászíróként, útirajzok írójaként ismert Molnár Gábor említhető meg. Az ötvenhatos emigrációnak a nyugati diaszpórában élő író-képviselői minden elfogultság nélkül számoltak be a távoli országokban, a messzi kontinenseken az idegen kultúrákban szerzett élményekről. Közülük Kabdebó Tamás Guyanát, Ferdinandy György Puerto Ricót járta be, s persze mindketten otthonosak voltak az Antillák kalandos szigetvilágában. A kaland, mint epikai tényező, ahogy ez Remenyik Zsigmond és Molnár Gábor esetében is történt a latin-amerikai világ ábrázolásának

is egyik fontos eleme, ugyanakkor ezek az írások pontos képet adnak arról is, hogy milyen tapasztalatokat szerezhetett egy magyar író, akit életének minden mozzanata az európai kultúrához köt, abban a világban, amely számára eredetileg idegen volt. Az idegenség később otthonossággá szelídült, Kabdebó Tamás nemcsak munkájának lehetőségét és értelmét találta meg az általa belakott távoli világban, hanem közeli ismeretségbe került azokkal a természeti és művelődéstörténeti tényezőkkel is, amelyeket az óceán túlsó oldalán ismert meg.

És persze a tapasztalatok nyomán szépirodalmi művek születtek, így a *Magyar Odisszeuszok*, az *Évelő* és *Az istenek* című kötetek, végül az 2009-ben (a *Pannon Tükör* kiadásában) megjelent *75 – novellák, elbeszélések* című kötet többnyire kalandos eseményekről számot adó darabjai. Ezekben az elbeszélésekben valóban kinyílik az olvasó előtt a nagyvilág, olyan tájakat, városokat, kultúrákat és embereket ismer meg, amelyekkel, akikkel legfeljebb a kalandregényekben találkozhatott. Mégsem pusztán a kalandos események és a távoli országok és kultúrák bemutatása alakította ki ezeknek az írásoknak a „lelkét”, hanem az elbeszélőnek az a személyisége, amely mindig igen őszintén és megfontoltan, széles körű műveltség és történelmi tapasztalat birtokában reflektál a nagyvilágban szerzett élményekre. Mondhatnám: mindig magyarként és magyar íróként, aki sohasem adja fel azt az identitást, azt a lelki kultúrát, azt a tradíciót, amelyet családjától örökölt. Kabdebó Tamás a *Magyar Odisszeuszok* című kötet bevezetésében (ő *Útmutató*-nak nevezi) így ad magyarázatot arról a kapcsolatrendszerrel, ami az elbeszélések „külső” történései, „külső földrajza” és „belső” történései, „belső földrajza” között létrejött: „A külső földrajz hősei, az esetenkénti ulisszeszek, valóságos figurák; az Azori Szigetektől Ausztráliáig, Kanadától Brazíliáig, különböző országokban, szigeteken, vagy éppenséggel ezek között hajózva élnek. A belső földrajz egyetlen protagonistája, aki saját lelkének tájait járja be csak félig odisszeusz, félig simplicissimus – de egészen magyar. Ez köti őt, a szerzőt, ki hol tanú, hol alany, hol mindkettő, a történetek főbb szereplőjéhez.”

Kabdebó Tamás itáliai, angliai és dél-amerikai elbeszéléseinek mindig érdekesítő a cselekménye, a környezetrajza vagy az emberábrázolása, a novellisztika mindazonáltal erősen személyes jellegű, mindig a szerző tapasztalatait és felismeréseit tükrében mutatja be azt az utat, amelyet nemzedékének egy része – a történelemben és az eszmék terepén – bejárt. Kabdebó Tamás guyanai kalandjainak elbeszélése során is képet ad a diaszpóra körülményei között élő nyugati magyar értelmiség helyzetéről és környezetéről. *Magyar Odisszeuszok* című elbeszélés-füzérének hősei például a nagyvilágban, leginkább Amerikában szétszóródott fiatal magyar tudósok és egyetemi oktatók. Minderről a következőket olvassuk: „Ott volt közöttük a sötét vitéz, a székelység bajnoka, a nagy viking szakértő, kinek donquijotés külseje kiváló szervezőképességről tanúskodó belsőt takart. Ott volt a dél-amerikai reference specialista, aki a Balaton partján született (...), ott volt az újvilági nemzeti bibliográfia munkatársa, aki Pesten volt kislány, ott volt a katalógizálás tudósa, a beszerzés jeles mestere, és ott volt az automatizálás programvezetője.”

Ezek a most említett „magyar Odisszeuszok” otthon vannak az egész nyugati féltekén, derűs természetességgel viselkednek a nemzetközi konferenciákon, a követségi fogadásokon és a távoli légi járatokon. Kabdebó Tamás mégis enyhe iróniával mutatja be őket, csakúgy, mint önmagát. Ebben Kosztolányi Dezső a mestere, miként az előbb idézett könyvének epizodikus szerkesztése is az *Esti Kornél* lírai szemléletét és epikus kompozícióját követi. Jól tudja, hogy „minden utazás annyit ér, mennyit azonközben önmagunkból beutazunk”. Mulatságos és kalandos beszámolóit nem pusztán a nagyvilágban bolyongó magyarok egzotikus élményeiről akarnak számot adni, inkább a személyiség alakulásáról: a lélek belső kalandjairól. Az elbeszélések mindig személyesek, ugyanakkor igen gazdag és tárgyyszerű képet adnak a nyugati magyar emigráció életéről, mozgalmairól, törekvéseiről. Ez a kép jóformán enciklopédikus, nem csak a jellegzetes élethelyzeteket, magatartásokat és embertípusokat mutatja be, hanem szinte dokumentarista hűséggel az emigráció nevezetesebb mozgalmait, tanácskozásait és képviselőit is. Arról már ejtettem szót, hogy milyen

találó iróniával jellemzi a nyugati magyar irodalom műhelyeit, nos, ugyancsak hitelesen (de őket inkább tisztelettel és szeretettel, mintsem iróniával) mutatja be az emigráns közösségek szellemi vezetőit, így Cs. Szabó Lászlót, akihez mindig a tanítványi, sőt fiúi hűség fűzte, vagy Király Bélát, az ötvenhatos forradalom legendás tábornokát. Ugyancsak baráti szeretettel, epikai hitelességgel és alkalmanként némi iróniával idézi az olvasó elé az emigráció kevésbé ismert alakjait, például *Legendák Miklósa* című elbeszélésében a viszonylag fiatalon, tragikus körülmények között meghalt, mindenki által zseniálisnak tekintett Krassó Miklóst, akinek Budapesten és Londonban valóságos legendája volt (az ötvenhatos idők előtt, midőn mindenki benne látta a filozófus Lukács György leginkább tehetséges tanítványát).

Kabdebó Tamás elbeszéléseit számtalan életrajzi, történelmi, művelődéstörténeti adalék teszi tanulságos olvasmánnyá, az itáliai novellák például akár személyes „bedekkerként” is olvashatók, és az angliai vagy dél-amerikai elbeszéléseknek vagy éppen a régi bajai és budapesti emlékeket megörökítő írásoknak is számtalan dokumentum-jellegű és –értékű mozzanata van. Az elbeszélések személyesek és nosztalgikusak (főként a bajai és a budapesti környezetben játszódók), kalandosak (a dél-amerikai és az angliai élmények feldolgozásában), olykor „szerbantalosan” ironikusak. Kabdebó Tamás prózapoétikája természetesen ennél is gazdagabb. Novellisztikájában megtalálható az anekdotikus humor (például az *Ír-lak-zi* című, amely egy komikus véget ért írországi lakodalom lefolyását beszéli el), a satíra (például a *Kompozit Károly élete és költészete*), a Déry Tibor nevezetes *G. A. úr X-ben* című „ellen-utópiájára” emlékeztető abszurd történet (*A tökéletes város*), a romantikus előadásmód (*Nagybritánia*), de megtalálható a történelmi anekdota (*Hasszán bég levele a szultánhoz*) vagy például a Mikes Kelemen leveleit idéző, egyszerűen személyes jellegű történet (*Holdország levelek*). Mindenképpen elmondhatjuk, hogy elbeszélései teljes képet adnak az író érdeklődéséről, szerteágazó tájékozódásáról és sokoldalú tapasztalatáról.

A Dunaregény

Kabdebó Tamás legnagyobb és legfontosabb epikai munkája a *Duna-regény* címen emlegetett, eredetileg három kötetre rúgó írói vállalkozás. Első része: az *Árapály* 1994-ben, második része: a *Pezsdülés* 1995-ben került az olvasó elé, a harmadik: *Forrás* című kötettel kiegészítve *Danubius Danubia* címmel együttesen jelent meg 1989-ben Budapesten. A regénynek alcíme is van: „folyamregény”. A regénycímet és az alcímet magának az írónak egy – a miskolci egyetemen 1997-ben tartott előadása a következőképpen értelmezi: „A trilógia átfogó címe *Danubius-Danubia*. Ez a cím jelzi, hogy a folyamregény a Dunáról, a Duna-tájáról szól. Jelzi továbbá, hogy a >Duna< androgün, hol férfi – hol nő, esetleg >férfi-nő< jellegű. Erre több utalás van ókori és reneszánsz íróknál. A Duna egyébként kelta eredetű szó, >sebes vizet< jelent.”

A *Duna-regény*, mint „folyamregény” és mint „regényfolyam” régi (klasszikus és modern) hagyományokat követ, ugyanakkor átértelmezi és megújítja ezeket a hagyományokat. Mégpedig az író világképe, elbeszélő tulajdonságai és tervei következtében. Kabdebó Tamás a kaland és a nosztalgia írója, és e két ihletforrás, amely egyszerűen regényeinek, elbeszéléseinek epikai struktúráját, narratív természetét is meghatározza, korántsem ellentétes egymással. Mindkettő az európai irodalom legrégebbi élményei között található, hiszen már Cervantes és Fielding, vagy hogy hazai tájon maradjak: Jókai epikájában is egyszerre volt jelen az a szemléletmód, amelynek tükrében az emberi élet változatos kalandok sorozatának látszik, és az a meggyőződés, hogy az elveszített ifjúság, az elhagyott szülőföld olyan tündérbirodalom, amelyet a mesélés hatalmával kell szüntelenül újjáteremteni. Kabdebó Tamás könyveit is egyszerre a kalandosság és a nosztalgikus érzés szövi át: az ötvenhatos forradalom veresége után a nyugati világban otthonra találó, vagy ellenkezőleg odasodródó magyar fiatalok regényes kalandjai Angliában, Itáliában,

Dél-Amerikában és velük szemben az itthon hagyott ifjúság feledhetetlen emlékei. A *Magyar Odisszeuszok*, az *Évelő*, *Az istenek*, az *Amonnan...* és a dunai trilógia írója, miközben beszámol világgjáró kalandjairól, szüntelenül bajai és budapesti ifjúságának emlékeit idézi fel.

Emlékeket, amelyek többnyire fájdalmasak, minthogy elveszített barátokat, messzire sodródott szerelemeket, elhagyott tájakat keltenek életre, mégis megejtők, mivel magát az ifjúságot őrzik, amelynek emlékvilágát, legendáit és mítoszait a messzire: Angliába, Brit-Guyanába, Írországba került hajdani dunai horgász, pesti bölcsész és ötvenhatos felkelő mindig és mindenüvé magával viszi, s ahogy ruháit a székényben, ezeket írásaiban raktározza el. Ezekből az emlékekből, legendákból és mítoszokból valójában egy életforma és egy lélekállapot is rekonstruálható: azok az egykori lateiner „középosztályból” származó fiataloké, diákoké, egyetemi hallgatóké, akik egy történelmileg mára eltemetett korszakban: az 1956-os forradalom előtti Magyarországon, a kommunista diktatúra nyomása alatt próbáltak emberi életet teremteni, próbálták fenntartani a társadalmi együttélés, a történelmi hagyomány és a kulturális múlt hivatalosan megtagadott és üldözött értékeit, és ennek az emberhez méltó életnek, egyáltalán a szabadságnak a lehetőségét a szerelemben, a könyvtárban, az uszodában vagy éppen azokban a védelmező kis baráti közösségekben találták meg, amelyeket Bibó István „a szabadság kis köreinek” nevezett.

Az emlékezés és a nosztalgia mindig az érzelmek holdudvarával veszi körül az ábrázolt valóságot, ezért átalakítja, stilizálja, „megszépíti” azt; az epikailag megörökített valóságnak mindazonáltal sokatmondó emberi és történelmi realitása van. Kabdebó Tamás esetében két vonatkozásban is. Egyrészt az ifjúság bizonyára legnagyobb emberi élményének és történelmi tapasztalatának: az ötvenhatos magyar forradalom és szabadságharc eseményeinek felidézésében, másrészt a forradalom veresége után világgá bujdosott magyar fiatalok sorsának, szellemi tájékozódásának, lelki közérzetének ábrázolásában. Mindenekelőtt Kabdebó *Minden idők* című, eredetileg 1978-ban Londonban közreadott (majd a rendszerváltozást követve idehaza is megjelentetett) kisregényére gondolok, amely dokumentarista módon, egyszersmind személyes valóságossággal kelti életre egy nemzedék küzdelmes történelmi sorsát, kalandos hányattatásait. A regény hőse többé-kevésbé magának az írónak az alakját és élettörténetét mintázza, s az ötvenhatos napok felidézésében a magyar forradalom egyik leghitelesebb és leggazdagabb ábrázolását nyújtja.

A háromkötetes *Duna-regény* tulajdonképpen összefonja az emlékezésnek és az érzelmi tájékozódásnak, a lírai személyességnek és az ábrázoló tárgyilagosságnak azokat a szálait, amelyeket az írónak szinte minden munkájában megtalál az olvasó. Felidézi az ötvenhatos forradalom heroikus napjait, a megtorlások nyomasztó légkörét, az emigráció tapasztalatait és az érzelmi hely- és otthonkeresés lelki konfliktusait, ugyanakkor a személyességnél nagyobb teret ad a tárgyiasságnak, az önéletrajzi, vallomásos emlékezésnél a regényszerűségnek, minthogy hiteles és találó képet fest a magyarországi társadalom életének alakulásáról, mi több, a történelem világában is avatott kalauznak bizonyul. Mindezt elsősorban a regény főhősenek megválasztása által éri el. A korábbi regények főhőse ugyanis szinte minden esetben az író maga volt, a narráció természetét mindig az „énszerűség”, az önéletrajziség szabta meg. A regény hőse: dunai Szendrő József nem azonos Kabdebó Tamással, ez a történet legtöbb pontján kiderül, noha természetesen akadnak az elbeszélő biográfiájával azonosítható életrajzi motívumok is. A regényhős és az író azonosítását, némi iróniával, öniróniával, mindenesetre maga a történet hárítja el: a regény cselekménye során ugyanis több alkalommal is találkozunk magával Kabdebó Tamással. Így először az ötvenhatos budapesti bölcsészkar hallgatói között, majd egy Passauban rendezett, a Duna-menti ország történetével foglalkozó konferencia előadójaként, aki Angliából érkezett, hogy a Duna-konföderációs tervek történetét világítsa meg, később pedig egy londoni telefonáló személyében, aki Szendrő József neuburgi antikváriumában Jászi Oszkárnak a dunai monarchia jövőjét vizsgáló könyvét keresi.

A regény hőse: Szendrő József Mohács és Baja környékén, a Duna közelében töltötte gyermekkorát, a budapesti bölcsészkar hallgatója lett, élete felét az uszodában tölti (tudjuk, hogy a regény írója is jónevű úszóbajnok és vízilabda-játékos volt idehaza), 1956 őszén ő is lelkesen vesz részt a pesti diákok mozgalmaiban, majd a forradalomban – idáig mindez az író élettörténetével párhuzamosan halad. A forradalom napjaiban viszont tűzharcba kerül néhány ávéhás orvlövészrel, és noha nem sebesít meg senkit, mégis halálra keresik: elrejtőzik, felkutatják, halálra akarják ítélni, és csak úgy menekülhet meg, hogy szerelme, aki már közös gyermeküket várja, engedve egy nyomozótiszt szerelmi ostromának, ennek felesége lesz. Hősünket így a nyomozó vallomása következtében csak életfogytiglani börtönre ítélik, a fogságból kalandos módon megszökik, majd ugyancsak kalandos körülmények között Bécsbe menekül, később pedig a Duna melletti Neuburg városába kerül, ahol egy magyar antikvárius segédje, később örököse lesz. A budapesti titkosrendőrség azonban nem tett le arról, hogy bosszút álljon a szökevényen, ráadásul szerelmesének ávéhás férje is bosszút esküszik ellene, midőn rájön arra, hogy a két egymáshoz ragaszkodó fiatal titokban külföldön találkozik. A budapesti ügynökök merényletet követnek el Szendrő József ellen, ebből lassanként felgyógyul, később hajóval járja a Dunát, inkognitóban többször jár Budapesten, kényszerű módon elhagyott családját is felkeresi, míg végül hajóján: a Duna Csillagán, Pozsony alatt egy hirtelen, mégsem váratlan szívroham végez vele.

A háromkötetes regényfolyam narrációja a kalandokra épül, mondhatnám így is, hogy Kabdebó Tamás munkája politikai kalandregény, egyszersmind történelmi regény (és emellett persze sok másfajta regény: családregény, szerelmi regény, esszéregény...). Az első jelenet kivételével, amely szinte jelképes módon egy dunaszigeti lakodalom, majd egy szerelmi beteljesülés idillikus képsorát mutatja, az egész történet az 1956 előtti és utáni Magyarország sorsának végzetes eseményeit követi. Ennek során részben lidérces hitelességgel írja le a közelmúlt véres epizódjait, például az október 25-i Kossuth Lajos téri tömegvérengzést, részben ugyancsak kísérteties valóságszerűséggel mutat be nyilvánvalóan elképzelt jeleneteket: például Kádár János látogatását a belügyes főtiszték alkoholemberbe fúló családi összejövételén. A cselekmény fővonala ilyen módon valóban a politikai kalandregény epikus vonalvezetéséhez igazodik: fegyveres harcok, menekülés, bujkálás, letartóztatás, bírósági tárgyalás, fogolyszökés, merényletek – nos, ilyen események követik egymást. Az elbeszélés technikája is hagyományos: a szerzői elbeszélés gyorsan pergő ritmusában mindig fordulatos, izgalmas, olvasmányos a cselekmény, a hősök ábrázolását némi romantika színezi.

A *Danubius-Danubia* lapjain tulajdonképpen még a posztmodern elbeszélő irodalmat megelőző korszak poétikája érvényesül, ugyanakkor jelen van már a hagyományosabb regényvilág és persze a kalandregény-műfaj meghaladásának szándéka. A kalandregény önmagában korábban is összefért, és a jelenben is összefér az íróval a törekvésével, miszerint a változatos cselekmény mellett, mintegy ennek mögöttes terében fel kíván rajzolni egy másik epikai vonalat is, amely gazdagabb, újszerűbb értelmezéseket tesz lehetővé. Talán elég, ha két kalandregényszerű, mégis filozofikus műre utalok: a korábbi időkből Szerb Antal *Útas és holdvilág*, a jelenből Umberto Eco *A rózsza neve* című művér. Igazából Kabdebó Tamás is felrajzolt a politikai kalandregény cselekménye mellé (mögé) egy ilyen második vonalat, tudniillik a Dunával kapcsolatos történelmi, művelődéstörténeti jelképes vonalat.

A Duna mindig jelképes, sőt mitikus értelmű folyónak számított az irodalmi hagyományban: a magyar nemzeti vagy éppen a közép-európai történelem tanújának, példázatos értelmű folyónak, amely hol elválasztja, hol összeköti a népeket. Eötvös József 1836-os *Búcsúja* a véres eseményekkel terhes magyar történelemre utal: „Buda-, Mohács-, Nándornál elfutó, / Tán honom-könyve vagy te, nagy folyó?”; Ady Endre *A Duna vallomása*ban a régió hagyományos történelmi nyomorúságáról beszél: „A Duna-táj bús villámhárító, / Fél-emberek, fél-nemzetecskék / Számára készült szégyen-kaloda”; József Attila pedig *A Dunánál* soraiban éppenséggel a kölcsönös megbékélés vágyát szólaltatja meg. „A Dunának, mely múlt,

jelen s jövő, / egymást ölelik lágy hullámai. / A harcot, amelyet őseink vívtak, / békévé oldja az emlékezés...” A Duna lehet vak és gyilkos történelmi erők szimbóluma, mint a nagy dunai árvizek pusztítását a felvidéki magyarság történelmi tragédiáival mitikusan párhuzamba állító pozsonyi Dobos László *Egy szál ingben* című regényében és az ugyancsak pozsonyi Cselényi László *Jelen és történelem* című avantgárd eposzában, és lehet a Dunatáj közös történelmi elhivatottságának a beszédes jelképe, amely egyformán támaszkodni képes a Habsburgok „dunai monarchia” - hagyományára és Kossuth „dunakonföderációs” tervzetére.

Ez utóbbi jelkép és gondolat ölt alakot Kabdebó Tamás regényében, amelyben nemcsak az angol és német forrásokból való szép metszetek és nemcsak a már említett passaubeli epizód előadásai utalnak a könyv „dunai” mondanivalójára, hanem a regénytörténet teljes szimbolikája: a Szendrő- és Dugonics-család múltja, a Duna-menti helyszínek, főként pedig az, hogy a regényhős élete minden tekintetben összefonódott a dunai tájjal városokkal: Bajával, Moháccsal, Budapesttel, Béccsel, Neuburggal, Turnu-Severinnel. A *Danubius-Danubia* nemcsak Dunai Szendrő József és nem is csupán az 1956-os magyar fiatal nemzedék regénye, nemcsak a magyar 19. és 20. század regényes krónikája, hanem a dunai régióé, amelynek az epikai anyagba ágyazva megörökíti történelmét, művelődéstörténetét, népi hagyományait, és pedig nemcsak a magyarokét, hanem szerbekét, románokét, osztrákokét, bajorokét. Annak a „*homo Danubicus*”-nak a történetét és lelkiségét örökíti meg, aki – mint Szendrő József – már elfogulatlanul képes látni a történelmi konfliktusokat, és átfogó szemlélettel tud közeledni a régió népi és kulturális mozaikjához. Az itt megjelölt, leginkább talán a József Attila-versre emlékeztető mentalitás ezért a közép-európai régióban egy új történelmi korszak, egy új civilizáció kezdeményezője lehet. Kabdebó Tamás regénye ugyanakkor a Duna-menti történelem központjába a magyar 1956-ot állítja, és így a forradalom eseményeinek és következményeinek kalandos ábrázolását az esszéregény és a mítoszregény poétikai elemeivel és narrációs lehetőségeivel teszi gazdagabbá.

Mindenképpen az elmúlt néhány évtized egyik leginkább fontos és értékes epikai vállalkozása: engedtesse meg, hogy éppen a regény bemutatásának végzetével hívjam fel az illetékesek figyelmét arra, hogy a most nyolcvanadik születésnapját ünneplő Kabdebó Tamás már régen megérdemelte azt, hogy irodalmi, tudományos és irodalom-diplomáciai érdemeit a Kossuth-díj ismerje el. Remélem, ennek az elismerésnek nem kell sokáig várnia magára!

Somogyi Zoltán

Dolce Vita

Kabdebó Tamás: *Giorgione nyomában*

Irodalmi Jelen Könyvek, Concord Media Jelen kiadó, Arad

Sokat hallani arról manapság, hogy a könyvkiadás válságban van. Nem értek egyet. És nem csak azért, mert a válság annyira elcsépelet fogalomná vált, hogy már alig jelent valamit, hanem inkább azért, mert látom, tapasztalom, hogy nagy számban születnek most is kiváló szépirodalmi és tudományos művek, és – ami a fő – ezek java és zöme meg is tud jelenni; a kiadók, lehetőségeikhez képest, egyáltalán nem végeznek rossz munkát. Szerintem a könyvkereskedelmi üzletággal vannak a bajok, még hozzá súlyos bajok, mert-hogy az romlott. Romlott abban az értelemben, ahogy a nem egészséges gyümölcs: vagyis valami alapvető, lényegi eleme bomlott meg. A helyzet talán még nem tragikus, de a tendencia már rémítő.

Az történik ugyanis, hogy a könyvkereskedelmi és könyvforgalmazó vállalkozások monopolizálják, vagy legalábbis kisajátítják az olvasók, a könyvvásárlók felé irányuló kommunikációs csatornákat, és a reklámjaik révén olyan könyvek fogyasztására kapacitálják őket, amelyek csekély, vagy semmilyen irodalmi-művészeti értéket sem képviselnek. Tevékenységüket azzal mentik – az őszintébbek és becsületesebbek, mert a képmutató többség még erre se veszi a fáradságot –, hogy ők csak azt adják el, amire a legnagyobb igény mutatkozik; s nem tehetnek róla, hogy a vevőik a selejtes vagy gagyi, létfeladetséget okozó termékekre vágynak. Meg hogy nem az ő dolguk nevelni az olvasókat és fejleszteni az ízlésüket, azt tegye meg a kritika. Ebben mondjuk igazuk van. De hiába mondja meg a kritika, hogy mi méltó a figyelemre, és mi az, amit nincs értelme elolvasni, ha a közönséghez nem jutnak el a recenziók. Mert azok irodalmi és kulturális folyóiratokban jelennek meg, amiket gyakorlatilag senki sem olvas. A kereskedők meg hülyék lennének a termékeik ismertetőiben és reklámjaiban idézni a hozzáértő kritikustól, aki az adott könyvet rosszabb esetben pocskék fércműnek, kevésbé rosszban professzionálisan megalkotott, de lélektelen lektúrnek nyilvánítja.

Félreértés ne essék, nem azt szeretném, hogy legyen valamiféle hatóság, ami eldönti mi épületes és mi nem, majd ennek függvényében engedélyezi a megjelenést. Hiszek abban, hogy virágozzék minden virág, és jelenjen meg minél többféle könyv, meg hogy minden szöveg megtalálja a maga közönségét. De az mégis jól, hogy ha valaki beírja az internetes keresőbe, hogy „mit olvassak?” akkor az első soktucat oldalon keresztül csak olyan könyvekhez jut el, amik között értéket, gondolatot képviselő csak elvétve akad. A leírt szó hatalom, mert nagy hatással bír az emberekre – felelősséggel kell hát vele bánni.

Mindez Kabdebó Tamás: *Giorgione nyomában* című regényét olvasva jutott eszembe, mert ez a mű éppen egy olyan ritka madár, ami a legszélesebb olvasóközönség számára is befogadható, élvezhető történet, ugyanakkor egy olyan intelligens, jó ízléssel és könnyed, klisémentes szakértelemmel megírt könyv, amibe a legszörösszívűbb kritikus is csak kelleetlenül köthet bele. Egy egészségesebb könyvkereskedelmi rendszerben, ahol némi reklámmal is megtámogatnák, ennek a könyvnek sokezeres, akár néhány tízezer példányszámban is lehetősége lenne elfogni.

Rafinált kis könyvvel állunk szemben. Látszólag egy kalandregény, amiben egy olasz származású londoni művészettörténész Giorgione elveszett festményeinek nyomába ered. De ha ismeretterjesztő könyvnek tituláljuk, akkor se tévedünk nagyot, mert a XV-XVI. század fordulójának művészetéről és történelméről

megannyi érdekes, és olykor izgalmas vagy megdöbbentő részletet tudhatunk meg belőle. Viszont mind-ezekeken túl még egy igazi családrégény is a *Giorgione* nyomában, hiszen főhősünk életének minden fontos epizódját, családi és baráti körülményeit, és ezek fejlődését is megismerjük. Ez nagyon fontos vonulata a könyvnek, mert e nélkül nem lenne ennyire emberi a történet, és akkor nehéz lenne érzelmileg viszonyulni hozzá. Mert Kabdebó hősei kivétel nélkül mind szerethető figurák, valódi, hétköznapi – hogy azt ne mondjam banális – problémákkal, örömeikkel és élethelyzetekkel.

A festészet nem csak témája a regénynek, de módszere is. Kabdebó maga is folyamatosan fest leírásaival. A szereplőiről portrékat: lerajzolja, hogy néznek ki, milyen az alkatuk, a színeik, vagy akár megadja, hogy a testrészeik milyen híres festmények alakjainak testrészeihez hasonlítanak. A rengeteg mellékszereplő mindegyikéről is olvasható legalább egy ilyen jellegű skicc. A városokról pedig, ahol a főszereplő megfordul, mindig kapunk legalább egy veduta jellegű tájképet. Ebben különösen jó Kabdebó: apró események, tájelemek, szobák, momentumok, hangulatok, miliók leírása, megfestése pár egyszerű, mégis eredeti, kifejező, kedves mondattal. Elegáns profizmus, gyakorlott magabiztosság. Pontos, érzékeny, érthető, átélhető emberi jelenetek, és okos, művelt, ismeretterjesztő elmélkedések organikus hatást keltő, harmonikus összefonódása. Kabdebó jól szövi a történetet, görcsök, erőlködés nélkül. Nincs benne művészkedés, felesleges díszítettség, kivagyiság. Azt hiszem, az arányok mestere ő.

Nyomozás a regény, felgöngyöltünk benne rejtélyeket, kutatunk, de feszültségkeltés nélkül, bölcsészek módjára, és ez olyan üdítő! Ehhez képes Dan Brown könyvei nevetségesek és gyerekesek, pedig lényegében ott is, és itt is festménytálcányok nyomában járunk.

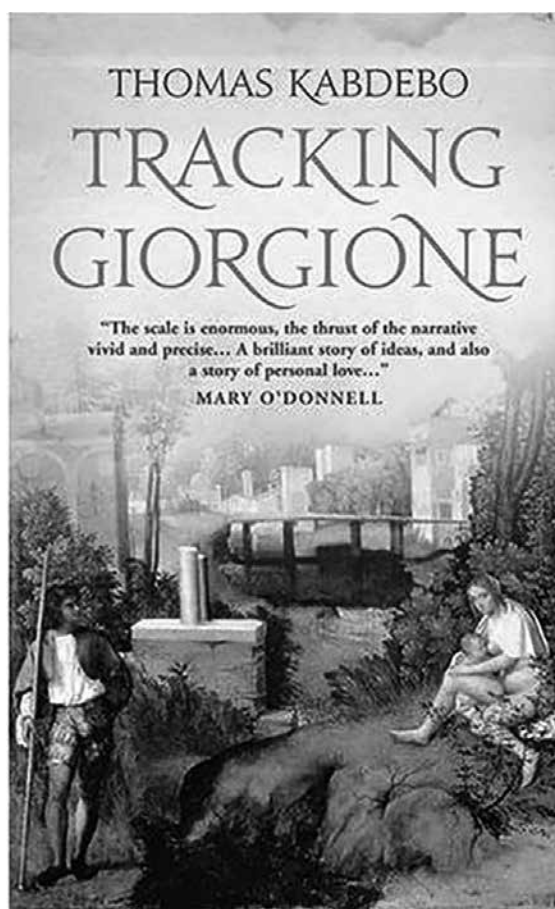
Nem „szenzációs” könyv a *Giorgione nyomában*, de nem is hajszolja a szenzációt, nem feltűnősködik, nem harsánykodik, csak mesél, igazi jóleső epikussággal. Egy olyan kultúrtörténeti, és nem is csak történeti, hanem kulturális áttekintést – ha tetszik, tablót – kapunk belőle, ami az európaiság esszenciáját mutatja meg. Mert európai regény, és nem csak a helyszínek, de eszmeiség, civilizáltság és citoyenség szempontjából is. Európai a műveltség és a művészet, ami benne van, európai a család és annak értékrendje, európaiak a szereplők eszményei: a tudás gyarapításának vágya, az alkotó emberek tisztelete. És európai abban az értelemben is, hogy toleráns, vagyis befogadó. Nem tagadja le a népek másságát, különbözőségét, de a benne feltűnő sok-soknációjú embert – örményt, törököt, olaszt, ciprusit, csehet, angolt, magyart – összeköti európaiságuk. Hiszen Európa kulturális közösség, vallja Kabdebó, és ezzel csak egyet lehet érteni.

Aki ezt a könyvet elolvassa, annak az is egyértelművé válik, mert elnyomhatatlanul érzi, hogy mi, magyarok is, bár kétségtelenül Keletről jöttünk, de már nem a Kelet, hanem vitathatatlanul és egyértelműen a Nyugat részei vagyunk, kultúránk maga az európai kultúra; *Giorgione*, meg kortársai: Leonardo, Tiziano, Bellini, Botticelli, Michelangelo, és a többiek mind, ebben az értelemben, a mi festőink is.

„...a vizuális művészetek születését az a vágy keltette, hogy emlékezzünk a szeretett lény képére” – írja Kabdebó, annak a legendának a kapcsán, amit Plinius mesél a festészet feltalálásáról. A könyv borítóján is szereplő legismertebb *Giorgione* kép, *A vihar*, gyermekét szoptató nőalakjáról egyértelműen látszik, hogy ő egy szeretett nő képe. Mint ahogy a festészet történetnek összes jelentős, feledhetetlen női portréja, vagy nőábrázolása épp attól hallhatatlan, hogy mind szeretett nők képei. A szerelem eszménye is európai találmány.

Főhősünk pedig – maga is *Giorgio* – azt az életet éli, azt az európai életet, amit mindnyájan élni vagyunk. Egy elég kényelmes, megfelelően jómódú, boldog, értelmiségi életet. Mondhatni magát az Édes Életet. És az is annyira jó, hogy a végén nem találja meg a festményt, amit keres. Jó, mert arra utal, hogy az életben maga a keresés a cél, abban kell megtalálni az örömet, és nem csak úgy lehet nyertesnek lenni, ha a végén elérjük a célt, teljesítjük a feladatot.

Kabdebó a regény Előljáró beszédében, főhőse szájába adva a szavakat, a festmények szemlélésének örömről ír, és arról, mi mindent okoz az agyban a műalkotások látása. Életjobbító, személyiségfejlesztő hatásuk van. De ez nem csak a képekre, hanem a könyvekre is igaz, igaz kell legyen. A *Giorgione nyomában* legalábbis bennem jó érzéseket keltő olvasmány volt, és amikor a végére értem, sajnáltam, hogy nem olvashatom tovább, mert jó lett volna még tovább követni a főhős, családja, barátai és kutatásai történetét. Mert megszerettem őket. S ugyan, kritikusként, ennél mi többet mondhatnék még?

Péntek Imre: Szépirói „jutalomjáték”

Kabdebó Tamás: Dunaúszó

Tehet-e valaki arról, hogy a Vízöntő csillagjegyben született, és genetikai örökségként vonzódik a vízhez, s a benne élő lényekhez, elsősorban a halakhoz? Valószínű nem. Nos, Kabdebó Tamás születése erre az időszakra esik, és fizikai és lelki alkatának szerves részét képezi ez a vonzalom. Bár az 1956-os forradalom után menekülnie kellett, s hosszú évekig az emigráció keserű kenyerét ette (a visszatérés reménye nélkül), nem szakadt el szülői tájtól, várostól, Bajától, és „Véndunától”, amely írói képzeletének meghatározó pontja. Számos műve szól erről, novellák, esszék, s a csúcspont: a *Danubius Danubia*, a három kötetes „folyamregény”. Az „idegen vizeken” hajózó író a hetvenes éveken térhetett haza, s ekkor, ahogy regény ajánlásában írja: „unokatestvéremmel, Weidinger Imrével leveztünk Ulmtól Bajáig, a Dunán, ez az élményanyag adta második Duna-könyvemnek az alapját: tájrajzilag, kistörténelmi alapon.”

Zavarba ejtő könyv ez az epikai „jutalomjáték”. A folyamregény ismerős környezete, motívumai tűnnek fel, de más, sokkal líraibb fénytörésben. S még egy: teljes egészében idehaza játszódik a cselekmény, a rendszerváltás utáni években, mai „díszletek” között. Főszereplője esztergomi, Vas Pál nyugdíjas tornatanár, akinek hegymászó barátjával, Nagy Janival, a szintén nyugdíjas földrajztanárral kötött fogadásának (fogadalmának) megfelelően három hónap alatt végig kell úsznia, hosszában, a Dunát, Fürstenbergtől Orsováig. Legalább 1800 kilométert. Az író talán ifjúkori önmagának állít emléket, a válogatott vízilabdázónak, az uszoda szerelmesének, akiben élt a virtus, a sportteljesítmények hajszolása. A Balaton-úszások hangulatáról több írása is tanúskodik. Ám ez a nosztalgiaától sem mentes vállalkozás már egy életút záróakkordja, a befejezés előtti „fellángolás”. Ez a regény pszichológiai oldala, a szereplők lélektani háttere. Az idős korúak bizonyítási vágya (kényszere).

Az időskorú magány, a társkeresés, az unokák felvállalása – szintén fontos rétege a regénynek. Jellemző kitétel a *Summa summarum* verskötetben *A pálcá eltöri Prosperót* című versben: „a nagypaság/úgy illet rám, mint gomblyukba a virág”. Kafkának van egy novellája, amelyben idős apa betegnek tette magát, majd a fiú családi hatalomátvételére készülődését látva, hirtelen újjáéled, és visszaveszi a vezető szerepet, a fiát porig alázva. Kabdebó idős generációja azonban nem ilyen: maximálisan segítik az utódok pályakezdését, családalapítási szándékát. A regényben feltűnő és el(ö)tűnő hajdani szerelmek, „megvastagodott derekú” szépasszonyok, emlékezetes kalandok bearanyozzák a múlt időt, eltűnnek a szenvedések, megpróbáltatások, s ennek a megszépült korszaknak folytonossága, bizalma hatja át az emberi kapcsolatokat.

Mindenesetre, Vas Pál – 70 évesen – hozzákezd a vállalt Dunaúszáshoz, aminek egyik momentuma a társkeresés. Kell valaki, egy hozzáértő, aki előtte evez, míg ő kilométereket rója a vízben. A regény nyitánya elég mulatságosan rajzolja meg ezt a keresést, amely apróhirdetés nyomán zajlik le. És így talál rá az idős, vállalkozó szellemű tanár a visegrádi Szombatiné Gál Boriskára, a szintén nyugalmazott angol tanárnőre, aki megfelel a meglehetősen magas követelményeknek. (A keresés – mint már írtuk – rejtett partnerkeresés is, hisz Vas Pál feleségét elvitte a betegség.) Ami Szombatinét illeti, a kezdetben idillinek

ígérkező viszony mélyén, mint kiderült, egy súlyos targédia rejlik. Férje másfél éve eltűnt, így élt az asszony, fiával és menyével, teljes bizonytalanságban. (Ő talán az út során férje megtalálásában reménykedett...) Szinte krimiszerű részek peregnek itt, férj előkerülése azzal jár, hogy a konfliktusoktól sem mentes maratoni túrából Szombatiné kiválik... S társ és barát, a fogadás kiprovokálója, Nagy S. Jani lesz a helyettesítő. Bár a korábbi társat, az ötvenes, karakán hölgyet az erotikus kísértések tették érdekessé, a régi barát az emlékidézések elindítója. Színezi ezt Prokop Péter festményének „előhalászása” a Duna mélyéből, amit a mai Fra Angelico kalocsai kiállítására várnak erősen. S két nő alakja dereng elő a múltból: Jani életét Kovásznás Fruzsina édesített meg a hatvanas években Veránka szigetén, míg Vas Pál Draskovics Orsolya történetét idézte meg. S a bajai látogatás – ötven évvel találkozásuk után – ismét fellobbantja az régen eltemetett érzelmeket. A két lélek közti finom kis rezdülések jelzik: van még esélye az egymásra találásnak. Aztán Orsovánál megszakad az út és a regény. A két öreglegény tétovázni kezd: a Delta felé vegyék az utat, vagy a bajai Orsikáig?

A családi-baráti kapcsolatok sűrű szövevénye bontakozik ki előttünk, a Duna-menti városok lakói – különböző nációk képviselői – között. Vas László – Pali testvérének felesége, a Linz-ben élő Ingrid éppúgy jellegzetes alakja a tájnak, mint a persenbeugi Gertie Schön, a jósnő és szobakiadó, vagy Szombati Gáspár unokatestvére, Szombati Ágoston a linzi szerzetes. E társaság jeles tagja a bécsi Agócs Sándor, Vas Pál tanítványa, aki itt talált munkát és teremtett egzisztenciát. No, nem a sportból vagy a tanításból, hanem a kefekötésből. Végül szóljunk két család – a Vas és a Szombati – gyerekeiről, akik gyakori szereplői a történeteknek. Szombati lánya, Marcsi most talált rá párjára, Boriska fia, Tibor és neje pedig éppen első gyermeküket várták.

A Duna-utazás emberi-pszichológiai hátterét, kihívásának jelentőségét áttekintettük. Az egyik utolsó vállalkozása ez a harmincas években született, a háború után magára eszmélő nemzedék tagjainak. Bizonyára jelképes is: nem a nagy kalandok, a tisztos helytállás hősei ők, az itthon maradtak, akik ebben az országban próbálták teljessé tenni nem csak a saját, az utánuk jövők életét is. A mostoha körülmények ellenére. Az író talán saját sorsának pandant-ját akart ebben a regényben megjeleníteni. Úgy vélhetjük: sikerrel.

A regénynek van egy másik rétege: történelmi, művelődéstörténeti. Egy valóságos, személyes hangú bedekker, amely a Duna-menti történelem zajos, emlékezetes történelmi eseményeit, építészeti és művészeti kincseit tekinti át. És sorra-rendre feltárulnak – a csak beavatottak előtt ismeretes Duna-titkok is. Az eredet, a forrás helyszínének furcsasága, ahol a föld alól és a föld alá tűnik a víz, vagy megérezhetjük a napszakok változását, az időjárás hatását a folyóra. Csak az írhat így egy dunai reggelről, aki a saját „bőrén” tapasztalta meg az áramok, a sodrások ingerlését, veszélyre figyelmeztető rengéseit, hullámlását. „Az egész reggel különös fényvel csillogott a Duna. Felül fehér és szürke felhők bújtatták, kibújtatták a napot, a víz fodrozódott, és mintha egy rezgő sakktábla volna, fehér-feketére osztódott a felszíne.”

A kötet végén található az író utószava –összegzése, vallomása, mindarról, amit neki a Duna jelent. A címe: *Takarodó – Dunaszerelem* („Mintha szívemből folyt volna tova”). Igen, a kulcsszó: a Dunaszerelem. Kabdebó Tamás Duna-kultusza újra felfedeztetni velünk – a mi Dunánkat, amely ma már identitásunk elszakíthatatlan részét képezi. A regény – mint olvashatjuk az utószóban: „egy feldrágolt eseménysor emlékezés-története, valóságos és álomutazás együtt.” Én úgy gondolom, ne vegyük komolyan ezt a „takarodót” az írországi Prosperótól, akinek Dublin melletti New Castle-i háza teli van magyar relikviákkal, rekvizitumokkal, s ebből (kissé magányos) írói műhelyből a hazai valóság legapróbb szegmenseire is rálátni. A Bazilika kenu és a mögötte tempózó örök Dunaúszó beért az egyetemes magyar irodalom kikötőjébe. Méghozzá előkelő helyezéssel!

(Argumentum Kiadó, 2013)

Szemes Péter

Homo Danubicus

(Haklik Norbert *Egy Duna-regény anatómiája* című kötetéről)

Irodalomtörténetünk régi adósságát törlesztette a tavalyi esztendőben az Irodalmi Jelen Könyvek sorozatában megjelent kötetével Haklik Norbert. Az *Egy Duna-regény anatómiája* ugyanis a legterjedelmesebb, legalaposabb elemzés, ami a kortárs próza egyik csúcsteljesítményéről, Kabdebó Tamás *Danubius Danubia* című folyamregényéről eddig napvilágot látott. A „világirodalmi színvonalú magyar ’56-os” mű – ahogy fülszövegében a kiadó teljes joggal meghatározza a primer textus értékét – régóta megérdemelte már méltó recepcióját, mint ahogy az idén 80 esztendőös, Írországban élő szerzője is, hogy ne csak a nyugati, de egyetemes magyar literatúránk legjelesebbjei közt tartsuk számon, Haklik Norbert pedig, hogy kiváló szépírói teljesítménye mellett elemző-értelmező tehetsége is felkeltse az irodalmi közvélemény, a szakma és az olvasóközönség figyelmét.

A kötet korpuszát képező négy viszonylag rövid és egy terjedelmesebb tanulmány közül – melyek mindegyike más-más nézőpontból vizsgálja a művet – a nyitó dolgozat a „történelem mint dinamikus rendszer megjelenítésének írói eszközeit” tekinti át a *Danubius Danubiában*. Rámutat, hogy noha a cselekmény ideje (a Martinovics-féle összeesküvéstől nagyjából keletkezése jelenéig) két évszázadot fog át, az utalások szintjén egészen a történelem előtti korokig nyúlik vissza. Emellett az egyéni élethelyzetek és sorsok változatai mögött egymásba fonódó és egymásra ható családtörténetek rajzolják ki a Duna-táj etnokulturális térképét. A folyam így nem csupán kulissza, de történelem- és sorsformáló erő, sőt regényszerző elem Kabdebó Tamás művében. A hozzá kötődő családok mitológiájának és az azok nemzedékei közti diskurzusnak fontos elemei a tárgyi emlékek, mint a „szellemi örökség fizikai síkon manifesztálódó médiumai”. (Szerepükre több példát is említ az elemző: a főhős, Dé, azaz Dunai Szendrő József Antal fiának, Gyurónak külföldről hazaküldött papírsárkányától, amivel annak idején ő is játszott a szüleiével, egészen szerelme, Álmos Erzsébet /Búbáj-Búbáj/ fényképalbumáig.) S ugyanilyen familiáris összekötő kapocs a különböző korokbeli alakok sorsának rokonsága, ismétlődése is – a Szendrők esetében a török ellen harcoló, várvédő ősré, illetve a Dugonics-ágon Dugovics Tituszra visszavezetve, még úgy is, hogy adott esetben Dé maga formálja át, igazítja életeseményeihez az adott mítoszokat. Ezek a törvényszerű, az emberi elme számára mégis rejtett, múltat jelent, sőt jövőt egybefűző mechanizmusok (melyek hálóját csak a kultúrtáj szellemiségét megtestesítő narrátor, a Titkos Krónikás képes egészében áttekinteni) határozzák meg a szövegben egyén és történelem viszonyának folyamatos kölcsönhatását. Amint Haklik Norbert összegzésszerűen megfogalmazza: „A *Danubius Danubia*, amely gyakorlatilag – tehát a megírhatóság szempontjából – végtelen történelmi nyersanyagból merít, önmaga teremti meg önnön törvényszerűségeit és dinamikáját, s alkot működőképes, eleven rendszert azáltal, hogy a történelmi háttér valós, valamint a regényírói képzelet fiktív eseményeit a kölcsönhatások nem-lineáris hálózata köré csoportosítja. Ez a rendszer éppen azért válik hitelessé, mert logikája kiszámíthatatlan, és egyúttal kiszámíthatatlansága logikus: az összefüggések mátrixában kalandozó olvasó nem tudhatja, az itt-ott elejtett, pillangószárny-csapásnyi családtörténeti utalások közül melyik terebélyesedik majd párszáz oldallal később sodró történettornádóvá.”

Az „Eleven embercomb¹, avagy Kabdebó Tamás a nyelvükrök között” című tanulmány a kétnyelvűség hatásait vizsgálja a regényben. A jelenséget – melyben egyébként évek óta a csehországi Brünn lakójaként

¹ A horrorisztikusnak tűnő utalás Karinthyra vonatkozik, aki a „11 borostyánfésű” összetétel angol változatát fordította ekként magyarra, szemlélterve a nyelvek közti játék lehetőségét.

maga is érintett –, illetve annak válfajait legkiválóbb kutatói, François Grosjean és Pléh Csaba kapcsolódó munkái nyomán elemzi a szerző – akinek imponáló szakértelemmel válogatott és összeállított hivatkozásanyaga, melynek több tételét ráadásul saját fordításban idézi, amúgy a kötet egyik legfőbb erénye. Sőt, nem feledkezik meg a magyar és angol (ír) nyelven egyaránt publikáló, illetve beszélő író ... *De szabadíts meg a nyelvi sehogytól* című esszéjének idecitálásáról sem, melyben Kabdebó Tamás többek közt a két-nyelvű lét előnyeiről, a két nyelv interferenciáit kihasználó nyelvjátékok hasznosságáról, érdekességeiről is szól. „Az írónak szüksége van arra, hogy ilyen látszólagos játékokkal kulturális többletetre tegyen szert, hogy a hinta-palintával, ami minden jól tudott két nyelv között lehetséges, megnövelje saját lelkének tájait.” – idézi. A nyelvi fantázia ilyen jellegű megnyilvánulásaira több példát is említ Haklik Norbert. A tükörfordítás jelentéséből fakadó humortól (cowboy-tehénfű-gulyás), az idegen eredetű szó használatából származó értéktöbbleten (egy német hölgnő, Fattich Johanna a Straussok „fáintosan” „fabrikált” zenéjéről beszél), vagy a hasonló hangalakú, de különböző jelentésű tulajdonnevekkel való asszociációs játékon át (a szerb kocsmáros „Tito képét az ivó falán vörös szalaggal titolálta”) egészen a lexémák azonossága nyújtotta lehetőségek kihasználásáig (a passauai templomok „javát javában restaurálják”). S végül a jogosan legremekebbnek tartott megoldás, a közismert Tamási-idézet „emigrációs lét ihlette párja”: „Az otthon ott van, ahol a fészek van. De a haza? A haza néha úgy elmegy hazulról, hogy az otthon maradtak a számkivetettek.”. Ekként eredményezi a sajátos élethelyzetből adódó kétnyelvűség a kifejezőeszközök bőségét a *Danubius Danubia* szerzője számára.

A jó szerkesztői érzékkel a kötet közepére beillesztett, hosszabb, „Duna-menti változatok az Egyre” címet viselő tanulmány a hit, erkölcs és istenkép megjelenítését tekinti át Kabdebó Tamás regényében. Mégpedig olyan módon, hogy az elemző ismét kiterjeszti interpretációs horizontját, ezúttal az író *Tízparancsolat* című esszégyűjteményét használva értelmezési keretként. Azt a művet, melyet alkotója 1989-től tíz éven át készített, egy-egy szövegben korunk világára és saját életére hangolva a mózesi kőtáblák szabályrendszerét. Haklik Norbert fordítva, az utolsó parancsolattól indulva vizsgálja a normákat és tárja fel regénybeli vonatkozásait. A „Ne kívánd a te felebarátodnak házát. Ne kívánd a te felebarátodnak feleségét, se szolgáját, se szolgálóleányát, se ökrét, se szamarát, és semmit, a mi a te felebarátodé.” kapcsán hosszabban értekezik a tulajdonviszonyok kialakulásáról és a javak elosztásáról írottakról, s a belügyessé lett volt ávós tisztt, Csontos Vince esetét hozza példaként, aki nemcsak ingatlant és vagyont, de feleséget is szerez hatalmi helyzetének köszönhetően. Úgy, hogy míg közben ő a „Ne lopj!”, az új asszony, Búbáj-Búbáj a „Ne tégy a te felebarátod ellen hamis tanúbizonyságot!” imperatívusza ellen (is) vét, ezáltal szerelme, és gyermeke apja, Dé életét mentve meg. Leghosszabban és legbehatóbban talán a „Ne paráználkodjál!”-l foglalkozik, annak különböző kultúrákban elterjedt olvasatai mellett meghatározva az égi és földi szerelem mibenlétét is. Bizonyos értelemben e kettő kapcsolódik össze a „regényfolyam egyik katartikus csúcspontján”, a neuburgi kórterem ágyjelenetében, ahol Szendrő József öntudatra ébredését segíti Álmos Erzsébet azáltal, hogy orális élvezetben részesíti, miközben Szent Antalhoz imádkozik. Az élet elvételének tiltásáról, azaz inkább annak védelméről szóló parancsot illetően az esszékötet személyes példát is említ: 1956-ban ugyanis Kabdebó Tamás, noha fegyver volt a kezében, futni hagyott egy égő tankból kimászó szovjet kiskatonát. A *Danubius Danubiában* ennek szívszorító pandantját is fellelhetjük, ami megkérdőjelezi a törvénysértő erkölcsi bűnösségét: „Elekfyné megvárta, amíg fia élettelen testét kitolják a mütöből, aztán hazament. Nem aludt. Pirkadatkor lebecgett a Margit híd előtt állomásozó tankokhoz.

’Sztoj’, mondta az első őr, és ráfogta a géppisztolyát. Elekfyné maga elé emelte a táskáját és tüzelt. Az őrt fejbe találta, őt magát szitává lötték a többiek.”.

Az „Atyádat és anyádat tiszteld!” üzenete – amint Haklik Norbert találóan rámutat – a közvetlen családtagokon túl a távolabbi, már nem élő ősökre is kiterjed a műben. Ennek legpregnansabb megnyil-

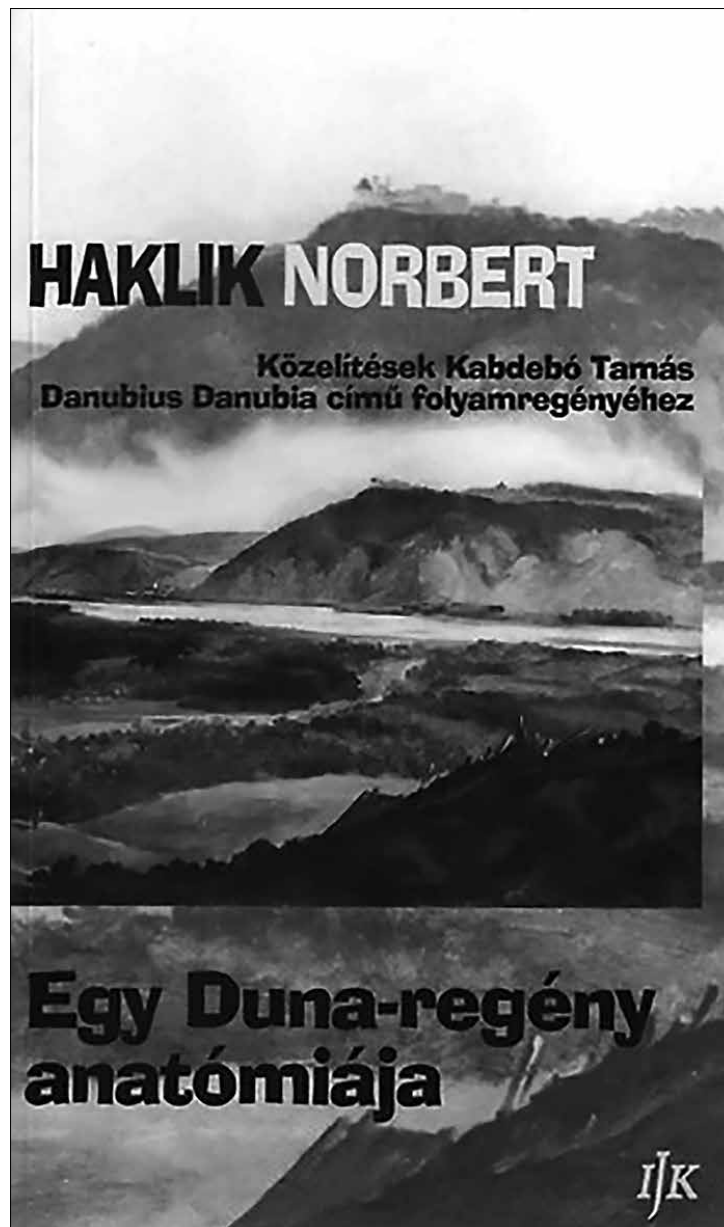
vánulása Dé halálának pillanata, melyben néhány kilométerrel arrébb megfogán fia, Gyuró, azaz Dunai Szendrő György és román származású kedvese, Annamaria Danubia Fischer-Galati, Bia közös gyermeke. Így fonódik egybe a folyam két szakasza (a rómaiak a felsőt Danubiusnak, az alsót Danubiának nevezték) és válnak a Szendrők, családjukban „a Duna-vidéki nemzetek egész kavalkádját felvonultatva”, „végérvényesen Dunaivá”. Végezetül az első három imperatívusz kapcsán a szerző és szereplői istenképét, a regényben a hit és a vallás megjelenítését vizsgálja a tanulmányíró. A *Tízparancsolat* alkotója szövegében „keresztény kultúrájú, bár tételes vallásosságtól mentes emberként” jelöli ki saját pozícióját, monumentális munkájában viszont az Istenhez való viszony legkülönbözőbb módzatai és a különböző vallások széles palettája jelenik meg – mögöttük pedig, általános érvénnyel, mindvégig ott az igaz emberség parancsa. Jogos tehát az elemző végkövetkeztetése, miszerint: „A két Kabdebó-mű (...) a kereszténység kultúrájából és a katolicizmus szokásrendjéből kiindulva hirdeti egy vallások felett átívelő ökumenizmus igényét, amelynek erkölcsi normarendszerét a korunk világára igazított mózesi parancsolatok, valamint a krisztusi szeretetparancs tevékeny gyakorlásának imperatívusza határozzák meg. A *Danubius Danubia* olyan remekmű, amely gazdag filozófiai rétegekkel is bír, és amikor a hit, erkölcs és istenkép korunkbeli megjelenését firtatja, kultúrkörökön és világvallásokon át ível vizsgálódásának horizontja.”.

A negyedik írás a regény narrációját vizsgálja. Elsőként arra mutat rá, hogy az áthallások ellenére (mint az 1956-os budapesti egyetemista megmozdulásokon való részvétel) a mű nem önéletrajzi alkotás, Dé sorsa csak „kivételes alkalmakkor” keresztetzi Kabdebó életútját. Ennek kapcsán az író *Hármaság a Danubius Danubiában* című előadásának egy passzusát idézi: „A folyamregényt hárman írtuk: Kabdebó Tamás, valamint a szerző és mindenekelőtt és után a Titkos Krónikás.”. Kabdebó Tamás ráadásul vissza-visszatérő mellékalakként is felbukkan a regényben (mellúszó sporttársaként, orvostanhallgatóként, Gyuró csónakjának utasaként), mint „szerzősége előtti köznapi személy”. A szerzőt úgy definiálja, hogy ő „az a férfiú, aki szívós anyaggyűjtéssel könyvek, térképek, metszetek, cikkek százait használta föl Duna-könyvének megírására, majd az egész anyagot a Kecskeméti Katona József könyvtárnak ajándékozta.”. Ősei – Szent István harmadik törvénykönyvének lejegyzőjétől a Guary-kódex szerkesztőjén át a huszadik század eleji kárpátaljai költőig – képviselik azt a szellemi örökséget, mely nyomán a regény is megfogant. A Titkos Krónikás pedig, mint említettük, a Duna-táj szellemiségét megtestesítő narrátorként, a hely hamvasi értelemben vett géniuszának perspektíváját is láttató elbeszélőként (ahogy Péntek Imre a kötetről írva meghatározta) olyan többletinformációkat is megoszt az olvasóval, aminek még a szerző sincs birtokában. Az ő szerepeltetése Kabdebó Tamás igazi alkotói leleménye, sőt bravúrja. A *Danubius Danubia* narrációja így „a főhőssel kortárs, ám vele nem azonos író, a múltbéli ’író-ősök’, valamint a mindentudó *genius loci* ’hármas tanácskozásának’ eredménye”.

Végül, zárótanulmányként, a „Kabdebói szótár a Duna anyanyelvéhez” című dolgozat a Duna-táj földrajzi-kulturális egységként való értelmezésére tesz kísérletet a regényfolyamban. A soknemzetiségű, sokkultúrájú, sok nyelven „fecsegő víz” minden partján élő, hozzá kötődő közösségnek más jelent – mutatja ki, Kiss Gy. Csabára hivatkozva, a nemzeti himnuszok kapcsán Haklik Norbert –, ám mindannyiuk számára megkerülhetetlen szellemi orientációs pont, összetartó erő (ennek talán legpregnansabb példája a műben a passzai Duna-konferencia). S ezek a nemzetek, ezek a kultúrák mind-mind beépültek, mind-mind alakították, formálták a Szendrő család történelmét, mitológiáját. Ezért ír így Kabdebó Tamás hősről: „A Duna láthatólag-hallhatólag tud németül, magyarul, csehül, szerbül, románul, bolgárul, de oroszul, sőt cigányul is tud, és ő, dunai Szendrő József érti a Duna anyanyelvét.”. Azt a nyelvet, melyet teljességében csak a Titkos Krónikás ismer és beszél. S a megértés és ezáltal a folyóval-összeforrottság is akkor teljesül ki, mikor Dé halála pillanatában megfogán Gyuró és a román származású Bia gyermeke. Amikor egybefonódik Danubius és Danubia, a család-történet pedig a Dunához hasonlóan folyhat tovább.

Haklik Norbert könyvének nem volt célja, hogy koherens műegésként kínálja olvasásra magát. Főként a gyakori ismétlések és visszatérő hivatkozások által lazán összefűzött tanulmányai, noha különböző szempontokból vizsgálják a *Danubius Danubiát*, együtt is élvezhető, közérthetően megírt kalandot kínálnak a kabdebói univerzumban. Érdekes, hasznos és a megerősítések által biztonságos utazást a regényfolyamon/ban, melyen érdemes végighajózni. Az eredettől a deltáig.

(Irodalmi Jelen Könyvek, 2013)

Kabdebó Tamás

Írói munkásságom (Összefoglalás)

15 regény – *Danubius Danubia*: 1 könyv róla és 37 kritika
4 angolul: *Róma ír szemmel*; *Giorgione*; *Decent Ireland*; *56-os kisregények*
2 életírás: *Életút*, *No matter*
130 novella, 7 kötetben 75 + 35 + tíz kéziratban
120 vers: 100 két nyelven, 5 kötetben (20 kiadatlan)
1 verszatírás angolul; *Olvasmánykutatás: Mit írnak az emigrációban?*
2 esszékötet: *Tízparancsolat*; *A hallottakról jót vagy semmit* + 10 esszé folyóiratban
2 útikönyv
8 színmű - 3 három felvonásos; színpadon: *Without him*, Manchester, diákszínház (1980), magyarul: *Nélküle*, első felvonás a Mikes konferencián előadva (1990); *Ultimo* kiadatlan; 5 egyfelvonásos két nyelven. *Köpölyözés* – nagyszínpadi előadás 2006-ban, Zalaegerszegen, a Városi Művelődési Központban, rendező: Merő Béla
6 hangjáték - ebből 3 angol
1 szótár 2 kiadásban. *Siker*, kézikönyv angolul
3 történelmi monográfia - angolul; 20 tanulmány
1 irodalomtörténet - *József Attila*
Olvasóismeret: *Reading and the University Student*
10 gyermekkönyv - mind kéziratban!
Több száz irodalmi cikk, recenziók; 30 magyar, 20 angol sajtóorgánumban

FORDÍTÁSOK, SZERKESZTÉSEK

Meg nem jelent:

Az őz; *Csendes amerikai*; első könyv, wales-i nyelven: *Gemau Hwngaria*, hosszú bevezetővel
12 ír verseskötet; A. Griffith: *Magyarország feltámadása* című esszékötetének magyar fordítása
3 egyetemi verseskötet; *Egyetemi esszék Maynooth-ból*
Egyetemi versek - 3 kötet szerkesztés
Hundred Hungarian Poems; 2 Illyés Gyula, 4 József Attila, 1 Baka István kötet, Czilczér Olga, Rozanich István verseinek fordítása;
ötszáz versfordítás: magyar, angol, francia, olasz, latin, orosz nyelvből, angolra
Teológia: Harrington: *Az írás hősei*
Úszás: Rajki Béla: *Úszástanítás-úszástanulás*
Népballadák (Szabó T. Ádámmal)
Információ: Rózsa: *Information from claims to need*
Bibliográfia: *Hungary by Thomas Kabdebo* (1978), Kórácz Mária: *Kabdebó Tamás munkássága* (1993); *Whitley Stokes*

Folyóirat szerkesztés:

Poet különszám; *Csakazértis - Justforallthat*, *Maynooth University Review* (1995-2000)
Film: két részleges forgatókönyv: *My homeland*; *Close Affinities*
TV: Portréfilm, 4 riportfilm
Monográfia: Haklik Norbert: *Egy Duna-regény anatómiája, Irodalmi Jelen Kft., 2013.*; továbbá: kb. 300 cikk, recenzió rólam, ezeknek zöme külföldi.

Szerzőink:

Kabdebó Tamás (1934; Newcastle) Író, költő, műfordító.

legutóbbi műve: Duna-úszó, Argumentum Kiadó, 2013.

Makkai Ádám (1935; Waianae, Hawai) Költő, műfordító.

Legutóbbi kötete: Jézus és a démonok imája, Atlantis-Centaur-Tinta Kiadó, 2005.

Péntek Borbála (1985; Budapest) Író, kritikus. Művei irodalmi lapokban jelennek meg.

Péntek Imre (1942; Zalaegerszeg) Költő, kritikus, művészeti író.

Legutóbbi kötete: Hajtúkanyar, Magyar Napló Kiadó, 2013.

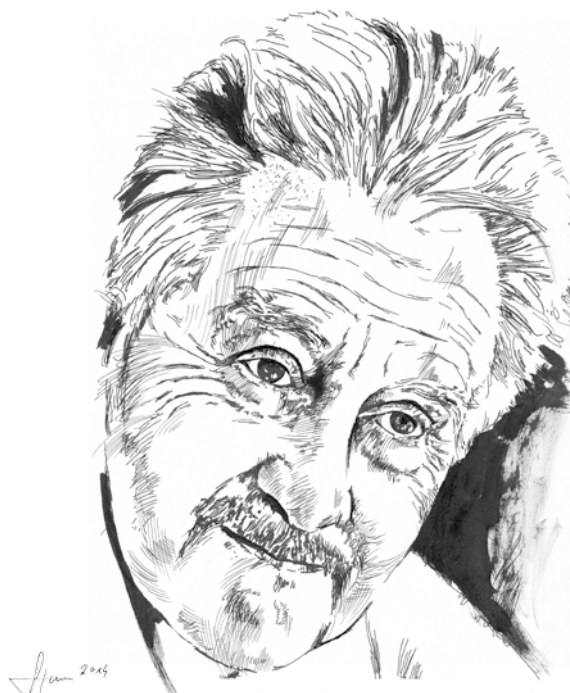
Pomogáts Béla (1934; Budapest) Irodalomtörténész, kritikus.

Legutóbbi kötete: Jelenben élő múlt, Napkút Kiadó, 2013.

Somogyi Zoltán (1977; Keszthely) Prózaíró, kritikus. Kötete: Második fejek, Underground Kiadó, 2011.

Szemes Péter (1979; Zalaegerszeg) Esztéta, kritikus.

Kötete: Művek felé, Pannon Tükör Könyvek, 2012.

Következő számaink tartalmából:

Simek Valéria, Gyimesi László, Báger Gusztáv, Bozók Ferenc és Suhai Pál versei; Kilián László, Farkas Balázs, Villányi G. András, Ferdinándy György prózája; Szabó Ferenc SJ, Wehner Tibor, Novotny Tihamér, Bence Lajos, Kostyál László és Péntek Imre képzőművészeti írásai.